

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Can ÇAVUŞ

EKİM 2023

ANTALYA

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Can ÇAVUŞ

EKİM 2023

ANTALYA

T.C.
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Can ÇAVUŞ

KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI tezi olarak 10/10/2023 tarihinde jüri tarafından (oybirliği) kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN (Danışman)

Doç. Dr. İnanç İŞTEN

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. İbrahim Sani MERT

Tez Teslim Tarihi: ../ ./20

BEYAN

Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**” adlı bu çalışmanın hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, bu çalışmanın herhangi bir kısmının başka bir akademik çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

10/ 10 / 2023

Can ÇAVUŞ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMALAR	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1
1.SERİ MUHAKEME USULÜ	3
1.1. Genel Olarak	3
1.2. Seri Muhakeme Usulü Amacı	4
1.3. Seri Muhakeme Usulü Uygulanma Koşulları	5
1.3.1. Seri Muhakeme Usulünün Uygulanabileceği Suçlar	7
1.3.2. Yeterli Şüphenin Varlığı	8
1.3.3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararının Verilmemiş Olması.....	9
1.3.4. Suçun İştirak Halinde İşlenmiş Olması ve Şeriklerin Kabulü.....	9
1.3.5. Akıl Hastalığı, Yaş Küçüklüğü ile Sağır ve Dilsizlik Hali	10
1.3.6. Şüphelinin Ulaşılabilir Olması.....	11
1.4. Cumhuriyet Savcısının Teklifi ve Teklifin Usulü.....	11
1.5. Hâkim Kararı ve Karar Verme Usulü	14
1.6. Seri Muhakeme Usulü Tarihçesi.....	16
1.7. Seri Muhakeme Usulünün Yabancı Hukuktaki Yeri	20
1.8 Seri Muhakeme Usulünün Hukuki Niteliği	23
1.9. Seri Muhakeme Usulüne Benzer Usuller.....	24
1.9.1. Basit Yargılama Usulü	25
1.9.2. Uzlaştırma	26
1.9.3. Ön Ödeme	27
1.9.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	28
1.10. Seri Muhakeme Usulünde İtiraz	30

2.TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER.....	32
2.1. Genel Olarak	34
2.2. Temel Kavramlar	34
2.3. Hak ve Özgürlük Anlayışları	37
2.4. Temel Hak ve Özgürlüklerin Tarihsel Gelişimi.....	40
2.5. Temel Hak ve Özgürlüklerin Anayasal Güvencesi.....	45
2.6 İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)	55
3. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER.....	57
AÇISINDAN İNCELENMESİ	57
3.1. Genel Olarak	57
3.2. Adil Yargılanma Hakkı.....	59
3.3. Savunma Hakkı.....	62
3.4. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi.....	65
3.5. Makul Sürede Yargılanma Hakkı	67
3.6. Silahların Eşitliği İlkesi.....	69
3.7. Çelişmeli Muhakeme İlkesi	70
3.8. Suçsuzluk Karinesi.....	71
3.9. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi	72
3.10. Kovuşturmanın ve Kamu Davasının Mecburiyeti İlkeleri	74
3.11. Vasıtasızlık İlkesi.....	75
3.12. Gerekçeli Karar Hakkı	76
KAYNAKÇA	82

ÖZET

‘SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ’

Can ÇAVUŞ

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN

Ekim 2023, 81 sayfa

Yıllardır uygulandığı hukuk sistemlerinde hızlı yargılamayı amaçlayan seri muhakeme usulü Türk Hukukunda 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Yabancı hukuk sistemlerinde “itiraf pazarlığı” adı altında bilinen usul Türk Hukuk Sisteminde “Seri Muhakeme Usulü” olarak düzenlenmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuzun 250’nci maddesinde düzenlenen bu usul yargılamanın hızlı ve adaletli olması, mahkemelerin iş gücünün oldukça azalması gibi amaçlar doğrultusunda getirilmiş bir alternatif çözüm yöntemidir. Bu bahsedilen amaçları taşıyan seri muhakeme usulü şüphelinin kabulüne dayanan bir usul olup suçunu ikrar eden şüphelinin cezasında indirimine gidilmesi suretiyle uygulanmaktadır.

Ceza hukukumuzda oldukça yeni uygulanma alanı bulan bu kurumun ayrıntılı incelenmesi, teorikte ve uygulamada karşılaşılan sorunlar bakımından da önem arz etmektedir. Bahsettiğimiz gibi, hukukumuzda yeni olduğundan, seri muhakeme usulünden kaynaklı ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümleri de tartışmalıdır. Temel Hak ve Özgürlüklerimize olan müdahalesi, kısıtladığı haklarımız gibi birçok noktada incelenmesi ve değerlendirilmesi mecburidir.

ANAHTAR KELİMELER: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, Adil Yargılanma Hakkı, Temel Hak ve Özgürlükler, Adil Yargılanma Hakkı, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seri Muhakeme Usulü, Talepname, Temel Hak ve Özgürlükler.

JURİ: Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN

Doç. Dr. İnanç İŞTEN

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI

ABSTRACT

SERIAL TRIAL PROCEDURE IN TURKISH CRIMINAL PROCEDURE AND ITS IMPACT ON FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS

Can ÇAVUŞ

Master Thesis, Department of Public Law

Supervisor: Associate Professor Yavuz ERDOĞAN

October 2023, 81 pages

The serial trial procedure, which aims to expedite the judicial process, has been implemented in Turkish Law since January 1, 2020. Known as "plea bargaining" in foreign legal systems, this procedure has been regulated as the "Serial Trial Procedure" in the Turkish Legal System. This alternative resolution method, established in line with goals such as ensuring the expeditious and fair adjudication of cases and reducing the workload of the courts, is stipulated in Article 250 of our Law on Criminal Procedure, numbered 5271. The serial trial procedure, which encompasses these mentioned objectives, is a procedure based on the admission of the suspect, and it is implemented by reducing the punishment of the confessing suspect.

Given that this institution is relatively new in our criminal law and its detailed examination, as well as the problems and difficulties encountered in theory and practice, are considered important. As mentioned earlier, since it is new in our legal system, the resolution of disputes arising from the serial trial procedure is also a matter of debate. Its impact on our fundamental rights and freedoms, its examination in many aspects such as the limitations it imposes on our rights, is necessary and requires evaluation.

KEYWORDS: Criminal Procedure Law, Serial Procedure, Accelerated Procedure, Simplified Dispute Resolution Procedures, requisition, Right to a Fair Trial, Fundamental Rights And Freedoms.

COMMITTEE: Assoc. Prof. Yavuz ERDOĞAN

Assoc. Prof. İnanç İŞTEN

Asst. Prof. Ramazan Barış ATLADI

KISALTMALAR

Kısaltmalar

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz	: Bakınız
BMMSHS	: Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
B	: Basım
C	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMSMY	: Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği
CMUK	: Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
E.	: Esas numarası.
KDAE	: Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi
MSMUK	: Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu
RG	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SYOK	: Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Karar.
TCK	: Türk Ceza Kanunu

ÖNSÖZ

Hukuk, bir toplumun düzenini sağlamak, adaleti temin etmek ve bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak için vazgeçilmez bir araçtır. Bu bağlamda, yargı sistemi ve mahkemeler, adaletin tesis edildiği ve uygulandığı yerlerdir. Ancak, adaletin gerçekleştirilmesi sadece hukukun açık ve adil bir şekilde uygulanmasıyla mümkün olabilir. Bu noktada, muhakeme usulleri, bir davanın adil ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak için hayati öneme sahiptir.

Bu yüksek lisans tezinde, "Seri Muhakeme Usulünün Temel Hak ve Özgürlükler Çerçevesinde Değerlendirilmesi" başlığı altında, muhakeme usullerinin temel hak ve özgürlükler açısından değerlendirilmesini değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın temel odak noktası, serî muhakeme usulünün bireylerin hakları ve özgürlükleri üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

Bu tez, birincil kaynakların ve hukuki doktrinlerin kapsamlı bir analizine dayanarak, serî muhakeme usulünün adaletin gerçekleştirilmesindeki rolünü ve temel haklarla olan ilişkisini ele almaktadır. Tez, serî muhakeme usulünün avantajlarını ve dezavantajlarını tartışarak, bu usulün adaletin sağlanması ve temel hakların korunması açısından ne derece etkili olduğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma, öncelikle serî muhakeme usulünün tanımını ve temel prensiplerini açıklamakla başlamaktadır. Ardından, temel hak ve özgürlüklerin ne olduğu ve bu hakların nasıl korunması gerektiği üzerine bir derinlemesine analiz sunulmaktadır. Daha sonra, serî muhakeme usulünün temel hak ve özgürlüklerle nasıl ilişkilendirilebileceği ve bu ilişkinin nasıl değerlendirileceği incelenmektedir.

Bu tez, hukuk alanında çalışma yapan akademisyenler, hukuk öğrencileri ve hukuk pratiği ile uğraşan profesyoneller için değerli bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Umarım bu çalışma, serî muhakeme usulü ve temel haklar arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına ve hukuk sistemimizin daha adil ve etkili hale getirilmesine katkıda bulunur.

Son olarak, bu tezin tamamlanmasında katkıda bulunan herkese teşekkür etmek isterim. Ayrıca, tezi okuyacak olanlara bu çalışmanın değerini takdir ettikleri için şimdiden teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Can ÇAVUŞ

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler, nüfusta yaşanan hızlı artış ve bunların getirmiş olduğu yeni suç tipleri veya suç tiplerinin çeşitlenmesi gibi nedenlere bağlı olarak adli makamlara intikal eden uyuşmazlıkların iş yükü anlamında her geçen gün ağırlaşmasına bağlı olarak, yargı kollarında doğal olarak bir yavaşlama ve uyuşmazlıkları çözümü sürelerinin bir hayli uzaması sorunu gündeme gelmiştir. Yargılama süresinin gittikçe uzaması yargıya mercilerine olan kamu güvenini azaltmakta, bireyler açısından da maddi manevi yük oluşturmaktadır.

Tüm bunlara bağlı olarak, ceza muhakemesi hukukunda yeni çözümler aranmaya başlanmıştır. Mahkeme yükünü azaltmak ve yargılamaların esas olan makul süre içinde yargılanma hakkını zedelemekten tamamlanması için yeni düzenlemeler ve çözüm yolları bulunması zorunlu hale gelmiştir. Hukuk, toplumun düzenini sağlamak ve insanların bir arada yaşamasını mümkün kılmak amacıyla kurallar ve düzenlemeler bütünüdür. Temel hak ve özgürlükler ise hukukun temel prensipleri arasında yer alır. Hukukun amacı, bu hak ve özgürlükleri korumak ve bireylerin bu haklara sahip olmasını sağlamaktır. Buna bağlı olarak, uygulanmaya başlayacak yeni alternatif çözüm yollarını düzenlerken yasa koyucu en başta temel hak ve özgürlüklerimizin ihlal edilip edilmeyeceğine dikkat edecektir.

Zaman geçtikçe yasa koyucu tarafından yeni çözümler getirilmekte, geliştirilmektedir. Böylece şüpheli veya sanık hakları ihlal edilmeden adaletin ivedilikle yerini bulması amaçlanmıştır. Bahsedilen yeni çözüm yollarına örnek olarak önödeme, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gösterilebilir.

2019 senesinde getirilen değişiklik ile yeni bir çözüm yöntemi daha eklenmiştir. 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5271 sayılı Kanun 250. maddesi yeniden düzenlenmiş olup “**Seri Muhakeme Usulü**” yürürlüğe girmiştir. Başka çözüm şekillerinde olduğu gibi, yeni ceza muhakemesi uygulaması da adli mercilerin iş yükünü hafifletmeye ve bu sayede hakimlerin ve savcılarının daha ağır olan diğer dosyalara ayırdıkları vakti artırmalarına, uyuşmazlıkları daha ivedi ve adil şekilde çözüme kavuşturmalarına imkân sağlamaktadır. Buna bağlı olarak da hak ihlallerinin yaşanmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Seri muhakeme usulü, şüpheli veya sanığın belli anayasal haklarından vazgeçmek suretiyle savcılık tarafından kendisi hakkında sunulan teklifi müdafii huzurunda kabul ettiğini beyan etmesi ile başlar ve mahkemece yasada belirlenen şartların incelenerek ve araştırılarak talepten kabulü ile son bulur.

Bu usul ile kısaca özellikle suç tipi olarak belli bir ağırlığın altında kalan ve yasada belirlenmiş diğer suçlara göre daha basit olarak nitelendirilebilecek suçlardan bir kısmı için prosedürden ibaret evreleri atlayarak yapılacak işlemlerin azaltılması ve uyuşmazlıkların aynı gün içerisinde çözüme kavuşturulması amaçlanmaktadır. Sadece kanunda katalog olarak sınırlı sayılan suçlara ilişkin yapılan soruşturmalarda seri muhakeme usulünün uygulanması gündeme gelecektir.

Ceza Muhakemesi klasik muhakeme usullerinde hâkime yüklenen görev ve yetkilerin bir bölümü, seri muhakeme usulünde savcıya aktarılmıştır. Buna bağlı olarak seri muhakeme usulünün, Cumhuriyet savcısının üstlendiği rolü en üst düzeye taşıdığı söylenebilir.

Çalışmamız üç bölümden oluşturulmuş olup birinci bölümün konusu bütünüyle seri muhakeme usulüdür. Kavram, usul özellikleri, yabancı hukuktaki görünümünün nasıl olduğu ve Türk Ceza Muhakemesinde seri muhakemeye benzeyen usullerin ve uygulamaların üzerinde durulmuştur. Ayrıca, uygulanacağı suçlarla usulün uygulanma şartları ile sonuçları ve kanun yolu ele alınmıştır.

İkinci bölümde, temel hak ve özgürlüklere değinilerek genel bir resim çizmek amaçlanmıştır. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin sınırları, ortaya çıkışları gibi hususlara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, tez çalışmasında detaylı açıklanması istenen konu ile ilgili genel değerlendirilmelerde bulunulduktan sonra seri muhakeme usulünün temel hak ve özgürlüklere etkisi hakkında ve oluşabilecek hak ihlalleri değerlendirilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1.SERİ MUHAKEME USULÜ

Hukuk sistemleri, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi, hak ve sorumlulukların belirlenmesi, çatışmaların çözülmesi gibi temel işlevleri yerine getirirler. Bu işlevlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, adil, hızlı ve güvenilir bir hukuki sürecin varlığına bağlıdır. Seri muhakeme usulü, hukuki çatışmaların daha hızlı ve verimli bir şekilde çözümlenmesi amacıyla geliştirilen bir muhakeme yöntemidir. Bu bölümde, seri muhakeme usulünün tanımı, özellikleri ve işleyişi hakkında alan yazın taraması yapılmıştır.

Seri muhakeme usulü, ceza davalarının daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılmasını amaçlayan, geleneksel muhakeme süreçlerinden farklı bir yaklaşımı ifade eder. Geleneksel muhakeme süreçleri, tarafların deliller sunması, duruşmaların düzenlenmesi, çeşitli yargı mercilerindeki işlemlerin tamamlanması gibi aşamalardan oluşur ve genellikle uzun zaman alır. Seri muhakeme usulü ise bu süreci hızlandırmayı, bürokrasiyi azaltmayı ve mahkemelerin iş yükünü hafifletmeyi amaçlar¹.

1.1. Genel Olarak

Teknolojinin gelişmesi, ülkeler arasındaki iletişim ve etkileşim, insanların seyahat etmelerinin kolaylaşması gibi pek çok faktör, mevcut mevzuatta yer olmayan suçların oluşmasını ve tanımlanmasını gerekli kılmış, suç kavramının tanımı değişmiş ve gelişmiştir. Üstelik bu değişim dinamik yapıdadır ve dolayısıyla devam etmektedir. Yeni suçların ortaya çıkması, nüfusun artışı gibi nedenler, geleneksel yargılama sistemlerinin de değişimini gerekli kılmaktadır. Yargı sistemindeki iş akışını değiştirmeye zorlamakta ve dahası, yargılamanın yavaşlamasına neden olmaktadır. Bu durum, mahkemelerin iş yükünü arttırmaktadır. İş yükü artışı kararların doğru verilmesinin de önüne geçen bir unsura dönüşmektedir. Hızlı ve adil olabilmek için mevzuata yeni düzenlemelerin getirilmesi gerekmiştir ki seri muhakeme usulü bir çözüm seçeneği olarak hayatımıza girmiştir². Seri Muhakeme Usulü, kanunda açıkça düzenlenen suçlarla sınırlı olarak yine kanunla belirtilen koşullarda uygulanabilecek istisnai bir muhakeme yöntemidir³.

Seri muhakeme usulünün en temel özelliği, hızlı karar alma sürecidir. Bu usulde, davalar daha sadeleştirilmiş bir prosedürle ele alınır. Geleneksel muhakeme sürecindeki gibi uzun süren delil sunma ve duruşma aşamalarının yerine, daha kısa ve yoğun bir süreç

---

¹ Uzunçakmak, M. (2022). Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, s. 6

² 5237 ve 5271 sayılı Kanunlarda ceza yargılamasına alternatif olarak yeni yöntemlere yer verilmiştir.

³ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 250. Md.

izlenir⁴. Bu sayede, hukuki çatışmaların çözümü daha kısa sürede gerçekleşir. Aşağıda, seri muhakeme usulünün özellikleri verilmiştir⁵:

i. Hız: Seri muhakeme usulü, adil bir yargılama süreci sağlamaya çalışırken aynı zamanda hızlı karar alma amacını taşır. Bu, tarafların ve mahkemelerin zamanını daha verimli kullanmayı sağlar. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) "seri" kelimesini kullanması ile yargılamanın hızlandırılmış şekilde bitirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır⁶.

ii. Sadeleştirilmiş Prosedürler: Bu usulde, geleneksel muhakeme süreçlerindeki ayrıntılı ve uzun aşamalar sadeleştirilir. Tarafların delil sunma şekli, süresi ve sayısı gibi unsurlar daha önceden belirlenmiş kurallara göre şekillendirilir. İddia, savunma ve yargılamanın birleşmesi ile muhakeme oluşmaktadır. Seri muhakeme usulü kapsamında, iddia ve savunmanın varlığı bir şekilde kendisini gösterse dahi yargılamanın tam manasıyla varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir⁷.

1.2.Seri Muhakeme Usulü Amacı

Hukuki sistemlerin temel amacı, çeşitli hukuki çatışmaların adil, etkili ve zamanında çözümünü sağlamaktır. Ancak geleneksel muhakeme süreçleri, karmaşıklığı ve uzunluğu nedeniyle bu amacın gerçekleştirilmesini sınırlayabilir. Seri muhakeme usulü, bu zorlukların üstesinden gelmeyi amaçlayan ve hızlı yargılama ile adaletin sağlanmasını bir araya getirmeyi hedefleyen bir muhakeme yöntemidir⁸. Nitekim bu kavramın ülkemiz hukuk sisteminde aslında oldukça yenidir. 7188 sayılı Kanun'la 5271 sayılı CMK'ya eklenen 250 inci maddesiyle kabul edilmiş ve uygulanma olanağı bulmuştur. Ayrıca Ceza Muhakemeleri Kanunu 250'nci maddesine (Ek-1) dayanılarak hazırlanmış olan "Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği" kabul edilen bu yeni sistemin nasıl hayata geçirileceği konusunda yol gösterici nitelik taşımaktadır⁹.

Her ne kadar bu kavram bir yargılama sistemi olduğu düşüncesi oluştursa da özünde bir yargılamadan söz etmek olanaksızdır. Önceden belirlenmiş hukuki kural ve yaptırımların çeşitli şartlara bağlı olarak uygulanması şeklinde bu sistemi tanımlamak¹⁰ daha doğrudur. Seri Muhakeme Usulü, cezalandırma sürecinde bir mahkeme süreci olup

⁴ Aydın, D. (2022). Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Seri Muhakeme Usulü, KHM Dergisi, 2(2), 463-484, s. 465

⁵ Kaşlı, E. (2022). Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme ve Suç İkrarı İlişkisi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 50, 79-92, s. 81-82

⁶ Ildırar, E. (2020). Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, s. 7

⁷ Kunter, N. (2011). "Hukuk", "Muhakeme Hukuku", "Ceza Muhakemesi Hukuku", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 45(1-4), 797 – 807, s. 806

⁸ Baytaz, A.B. (2020). Seri Muhakeme Usulü. İstanbul Üniversitesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi,

8(2), 227-273, s. 227

⁹ Baytaz, A.B. (2020). A.g.e., s. 227

¹⁰ Yaşar, E. (2020). Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Adalet Dergisi, 2(65), .255-299, s. 259

savcı ve şüphelinin kanun hükmünde gösterildiği şekilde anlaşmalarına dayandırılmış, özel bir muhakeme çeşididir¹¹.

Ülkemizde Seri Muhakeme Usulünün Cumhuriyet Savcılığı tarafından yürütüldüğünü¹² de belirtmek gerekir. Bu usulün klasik ceza mahkemelerinden ayrıldığı en temel nokta çoğunlukla iddia makamı nezdinde yürütülüyor olmasıdır. Bir diğer ifadeyle klasik yargılamada hâkim ve yargılamanın diğer unsurları tarafından yargılama yapılırken, seri muhakeme usulünde cezanın belirlenmesi, yaptırımlar veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi uygulamalar Cumhuriyet savcılığında¹³ belirlenmektedir¹⁴. Bu durumun hız gibi avantajlarının yanı sıra dezavantajlarının da olduğu açıktır. Belirtmek gerekir ki hızlandırılmış/basitleştirilmiş bir muhakeme (fail hakkında bir hükme varma), genel hükümlere göre yapılan yargılamadan (klasik ceza yargılamasından) farklı olarak birçok ilkenin, hızlandırılmış süreçte atlanmasını beraberinde getirmektedir¹⁵. Sınırlı delil sunumu ve hızlı karar alma, bazen davanın ayrıntılarının gözden kaçmasına neden olabilmektedir. Bu da adaletin tam anlamıyla sağlanamamasına yol açabilmektedir. Ayrıca, hızlı yargılama süreci, bazen konu olan olayın yüzeysel olarak değerlendirmesine neden olabilecek; bu da haksız sonuçlara yol açabilecektir. Bunlara ek olarak seri muhakeme usulü, tarafların delil sunumunda sınırlamalar getirdiği için hak arama hakkının sınırlandırılmasına neden olabilmektedir¹⁶.

1.3.Seri Muhakeme Usulü Uygulanma Koşulları

Seri muhakeme usulü, CMK'da belirtildiği üzere, soruşturma aşamasının sonunda uygulanan özel bir muhakeme usulüdür¹⁷. Savcı, mevzuatta belirlenmiş suçlar için, soruşturma sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüpheye ulaşır ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı vermezse, seri muhakeme usulüne başvurmalıdır¹⁸. Seri muhakeme kapsamındaki bir suçun karşısında savcının seri muhakemeye başvurmaması, açıkça iddianamenin iadesi sebebidir¹⁹.

Hukuki sistemlerin etkinliği ve erişilebilirliği, adaletin sağlanması için temel unsurlardır. Ancak geleneksel muhakeme süreçleri, zaman alıcı ve maliyetli olabilir. Seri

¹¹ Yaşar, E. (2020). A.g.e., s. 259

¹² 7188 sayılı Kanun değişikliği ile, soruşturmanın sonunda uygulanacak yeni bir usul 5271 sayılı Kanuna dahil edilmiştir.

¹³ Bir suç söz konusu olduğunda, bundan mağdur olanın tatmini ve toplumsal huzurun sağlanabilmesi için 5271 sayılı Kanununun 160. Maddesine göre, Cumhuriyet savcısı soruşturma başlatmalıdır. Soruşturmanın başlatılması için şüphenin oluşması yeterlidir. Not: 15.08.2017 tarihli 694 sayılı KHK ile istisna getirilmiştir.

¹⁴ Tulay, M. E. (2020). Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250), İzmir Barosu Dergisi, Mayıs, 117-157, s. 118

¹⁵ Yaşar, E. (2020). A.g.e. s. 259

¹⁶ Ugurlubay, A. A. vd. (2019). Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2, 254- 306, s. 294

¹⁷ Uzunçakmak, M. (2020). A.g.e., s. 3

¹⁸ İldırar, E. (2020) A.g.e. s. 9

¹⁹ 5271 sayılı Kanunda belirlenen katalog suçlar. Bkz 24.10.2019 tarihli Resmi Gazete, 30928, m. 20/1-c

muhakeme usulü, bu sorunlara alternatif bir çözüm sunarak daha hızlı ve verimli bir yargılama süreci sağlamayı amaçlar. Ancak seri muhakeme usulünün başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için belirli hukuki, kurumsal ve teknolojik koşulların öncelikle yerine getirilmesi gerekmektedir²⁰:

i. Hukuki Koşullar

1. Hukuki Altyapı: Seri muhakeme usulü uygulamalarının temelini oluşturan hukuki altyapı, mevcut yasal düzenlemelerin bu yöntemi desteklemesi gerekmektedir. Hukuki altyapı, hangi tür davaların seri muhakeme usulüne uygun olduğunu belirlemeli, prosedürleri ve tarafların haklarını düzenlemelidir.

2. Tarafların Bilgilendirilmesi: Seri muhakeme usulüne geçiş, tarafların haklarını ve yükümlülüklerini anlamalarını gerektirir. Tarafların bu yeni yöntemin nasıl işlediği, delil sunma sınırlamaları ve hızlı karar alma süreci hakkında bilgilendirilmeleri önemlidir.

ii. Kurumsal Koşullar

1. Mahkeme Yapısı ve Kapasitesi: Seri muhakeme usulünün başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için mahkemelerin bu yöntemi işletecek kapasiteye sahip olmaları gerekmektedir. Mahkemelerin yeterli personel, teknoloji altyapısı ve hukuki uzmanlıkla donatılmış olmaları önemlidir.

2. Hukukçuların Eğitimi: Avukatlar, yargıçlar ve hukukçuların seri muhakeme usulünün işleyişi konusunda eğitilmeleri gerekmektedir. Bu yeni yöntemin avantajları, dezavantajları ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olmaları, etkili bir uygulamanın temelini oluşturur.

iii. Teknolojik Koşullar

1. Elektronik Belge ve İletişim Altyapısı: Seri muhakeme usulü, elektronik belge sunumu, iletişim ve dosya paylaşımı gibi teknolojik unsurları gerektirir. Mahkemelerin ve tarafların bu teknolojik altyapıya sahip olmaları, sürecin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlar.

2. Veri Güvenliği ve Mahremiyet: Elektronik iletişim ve veri paylaşımı, veri güvenliği ve mahremiyeti konusunda endişeleri beraberinde getirir. Bu nedenle

---

²⁰ Ildırar, E. (2020) A.g.e. s. 150

seri muhakeme usulünün uygulanması için güçlü bir veri güvenliği altyapısı sağlanmalıdır.

Yukarıda belirlenen koşullar genel olarak arzu edilen koşullardır. SMU'nun kanunda aranan koşulları ise şu şekildedir:

1.3.1. Seri Muhakeme Usulünün Uygulanabileceği Suçlar

Ceza hukuku, toplumsal düzeni ve güveni sağlamak amacıyla suçlara yönelik yargılama ve cezalandırma süreçlerini içerir. Ancak geleneksel ceza muhakeme süreçleri bazen yavaş işleyebilir, mahkemelerin iş yükünü artırabilir ve tarafların uzun süre ceza veya beraat kararını beklemelerine neden olabilir. Bu tür sorunlara çözüm olarak, CMK içerisinde yer alan 250. madde ile "seri muhakeme usulü" getirilmiştir. CMK 250. Maddede belirtilen Türk Ceza Kanunda yer alan katalog suçlar şunlardır²¹:

1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),
2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),
3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),
4. Gürültüye neden olma (madde 183),
5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),
6. Mühür bozma (madde 203),
7. Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),
8. Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228, birinci fıkra),
9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268), suçları.
10. 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanununun 13'üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.
11. 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 93'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.
12. 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanununun 2'nci maddesinde belirtilen suç.
13. 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun ek 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç. (CMK 250/1)

CMK 250. Maddesinde seri muhakeme usulüne hangi suçlar söz konusu olduğunda başvurulacağını belirtmiştir ve dikkat çekici nokta genellikle mağdurun belli

---

²¹ CMK 250

olmadığı basit suçların söz konusu olduğudur. Bu usulün uygulanacağı suçlar belirlenirken hangi unsurların kriter olarak ele alındığı sorusuna ise yanıt vermek oldukça güçtür²².

Seri muhakeme usulü ile hapis cezası ya da adli para cezası verilebilmektedir. Aynı suç için birden fazla çözüm yöntemi yoktur. Dolayısıyla burada karmaşanın önlenmesi amacına işaret edebilir. Kanun koyucu, alternatif çözüm yöntemlerinin birbirlerinin yerine uygulanmasının önüne geçmiştir. 5271 sayılı Kanun Geçici Madde 5/1-d hükmü gereği, 01.01.2020 tarihinden önce kovuşturma aşamasına geçilmiş, hüküm verilmiş veya kesinleşmiş dosyalarda da seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır²³.

1.3.2. Yeterli Şüphenin Varlığı

Seri muhakeme usulü suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin varlığı halinde uygulanır. Yani suçun işlendiğine dair yeterli delil veya şüphe bulunmadığı durumlarda seri muhakeme usulü uygulanmaz²⁴.

Yeterli şüphenin varlığının gerekliliği, CMK m.170/2²⁵ ve Seri Muhakeme Yönetmeliği m. 5'te belirtilmektedir. O halde burada yeterli şüphenin varlığının ne olduğunu irdelemek gerekmektedir. Yeterli şüphenin var olup olmadığına karar için ise şüphelinin lehine ve aleyhine olan bütün deliller toplanmalı ve bir muhakeme gerçekleştirilmelidir. Eğer muhakemenin neticesinde mahkemenin, sanığın mahkumiyetine hükmetme ihtimalinin beraatine hükmetme ihtimalinden daha fazla olduğu görülürse, burada yeterli şüphe var demektir²⁶.

Şüphelinin suç işlediği konusunda yeterli şüphenin oluşması, Cumhuriyet savcısının yapacağı bazı işlemler için zorunlu kılınmıştır. Başta iddianamenin düzenlenerek kamu davasının açılması için şart olan yeterli şüphe, uzlaştırma, ön ödeme kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve seri muhakeme usulünün uygulanması için de mecburidir. Yeterli şüphenin oluşup oluşmadığı noktasında takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir²⁷.

²² Ildırar, E. (2020). A.g.e., s. 115

²³ Ildırar, E. (2020). A.g.e., s. 115

²⁴ Dereli, A. (2022). Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 929- 972, s. 932

²⁵ CMKmadde 170/2 gereğince:“Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.”

²⁶ Evik, V.S. (2016). Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11, 147-148, s. 147

²⁷ Ildırar, E. (2020). A.g.e., s. 130

1.3.3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararının Verilmemiş Olması

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi (KDAE) kısaca, soruşturma sonucunda, belirli suçlar için yeterli şüpheye ulaşılmamasına rağmen, Kanunda belirtilen objektif ve subjektif şartlar göz önünde bulundurularak öngörülen süre boyunca kamu davası açılmaksızın şüphelinin gözlemlenmesi ve süre sonunda koşulların oluşması halinde ceza verilmesinden vazgeçilmesi olarak açıklanabilecektir²⁸. 06.12.2006 tarihli 5560 sayılı Kanun ile yapılmış olan değişiklik neticesinde KDAE kurumu CMK 170/2’de düzenlenmiştir²⁹. Bu düzenlemenin, cumhuriyet savcısının yetkilerini de genişlettiğini söylemek mümkündür³⁰.

Kamu davası açılmasının ertelenmesi kurumu, şartlar bulunmuyorsa uygulanamaz. Örneğin söz konusu şüphelinin daha önceden işlediği suç durumu bu alanda etkilidir. Şüpheli daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı mahkûm olmuş ise kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemez. Ayrıca kamu davasının ertelenmesi kararı uzlaştırma ve ön ödeme kapsamındaki suçlar ile üç yıldan fazla hapis cezası gerektiren suçlar için uygulanamaz. Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi zorunlu değildir. Şartlar oluşmuş ise Cumhuriyet savcısı, kendisine verilmiş olan takdir yetkisini kullanarak erteleme kararı verebilir³¹.

1.3.4. Suçun İştirak Halinde İşlenmiş Olması ve Şeriklerin Kabulü

Bir suçun işlenebilmesi için her şeyden önce yapma veya yapmama biçiminde bir insan davranışı bulunmalıdır. Bu nedenle “Fiilsiz suç olmaz” ilkesi ceza hukukunun en temel ilkelerinden biridir³². Fiil, insanın dış dünyada değişiklik meydana getiren bir egeridir. Bir suçun işlenebilmesi için en az bir insanın var olması gereklidir. Kimi durumlarda bir kişi birden fazla suç işleyebilirken, kimi durumlarda ise birden fazla kişi tek bir suç için bir araya gelebilmektedir³³.

İştirak, katılma, ortaklık kurma, pay sahibi olma anlamına gelmektedir³⁴. Suça iştirak, ikinci bir kişi ya da kişilerin, bir suçun işlenmesine katkıda bulunması veya suçun icrai nitelik kazanmasına yardım etmesini ifade eder. Yani suç birden fazla müşterek fail tarafından işlenmektedir³⁵. Suça doğrudan olabileceği gibi dolaylı yollarla da iştirak söz

²⁸ Barutçu, A. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, s. 14

²⁹ 5271 sayılı Kanun m. 171/2

³⁰ Gedik, D. (2006). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu, Ceza Hukuku Dergisi, 1(1), 323-342, s. 326

³¹ Yılmaz, Y. (2022). Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü, Doktora Tezi, T.C. Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, s. 192

³² Demirbaş, T. (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 238

³³ Öztürk, M. K. (2022). Türk Ceza Kanunu’nda Bir İştirak Şekli Olarak Faillik (TCK m.37), Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIII(1), 255-307, s. 257

³⁴ Türk Dil Kurumu Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

³⁵ Uzunçakmak, M.. (2022). A.g.e., s. 91

konusu olabilir. Suça iştirak veya şeriklik, suç hareketlerinin planlanmasına yardım etme, suçun işlenmesinde kullanılan araç veya malzemeleri sağlanma, eylem sırasında yardımda bulunma veya suçun işlenmesinden sonra delilleri yok etme veya gizleme gibi davranışları olarak karşımıza çıkabilir. Çok faili suçlarda faillerin ceza sorumluluğu ilgili suç tipine göre belirlenir. Suça iştirakte suça katılanların sorumluluğu, iştirak hükümlerine göre tespit edilmektedir³⁶. Çok faili suçlara, azmettirme ya da yardım etme şeklinde iştirak etmenin mümkün olduğu belirtilmiştir. Sorumluluklara göre, suça iştirak eden kişilere verilecek cezaların da nitelikleri ve miktarları değişmektedir. Eğer suç iştirak halinde işlenmişse, şüphelilerden birinin usulü kabul etmemesi durumunda seri muhakemenin uygulanması mümkün olmayacaktır. Ayrıca seri muhakeme usulünün uygulama alanına giren bir suçun, kanun maddesi kapsamının dışındaki bir suçla beraber işlenmesi halinde de usul uygulanmaz³⁷.

İştirak edenlerin yani bir başka deyişle şeriklerin fail, azmettiren ya da yardım eden olmasının önemi bulunmamaktadır³⁸.

1.3.5. Akıl Hastalığı, Yaş Küçüklüğü ile Sağır ve Dilsizlik Hali

Fail, söz konusu fiili kusuru bulunarak işlemelidir aksi halde ise kınanması ve kendisine ceza verilmesi doğru değildir. Bir kişinin tipik ve aykırı eyleminden dolayı yargılanması veya cezalandırılabilmesi ancak kusur yeteneğine sahip olması ile mümkün olacaktır³⁹. Kusur yeteneği, eylemi gerçekleştiren kimsenin haksız fiili algılayabilecek olması ve davranışlarını tüm bunlara göre kontrol edebilmesidir.

İşitme duyusunu küçük yaşlarda yitirmiş kimselerde konuşma yeteneği de pek fazla gelişim göstermemektedir. Düzenlemeye göre⁴⁰; müşterek faillerden biri hakkında akıl hastalığı, yaş küçüklüğü ya da sağır ve dilsizlik halinin konu olması durumunda, seri muhakeme usulü uygulama bulamaz ve yargılamaya genel hükümlere göre devam edilir. Akıl hastalığı, yaş küçüklüğü ile sağır ve dilsizlik gibi hallerin varlığı halinde bu usul uygulanamayacaktır⁴¹.

³⁶ Özgenç, İ. (2022). Suç Örgütleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 18

³⁷ Erdem, M. ve Şentürk, C. (2019) Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi, Ceza Hukuku Dergisi, 14(41), 573-601, s.588

³⁸ Ekici Şahin, (2015). İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti, AÜHFD, 64 (3), 637-686, s. 646

³⁹ Demirbaş, T. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler, (14. Baskı) (Genel Hükümler), Yetkin Yayıncılık s. 343

⁴⁰ Kanun koyucu, sağır ve dilsizlik olarak belirtilmiş ve kusur yeteneğini etkilediği kabul edilen bu durumu, 5237 sayılı Kanun madde 33'de düzenlenmiştir. CMSMY madde 7/2'de düzenlenmiş fakat 5271 sayılı kanunda yer verilmemiştir.

⁴¹ Aydın, D. (2022). A.g.e., s. 469

1.3.6. Şüphelinin Ulaşılabilir Olması

CMK m.250/13'ne kayıtlı resmi adresinde bulunmayan kimseler için seri muhakeme usulü uygulanamaz. Şüphelinin bu adreste yer almaması ve başka bir yerde ikamet ediyor olduğunun anlaşılması, yurt dışında bulunması veya herhangi bir sebeple kendisine ulaşılamaması; özünde hızlı şekilde karar alınmasını destekleyen ve iş yükünü hafifleten seri muhakemenin amacı ile de çelişki içindedir Şüpheliye ulaşılamaması halinde şüphelinin müdafî veya yasal temsilcisinin talebi dahi sonuca etkili olmayıp usulün uygulanma olanağı bulunmamaktadır⁴².

Şüphelinin ulaşılabilirliği seri muhakeme usulü için bir gereklilik olsa da basit bir araştırma neticesinde ulaşılamadığını belirterek usulün uygulanmasından kaçınılmasının hakkani olmayacağını da vurgulamak gerekmektedir. Dolayısıyla gerçek anlamda şüpheliye ulaşılması için bir çaba harcanması gerekliliğinin de altını çizmek gerekmektedir. CMSMY m.9/1 Cumhuriyet savcısının, seri muhakeme usulünü teklif etmek amacıyla şüpheliyi en kısa sürede davet etmesi gerekmektedir⁴³. Fakat teklifin yapılması için adresten zorla getirilme ya da yakalama kararı çıkarılması da söz konusu değildir. CMSMY m.9/1 şüpheliye yapılacak davetin; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçları ile de yapılabileceğini belirtmektedir. Tam bu noktada şüphelinin nasıl davet edilmesi konusunda bir netlik yoktur. Tebligat Kanunu hükümlerine göre bir tebliğ işlemine gerek olmadığı ileri sürülmektedir. Ancak tebligatın yollanmamasının hak kaybına neden olabileceği ve adreste bulunma/bulunmama durumuna ispat için tebligatın faydalı olacağı da açıktır⁴⁴. O halde özünde şüphelinin soruşturma dosyasında yer alan adresinde bulunmaması halinde doğrudan usulün uygulamasından vazgeçilmemelidir. Bu halde şüphelinin adres kayıt sisteminde yer alan adresi esas alınarak ulaşılabileceği gibi telefon numarasının bilinmesi halinde bu yolla da ulaşılmaya çalışılması gerekmektedir.

1.4. Cumhuriyet Savcısının Teklifi ve Teklifin Usulü

Belirtilen suçların işlenmesi, kamu davasını açmak için yeterli şüphe bulunması ve savcının kamu davasının ertelenmesine karar vermediği durumlarda bu usulün uygulanmasına geçilir ve şüpheli usul konusunda bilgilendirilir. CMK 250. Maddenin 2. Fıkrasında “Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlileri, şüpheliyi, seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirir.” şeklinde bilgilendirme şartı açıkça düzenlenmiştir. Bilgilendirme işleminin usulüne uygun yapılması için soruşturmanın sonuna gelinmesi gerekir. Aydınlatma hakkının bir yansıması olarak kabul edilebilecek bu hükmün, dikkatle uygulanması ve sadece bir açıklama olmaktan çok kapsamlı bilgi içermesi gereklidir. Gerektiğinde, bilgilendirme ve öneri aşamalarında bir tercüman atanmalı ve ardından

⁴² Akgül, T. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, s. 73

⁴³ Baytaç, A.B. (2020). A.g.e, s. 237

⁴⁴ Akgül, T. (2023). A.g.e., s. 74

şüphelinin bilgilendirmenin ve önerinin içeriğini doğru bir şekilde anladığı doğrulanmalıdır. Kanunda şüphelinin bilgilendirileceği belirtilmiş olup bu bilgilendirmenin kapsamı ve içeriğinin nasıl olması gerektiği yönetmeliğin Md. 10/1’de açıklanmıştır⁴⁵.

Bilgilendirme işleminin savcının yanı sıra kolluğun da yapabileceği düzenlemede yer almaktadır (CMK 250/3). Cumhuriyet savcısı teklif aşamasında; sanığa bu usulün ne olduğunu, işlediği suçun usulün uygulanmasında sayılan katalog suçlardan olduğunu, kabul etmesi halinde kendisi için tayin edilecek cezanın yarı oranında indirileceğini, usulün uygulanmasını kabul etse de hüküm verilmeye kadar vazgeçebileceğini belirterek kapsamlı ve detaylı bir bilgilendirme yapacaktır. Bu teklif sanığa yapılmadan soruşturma evresinin devamı mümkün olmadığından teklifin muhakeme engeli olarak nitelendirilmesi mümkün olacaktır⁴⁶.

Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği 10. Maddesine göre teklif, şahıs huzurda hazırken yapılabileceği gibi SEGBİS aracılığıyla ya da istinabe usulüyle de yapılabilmektedir. CMSMY 5. Maddesinde sanık ya da şüphelinin Türkçeyi yeterince konuşmaması veyahut engelli olması durumlarında da CMK 202/1 hükmüyle şüpheliyle anlaşabilmek ve savunma hakkının zedelenmemesi amacıyla tercüman atanabilecektir.

Sanık, teklifi derhal kabul edebilir ya da düşünmek için bir ayı aşmayacak şekilde süre isteyebilir. Şüpheli süre istemesinin akabinde suçu işlemediğini ya da genel hükümlere göre yargılanmak istediğini belirterek teklifi reddedebilir. Bu durumda cumhuriyet savcısının genel hükümlere göre kamu davasını açması, mahkemenin de yargılamayı bu koşullarda yapması gerekir. Sanığa, teklifi kabul edecek olursa talep metniyle birlikte mahkemeye başvurulacağı; hükmün mahkeme tarafından verileceği ve bu hükme karşı kanun yolunun açık olduğu açıkça söylenmelidir. Burada kullanılacak kanun yolu itirazdır. Bu hususun açıklanması, sanığa usulün uygulanması için son evrede olunmadığını ve gidebileceği bir kanun yolu bulunduğunu bilmesi bakımından önemlidir⁴⁷.

Teklifi kabul etmesi durumunda kendi seçtiği veya baro tarafından görevlendirilmiş müdafinin de burada bulunması zorunludur. CMK 250/3 belirtildiği gibi usulün uygulanması için kabulün müdafî huzurunda yapılması gerekmektedir. Teklifin müdafî huzurunda yapılması şart olmamasına rağmen kabulün müdafî huzurunda yapılmasının zorunlu tutulmasına dikkat çekilmelidir. Böylelikle “kabul ediyorum” şeklinde beyan edene kadar müdafin bulunmaması sanığın hakları bakımından sorun çıkarabilse de kanuna aykırı bir durum yaratmayacaktır. Müdafinin kabul aşamasında zorunlu olarak bulunmasının buradaki en temel amacı, kişinin savunma ve adil yargılanma haklarını tehlikeye düşürmemektedir. Müdafî aldığı eğitimle, kamu davasının açılmasına yeterli delilin olup olmadığı, aleyhe olan delillerin hukuka uygun elde edilip edilmediği, usulün uygulanmasının şüpheli için lehte ya da aleyhte olup olmadığı gibi hususları hukuki

⁴⁵ Er, E. (2021). Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, 3(1), 55-111, s. 61

⁴⁶ Erdem, M. ve Şentürk, C. (2019), A.g.e., s. 586

⁴⁷ Er, E. (2021). A.g.e., s. 66

bilgisiyle tespit edebilecektir. Seri muhakeme usulünün kabulü evresinde şüpheli ile müdafin iradelerinin farklı olması yani çelişmesi durumunda, şüphelinin iradesi esas alınmalıdır. Fakat böyle bir durumun var olması halinde müdafî şüphelinin doğru olmayan bir değerlendirmede bulunduğu fikrinde ise mesleğinin verdiği sorumluluktan dolayı mutlaka şüpheli ile bir başına görüşmek istemeli ve hukuki durumu bildirmeli ve onu aydınlatmalıdır. Şüpheli usulün uygulanmasını kabul ettiği takdirde, Cumhuriyet savcısı, TCK'nın cezanın belirlenmesi hakkındaki Md. 61/1 uyarınca, suçun kanundaki düzenlemesinde belirtilen cezanın alt ve üst sınırları arasında temel bir ceza belirlenip ve koşulları bulunuyorsa zincirleme suça ilişkin hükümleri uyguladıktan sonra bir ceza belirleyip bu cezadan ½ oranında indirim yaparak uygulanacak yaptırımını belirler⁴⁸. Maddede belirtilen şekilde şüpheliye verilecek cezanın miktarı belirlenirken sadece CMK'nın 61/1'deki hükmün dikkate alınıp diğerlerinin alınmaması, savcı tarafından herhangi bir artırım ya da yarı yarıya indirim haricinde başka indirim yapılmaması ceza adaleti yönünden orantısız uygulamaların yapılmasına neden olacaktır. Örneğin cezanın miktarı bakımından suçun teşebbüs aşamasında kalması ile suçun tamamlanması ya da suçun hiçbir neden yokken işlenmesi ile haksız tahrik altında işlenmesi, tek suç işleyen kişi ile zincirleme suç işleyen fail arasında herhangi bir ayırım yapılmamasına neden olacaktır⁴⁹. Bu şekilde tayin edilen hapis cezası, şartları var olması durumunda, TCK'nın 50. maddesi uyarınca seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkün olabilir veya 51. maddesi uyarınca ertelenebilir. Yine bu şekilde belirlenen yaptırım için Cumhuriyet Savcısı tarafından, şartları var olması durumunda, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler de kıyasen uygulanabilecektir⁵⁰. Aynı şekilde bu usulün uygulanacak olması güvenlik tedbirleri hükümlerinin uygulanmasına da engel teşkil etmeyecektir. CMK 250/7 Cumhuriyet savcısının teklifi şüpheli veya sanık tarafından kabul edilecek olursa, savcı şüpheli ve müdafî anlaşmış sayılırlar ve savcı sanıkla ilgili usulün uygulanmasını yazılı şekilde mahkemeden talep edecektir. Cumhuriyet savcısının talep yazısında;

- a) Şüphelinin kimliği ve müdafî,
- b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi,
- c) İsnat olunan suç ve bu suçla ilgili kanun maddeleri,
- d) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- e) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklu ise, gözaltına alınma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,
- f) İsnat olunan suçun oluşturan olayların özeti,
- g) Seri muhakeme usulünün uygulanması hususunun şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafî huzurunda teklifi kabul ettiği bilgisi,

⁴⁸ Erdem, M. ve Şentürk, C. (2019), A.g.e., s. 586

⁴⁹ Uzunçakmak, M. (2022), A.g.e., s. 66

⁵⁰ İldırar, E. (2020). A.g.e., s. 151

h) Belirlenen yaptırım ile seçenek yaptırımların uygulanmış olması halinde bunlara ilişkin hususlar ve güvenlik tedbirleri gösterilir⁵¹.

Talep yazısının hazırlanmasından sonra cumhuriyet savcısı şüpheliyi müdafî ile birlikte derhal görevli olan Asliye Ceza Mahkemesine ya da Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesine yönlendirmelidir. Bu işlemin derhal yapılması ve hızlı olmasının amacı, şüphelinin işlemlerinin hızlı bitmesi ve mahkemeye iş yükü olmamasıdır. CMSMY hükümleriyle bu sistemin işleyişi ile ilgili hususlar kapsamlı olarak düzenlenmiştir⁵².

1.5. Hâkim Kararı ve Karar Verme Usulü

Asliye ceza mahkemesinde, şüphelinin yanı sıra savunma avukatının da hazır bulunması gerekir ve bu bir gerekliliktir. Bu şart yerine getirilmezse, seri muhakeme süreci gerçekleştirilemez. CMK'nın 250. maddesinde açıkça ifade edildiği gibi; hakim, sanığı dinleyebilir ve bu çerçevede usule uygun olduğu ölçüde diğer yargılama prosedürlerini uygulayabilir, ancak duruşmanın ertelenmesi veya delil toplama sonuçlarını doğurabilecek bir tercihte bulunamaz. Bu nedenle, geleneksel yargılama sürecinin temel öğeleri seri muhakeme usulünde bulunmayacaktır. Çünkü delil toplama ve inceleme yapılmayan, savunma ve iddia makamlarının savlarını ortaya koymadığı bir yargılama sürecinden bahsedilemez⁵³.

Hâkim; delil araştırması yapamaz ve tanık dinleyemez. Başka bir yargılama faaliyetinde bulunamaz. Hâkimin dikkat edeceği iki husus vardır. Bunlardan biri suçun CMK 250. Madde de yer alan katalog 13 suçtan biri olup olmadığıdır. İşlenen suç bu kapsama girmiyorsa hâkim dosyayı iade etmek suretiyle savcıya geri göndererek genel hükümlere göre sonuçlandırmasını isteyecektir. Suçun sayılan suçlardan biri olması halinde ise, talep doğrultusunda usulün uygulanmasına yönelik hüküm kuracaktır⁵⁴. Hâkimin ikinci dikkat etmesi gereken husus, aydınlanmış bir onam bulunup bulunmadığına yönelik olacaktır. CMK 250. madde de belirtilen asgari koşulların sağlanıp sağlanmadığı, müdafî huzurunda kabulü ve bilgilendirme ile ilgili detayları incelemesi gerekecektir. Eğer aydınlanmış onam yok ise ya da asgari koşullar sağlanmamışsa dosyayı savcıya geri gönderecektir. Dosyanın savcıya iadesi de mümkündür. Bunların dışında hâkime talebi reddetme hakkı verilmemiştir.

Yalnızca talep yazısında bulunan, şüpheli hakkında verilen bilginin yeterli olmaması ve benzeri sebeplerden, hâkimin savcıya eksikleri tamamlaması için dosyayı iade etmesi mümkündür. Eksik hususların tamamlanması ile usulün uygulanmasına devam edilebilecektir.

⁵¹ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 63

⁵² Barutçu, A. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, s.49

⁵³ Yılmaz, Y. (2022). A.g.e., s. 78

⁵⁴ Barutçu, A. (2023). A.g.e., s. 98

Hâkim talebi kabul ettiği takdirde, cumhuriyet savcısının talep yazısında işaret ettiği tüm hususları ve belirlediği yaptırımını hükme birebir geçirmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, hâkim ya talebi reddeder ya da talep yazısıyla bağlı bir şekilde hüküm kurar. Hâkimin hüküm üzerinde değişim yapma, cezanın süresini azaltma ya da artırma niteliğini değişme gibi yetkileri bulunmamaktadır⁵⁵.

Hâkim tarafından verilen hükümlerle birlikte prosedür tamamlanır. Bu karara itiraz etme hakkı ise yasal olarak korunmaktadır. Şüphelinin kabul edildiği bir süreçte itiraz yolunun açık olmasının nedeni, hâkimin başka ceza verme olasılığıdır. İtiraz yolu, savcı ve şüpheli tarafından kullanılabilir. Şüpheliye, seri muhakeme sürecinin uygulanacağı ve bir mahkûmiyet kararı verileceği ve bu durumun adli sicile kaydedileceği konusunda bilgi verilmelidir. Şüpheli veya sanık, seri muhakeme usulünden hüküm verilene kadar vazgeçebilir. Ayrıca, mazeretsiz olarak duruşmaya katılmayan sanık, usulün uygulanmasını kabul etmediği varsayılır. Kabulün ardından, aynı gün mahkemeye sevk edilen şüphelinin mahkemeye gelmemesi durumunda vazgeçtiği kabul edilir. Bu nedenle, şüphelinin beyan etmek yerine usulün gerektirdiği mahkeme aşamasına gelmemesi, sürecin hızla sonuçlanmasını sağlama amacıyla vazgeçme olarak kabul edilebilir ve genel kurallara göre soruşturma sona erdirilir⁵⁶.

Anayasa Mahkemesi, 21.04.2022 tarih ve 2020/87 E., 2022/44 K. sayılı kararıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan "01.01.2020 tarihinde kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış dosyalarda seri muhakeme usulü uygulanmaz" hükmünü, "İtiraz konusu kural, belirli bir tarih itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş ya da hükme bağlanmış dosyalarda seri muhakeme usulünün uygulanamayacağını öngörmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Kanun'un 250. maddesinin (4) numaralı fıkrası seri muhakeme usulünün uygulanması sonucunda yaptırımın yarı oranında indirilerek belirlenmesini öngörmektedir. Buna göre itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz kesinleşmiş hükümle sonuçlanmamış, dolayısıyla yeni yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan seri yargılama usulünün belirli bir tarih itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş veya hükme bağlanmış dosyalarda uygulanmamasını öngörmek suretiyle Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmektedir. Kuralın bu niteliği ve yargılama üzerindeki etkisi dikkate alındığında Anayasa Mahkemesinin 25/6/2020 tarihli ve E.2020/16, K.2020/33 ile 14/1/2021 tarihli ve E.2020/81, K.2021/4 sayılı kararlarında ulaştığı sonuçtan ayrılmayı gerektirir bir durum söz konusu değildir." İfadeleri ile Anayasanın suç ve cezalara ilişkin esasları düzenleyen 38. maddesine aykırılık gerekçesi ile iptal kararı vermiştir. Bu karar ile ortaya birtakım sorunlar çıkmıştır. Bu sorunlar;

- 1) Kovuşturma evresinde bulunan,
- 2) Hükme bağlanmış,
- 3) 01.01.2020 tarihinden sonra ama iptal edilmeden öncesinde kesinleştirilmiş, dosyalarda nasıl bir muhakeme yoluna başvurulacağıdır.

⁵⁵ Er, E. (2021). A.g.e., s. 68

⁵⁶ Er, E. (2021). A.g.e., s. 68

1.6. Seri Muhakeme Usulü Tarihçesi

2019 tarihinde Yargı Reformu Paketi yürürlüğe girmiştir⁵⁷. CMK' Md. 250'nin uygulanabilirliği için ise esasları düzenleyen Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği hazırlanmış ve 31.01.2019 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır. Yönetmelik, 2022 tarihinde ise uygulanmasına başlanmıştır. Yargı Reformu Paketinde yer alan yeniliklerden biri de SMU'dur. SMU, ülkemiz için yeni olmasına karşın küreselde aslında köklü bir geçmişe sahip olan iddia pazarlığı yöntemidir⁵⁸.

Görevli hâkimin, açılan bir davada duruşma gerçekleştirilmeden, eldeki bilgileri incelemesi ve kanunda belirlenen şartlara uygun şekilde bir karara varması mümkündür. Bu işleme ve işlem sonrasında sanığın karara karşı koyma hakkının tanımlanmasına, mahkûmiyet hükmüne ceza kararnamesi denilmektedir⁵⁹. Sulh hâkiminin ceza kararnamesi, Alman Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nu mehz alan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMUK) 386'ncı ve diğer maddelerinde düzenlenmiştir. Burada aslında ceza kararnamesinin amacının, CMUK'un yürürlüğe alındığı dönemlerde ülkemiz ekonomik ve fiziksel koşullarında vatandaşların yaşadığı yerler ile adliyelere ulaşmalarının zor olmasından dolayı bir kolaylaştırma olduğunu söylemek gerekir. Özellikle önemsiz düzeyde olan cezai uyuşmazlıklarda, gıyabi yargılamanın da yapılamamasından ötürü ceza kararnamesi Türk adalet sisteminin içine dahil edilmiştir. Ceza kararnamesinin uygulanmaya başlanması, basit denilebilecek düzeydeki cezai durumlarda insanların zorla mahkemeye getirilmelerinin de önüne geçmiş, bunun yanı sıra adliyelerdeki iş yükünü azaltmış ve zaman verimliliğini sağlamıştır⁶⁰. CMUK m. 386/1 hükmüne göre sulh hâkiminin ceza kararnamesinin sınırlı şekilde sayılmış olan bazı suçlar veya ceza kanunlarında düzenlenmiş tüm suçlar bakımından değil, eski sulh ceza mahkemesinin madde bakımından yetkisine giren her suçta uygulandığı söylenebilir. Öğretide, ceza kararnamesinin duruşma yapılmadan verilecek ve hâkimin sanığı dinlemeden sanığın temyiz kudreti hakkında fikir edinemeyecek olması nedeniyle; fiilin işlendiği anda on beş yaşını doldurmamış olan küçük ile, on beş yaşını bitirmiş olan sağır ve dilsiz hakkında ceza kararnamesi düzenlenemeyeceği ifade edilmiştir⁶¹. Zira bu durumda sanığın temyiz kudretinden yoksun bir şekilde hareket ettiği kabul edilirse hakkında ceza verilemeyecek veya kanunda gösterilen hallerde ceza kararnamesiyle olmaksızın güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi gerekecektir. Bu usulde, Cumhuriyet savcısının ceza kararnamesiyle ceza verilecek kadar kuvvetli isnatta bulunabileceği bir durum tespit etmesi durumunda, duruşma gerçekleştirilmeden, ceza kararnamesi verilmesini sulh hâkiminden talep edebileceği söylenmektedir⁶². Ek olarak Cumhuriyet

⁵⁷ 7188 Sayılı CMK ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

⁵⁸ Çağlar, S. (2021). Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bilim Dalı, s. 3

⁵⁹ Karagülmez, A. (1999). Türk Hukukunda Ceza Kararnamesi ve Önödeme, Ankara, Adalet Yayınları, s. 8

⁶⁰ Yavuz, H. A., (2020). Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler, Ankara, Adalet Yayınları, s.158.

⁶¹ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s.13

⁶² Yavuz, H. A., (2020). A.g.e., s. 158

savcısının bir iddianame hazırlayarak sanığın cezalandırılmasını talep etmesi durumunda, sulh mahkemesinin; gerekiyorsa duruşma hazırlığında, yani bir duruşma yapmadan ceza kararı niteliğinde bir karar verebileceği ifade edilmektedir⁶³. Hangi durum söz konusu olursa olsun, sulh hâkiminin, duruşma yapılmadan ceza verilmesini sakıncalı görmesi durumunda duruşma tarihi belirlemesi de mümkün olmuştur⁶⁴.

Vurgulandığı üzere, ceza kararının en önemli özelliği, sanık ya da tanıkların fiziksel olarak orada bulunmasının gerekli olmadan hazırlanabilmesidir. Sulh hâkiminin; hazırlık soruşturması aşamasında elde edilen delilleri sanığın cezalandırılması için yeterli görmemesi durumunda beraat kararı veremeyeceğini de burada eklemek gerekir. Söz konusu böyle bir durum olduğunda, tahkikatın genişletilmesi ve duruşma yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır⁶⁵. Sulh hâkiminin ceza kararı usulü ile yalnızca hafif ya da ağır para cezasına ya da en fazla üç aylık süreye kadar hafif hapis ya da belirli bir meslek ve sanatın yapılmasının geçici olarak durdurulmasına veya müsadereye veyahut bu sayılan yaptırımlardan birine ya da hepsine hükmedilebileceğini burada söylemek gerekir. Bunlar dışındaki cezalara, ceza kararıyla hükümlenemeyeceğinin da altını çizmek elzemdir. Ceza kararıyla hükmedilecek hafif hapis cezası yerine para cezasının⁶⁶ da hükümlenebileceğini eklemek gerekir. Ceza kararında; tertip edilmiş olan cezaya, uygulanan kanun maddelerine, kararda dayanan delillere ve kararnamenin tebliğinden itibaren sekiz gün içerisinde eski sulh ceza mahkemesine verilecek bir dilekçeyle veya bu konuda bir zabıt tutulması amacıyla zabıt kâtibine yapılacak bir sözlü beyan ile itiraz edilebileceği, itiraz edilmemesi halinde ceza kararının icra edileceği hususlarına yer verilirdi (CMUK Md. 388). Ceza kararında yalnızca kararnameye konu fiilin hukukî nitelendirmesi değil, suçun işlendiği yer ve zaman ile unsurlarının da gösterilmesi gerektiği eklenmelidir. Ceza kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulamaz, ancak itiraz edilebilirdi (CMUK Md. 390). Sekiz günlük süre içerisinde itiraz edilmemiş olan ceza kararı kesinleşirdi (CMUK Md. 389). Kararname ile sanığın savunma hakkını kullanamaması nedeniyle mağduriyete uğramasının önüne geçilmesi amacıyla da itiraz üzerine duruşma yapılmaktaydı. Buradaki itirazın, kanun yolu niteliğinde olmadığı, genel hükümlerin uygulanarak bir duruşma yapılmasını talep etme veya karşı gelme niteliği taşıdığı ifade edilmektedir⁶⁷. Ceza kararı ile daha hafif hapis cezasına hükmedilmişse sanığın itirazı sonrasında sulh ceza mahkemesi tarafından duruşma yapılması zorunluydu, ancak sanık duruşmadan evvel itirazından vazgeçerse duruşma yapılmazdı (CMUK md. 390/1). Müştekinin ise ceza kararına itirazı kabul edilmemiştir⁶⁸. Hatta Yargıtay uygulamasına göre Cumhuriyet savcısının dahi ceza kararına itiraz yetkisi yoktu⁶⁹. Sulh hâkiminin, itirazın incelenmesi sonucunda verilecek hükümde; önceki kararıyla bağlı olmadığı kabul edilmiştir (CMUK Md. 390/2). Zira itiraz üzerine duruşma yapılmakla artık ceza kararı de ortadan

⁶³ Karagülmez, A. (1999). A.g.e., s. 108

⁶⁴ Bkz. CMUK md. 387

⁶⁵ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 14

⁶⁶ Bkz: 16/07/1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun; CMUK md. 386/2,3

⁶⁷ Karagülmez, A. (1999). A.g.e., s. 25

⁶⁸ Y.2.CD'nin 13/11/1937 T. ve 12720/14086K

⁶⁹ Y.2.CD'nin 13/11/1937 T. ve 12720/14086K

kalkmaktadır⁷⁰. Yargıtay uygulamasında, itiraz üzerine yapılan inceleme sonucunda verilen kararda, hiçbir inandırıcı ve yasal gerekçeye dayanmadan ceza kararnamesinden daha ağır bir sonucun ortaya çıkarılması; kazanılmış hakkın ihlali niteliğinde kabul edilmiştir. İtirazın duruşmalı olarak incelenmesinden sonra verilecek olan karar, CMUK Md. 268 vd. hükümlerine göre hüküm olarak kabul edilerek bu hükme karşı temyiz kanun yoluna başvurulabiliyordu⁷¹. Geçmişte uygulanan ceza kararname ile hafif ya da yüksek para cezasına veya belirli bir mesleğin yapılmasının geçici olarak durdurulmasına veya müsadereye yahut bunlardan bazılarına veya tamamına hükmedildiği takdirde, yapılan itiraz sonrasında asliye mahkemesi başkan veya hâkimi 301'inci ila 303'üncü maddelere göre yapılan itirazı incelerdi. Ceza kararnamesi aleyhine itiraz dilekçesinin verilmesinin, kararnamenin icrasını durduracağı kabul edilmiştir (CMUK Md. 390/3). İtiraz üzerine yapılan incelemenin duruşmalı yapılması halinde Cumhuriyet savcılığı tarafından yeni bir iddianame düzenlenmesinin gerekmediği, daha önceki ceza kararnamesi isteğinin iddianame yerine geçtiği ileri sürülmüştür⁷². Sanık, ceza kararnamesine itiraz etmesine rağmen duruşmaya mazereti olmaksızın katılmaz ve bir müdafî de göndermezse, mahkemece herhangi bir inceleme yapılmaksızın itiraz reddedilirdi (CMUK Md. 391/1). Sanık, ceza kararnamesine itiraz süresini geçirmiş ve bu nedenle ileri sürdüğü eski hale getirme talebinin kabulüne karar verilmişse; sanığın duruşmaya gelmemesi sebebiyle itirazının reddedilmesine karşı bir daha eski hale getirme talebinde bulunamayacağı düzenlenmiştir⁷³.

Bir diğer konu ise geçmişte kanunlarımızda meşhut suç olarak tanımlanarak yer almıştır. Meşhut suç, hali hazırda işlenmekte olan suç olarak tanımlanabilecektir⁷⁴. CMUK ve 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu (MSMUK) döneminde meşhut suç kapsamına giren suçların diğer suçlardan daha hızlı bir şekilde yargılanarak, bozulmuş olan kamusal düzenin mümkün olan en kısa zamanda tekrardan kurulması amaçlanmıştır. 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Md. 18/1-b hükmü ile 01/06/2005 tarihinden sonra yürürlükten kaldırılmış olan MSMUK Md. 1'de sayılan suçlarda meşhut suçların muhakemesinde bu kanunda belirlenen usul uygulanmıştır. Siyasi suçlar, özel muhakeme usullerine tabi soruşturulup kovuşturulan suçlar ve takibi izin veya karar almaya bağlı olan suçlarda MSMUK hükümleri uygulanmamıştır⁷⁵. Diğer yandan CMUK Md. 127/2 hükmüne göre; "Takibi şikâyete bağlı olup küçüklere yahut beden veya akıl hastalığı yahut maluliyet dolayısıyla kendisini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen meşhut cürümlerde maznunun yakalanması şikâyete bağlı değildir." Bu durumda CMUK Md. 130 hükmü uyarınca şikâyet yetkisi bulunanlardan en azından birine yakalama keyfiyeti haber verilir ve bu kişiler şikâyet haklarını kullanmazlarsa yakalanan kişi salıverilirdi⁷⁶. CMUK Md. 127 hükmüne göre; kolluk görevlisi olanların yanında, kolluk görevlisi olmayan kişilerin de meşhut suç durumunda failin kaçmasının umulması veya kimliğinin bir daha tespit

⁷⁰ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 14

⁷¹ Karagülmez, A. (1999). A.g.e., s. 168

⁷² Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 14

⁷³ 42 Y.2.CD'nin 22/05/1989 Tarihli ve 1989/4569 E. – 1989/4497 K. s. Kararı

⁷⁴ CMUK md. 127/3

⁷⁵ Erem, F. (1964). Ceza Usulü Hukuku, Ankara, AÜHF Yayınları, s.584

⁷⁶ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 17

edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda yakalama yetkisi bulunmaktaydı. MSMUK Md. 4/1 hükmüne göre, bu Kanun kapsamındaki bir meşhut suç işlendiği zaman kolluk, yakalanan şahsı düzenleyeceği evrak ve elde edeceği deliller ile birlikte vakit geçirmeksizin Cumhuriyet savcılığına gönderirdi. Cumhuriyet savcısı yakalanan şahsı sorguya çektikten sonra kamu davası açmaya gerek görür ve genel hükümlere göre takibat yapılmasını zorunlu kılacak bir neden görmezse; duruşma yapılmak üzere sanığı iddianame ile aynı gün görevli olan mahkemeye gönderirdi. Madde bakımından ağır ceza mahkemesinin yetkisine giren suçlar hakkında delillerin toplanması görevi münhasıran Cumhuriyet savcısına aitti. Yine Cumhuriyet savcısı, madde bakımından ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçlarda azami üç gün içerisinde sanığı düzenleyeceği bir iddianame ile mahkemeye göndermek zorundaydı⁷⁷. Cumhuriyet savcısı, soruşturma dosyasına konu olan suçun MSMUK kapsamına girip girmediğini ya da kamu davasına gerek olup olmadığını belirlemek üzere gerekli görürse tahkikat yapılmak üzere sanığın mahkemeye sevkini ertesi gününe bırakabilirdi. Dosya kapsamında varsa tanıklar ve bilirkişiler ile suçtan zarar gören kişiler, Cumhuriyet savcısı tarafından verilecek yazılı veya sözlü emir üzerine kolluk tarafından mahkeme huzuruna getirilebilirdi⁷⁸. Sanığın mahkemeye sevkinin ardından görevli mahkeme, meşhut suçla ilişkin işi elindeki diğer işlere tercih ederek duruşmaya başlardı⁷⁹. Kural olarak duruşmanın bir celsede bitirilmesi gerekse de yasal zorunluluklar dolayısıyla duruşma bir celsede bitirilemezse eksikliklerin giderilmesi için başka bir güne de ertelenebilirdi⁸⁰. Madde bakımından ağır ceza mahkemesinin yetkisine giren suçlarda mahkeme, genel hükümlere göre tahkikat yapılması gerektiği kanaatine varırsa; dosyayı re'sen Cumhuriyet savcılığına kesin olarak gönderebilirdi. Şayet mahkeme, somut olaydaki suçun MSMUK kapsamında bir suç olmadığı yargısına ulaşırsa; duruşmaya genel hükümler doğrultusunda devam ederdi. Birbirleriyle benzerlikler ve farklılıklar taşıyan ceza kararname ve meşhut suç 1412 sayılı (mülga) CMUK'ta düzenlenen sulh hâkiminin ceza kararname ile 7188 sayılı Kanun ve CMK md. 250'de ihdas edilen seri muhakeme usulünün karşılaştırılması gerekmektedir. Kovuşturmaya alternatif olan ceza kararname bakımından geçerli olan; savcının kontrolünde uygulama, suçun sübutuna ve yaptırma ilişkin değerlendirmenin savcı tarafından yapılması, bu değerlendirmeyi şüphelinin kabulü ve mahkemenin onaylamasının ardından mahkûmiyet hükmü ile aynı sonuçları doğurması ve bu hükmün infaz edilebilir olması hususları, seri muhakeme usulü açısından da geçerli olduğu için; seri muhakeme usulü bir çeşit ceza kararnamesidir⁸¹.

---

⁷⁷ MSMUK md. 4/6

⁷⁸ MSMUK md. 7

⁷⁹ MSMUK md. 9/1

⁸⁰ MSMUK md. 9/2

⁸¹ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 17

1.7. Seri Muhakeme Usulünün Yabancı Hukuktaki Yeri

a. Almanya

Şüphelinin yargılamaya konu olan suçu kendisinin icra ettiğine dair itirafı veya ikrarı sonucunda uygulanmaya başlayan “Verständigung zwischen Gericht und Verfahrensbeteiligten” yani “mahkeme ve muhakeme özneleri arasında anlaşma” olarak Türkçeye çevrilen uygulama Alman Ceza Usul Kanunu 257. Madde c bendinde düzenlenmektedir⁸². Mahkeme ve muhakeme sūjeleri arasında anlaşma kurumu; mahkeme, sanık ve savcı arasında, ihlal edilen ilkeye öngörülen ceza ve bunun sonucu olarak hukuki sonuçları ortaya koyan hüküm anlaşması olarak nitelendirilebilir⁸³. Kovuşturma aşamasında mahkeme ve diğer özneler delil serbestisi ilkesine dayanarak, mahkeme, sanık ve savcı arasında, mahkemenin takdiriyle verilecek hüküm ve ara kararlarda anlaşma yapılarak yargılama çözüme kavuşacaktır. Hüküm anlaşması kurumunun tatbik edilebilmesi, sanığın itiraf etmesine bağlı kılınmıştır. Başka bir deyişle, Alman ceza hukuk sisteminde hüküm anlaşması müessesesi uygulanabilmesi, şüphelinin üzerine isnat edilen suçu itirafına bağlanmış olup, sanık itiraf etmediği halde, müessesenin tatbik edilme olanağı bulunmamaktadır. Sanığın itirafının kabul görebilmesi için mahkeme tarafından itirafın gerçek olduğuna dair kanaatin oluşması gereklidir⁸⁴.

2009 senesinde Almanya Ceza Hukukunda yasal dayanak kazanan itiraf pazarlığı⁸⁵ Alman sisteminde yapılan anlaşma, savcı ve müdafii arasında olmaz; mahkeme ve muhakemenin diğer özneleri arasında da yapılarak diğer sistemlerden farklılık göstermektedir. Alman hukuk sisteminde Türk Ceza hukuku sisteminden farklı olarak usulün soruşturma aşamasında değil, kovuşturma aşamasında uygulanması düzenlenmiştir. Alman hukukuna göre mahkeme, karşılıklı anlaşmanın ana unsuru olan cezanın tayin edilmesinde somut olayın koşullarını göz önünde bulundurarak genel hükümleri uygulama yoluna gidecektir. Ayrıca sanığın anlaşmaya bağlı kalmaması durumunda da mahkemenin uzlaşmaya olan bağımlılığı son bulacaktır. Uzlaşmanın herhangi bir sebeple sonradan bozulması durumunda, sanığın suç itirafının yargılamanın kalan kısmında kullanılmasının uygun olmadığı düzenlenmiştir⁸⁶.

b. İtalya

Hukuka aykırı kanıtlar ile kovuşturma aşamasına getirilmiş dosyalarda sanıkların beraat etmesi noktasında yaşanan artışlar ve muhakemenin uzun sürmesi kamuoyunda ceza adaleti sistemi ile ilgili rahatsızlıklar yarattığından klasik

⁸² Ekici Şahin, M. (2020). Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257C STPO), Inonu University Law Review, 11(1), 303-320, s. 303

⁸³ Aygörmez, G.A. ve Korkmaz, M. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, B. 1, On İki Levha Yayıncılık, s. 53

⁸⁴ Ekici Şahin, M. (2020). A.g.e., s. 306

⁸⁵ Almanya Ceza Muhakemesi Kanunu 257c

⁸⁶ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 34

muhakemeden farklı yöntemlere başvurulması gerekliliği gündeme gelmiştir; böylelikle soruşturma aşamasından hâkim ayrı tutulmuştur⁸⁷. Aslında, İtalya'nın ceza muhakeme sistemi, Amerika'nın sistemine kıyasla savcı ve şüpheli/sanık arasında pazarlık yapılmayan bir yapıya sahiptir. Fakat 1988 yılında yapılan kanuni değişikliklerle, savcı ve şüpheli arasında farklı şekillerde uzlaşmaların mümkün olduğu görülmektedir. Bunlardan biri, kısa muhakeme yöntemini içeren bir sistemdir. Diğeri ise tarafların talebine bağlı olarak cezanın uygulanma şeklini düzenleyen bir tür pazarlık sistemidir. Bu sistem, hem Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki ceza kararnamesine hem de Amerikan sistemindeki uzlaşma sistemine benzeyen özellikler taşır⁸⁸.

c. ABD

Amerika Birleşik Devletleri'nde seri muhakeme usulü (itham pazarlığı), ceza davalarında hızlı ve etkili bir şekilde adalet sağlamak amacıyla geliştirilen bir hukuk sistemidir. Bu sistem, geleneksel mahkeme süreçlerinin yerine, hızlı bir yargılama süreci sunar ve özellikle suçlu bulunma oranını artırmaya odaklanır. Özellikle 1920'ler ve 40'larda yoğun suç işleme oranları karşısında mahkemelerdeki dosya sayıları artmış ve yargılama işlemleri çok uzun sürmeye başlamıştır. Dönemde itham pazarlığı sistemi devreye alınmış ve iş yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla ABD'de seri muhakeme usulünün tarihini bu döneme dayandırmak mümkündür⁸⁹. Seri muhakeme usulü, Büyük Buhran döneminde ve sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde suçla mücadele amacıyla geliştirilmeye başlanmıştır. 1950'lerde ilk seri muhakeme mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır⁹⁰.

Los Angeles, Kaliforniya'da kurulan ilk seri muhakeme mahkemesi, bu yeni yargılama yaklaşımının prototipi olarak kabul edilebilecektir. Nitekim usulün yaygınlaşması ve resmi olarak kabulü 1970 yılında gerçekleşmiştir. ABD Yüksek Mahkemesi, Brady-Amerika Birleşik Devleti davası sonucunda bu usulü resmen tanımıştır⁹¹. Bu usul, ülkede itham pazarlığı olarak adlandırılmaktadır ve mahkûmiyet kararlarının günümüzde %90'dan fazlasının bu yöntemle alındığı bilinmektedir. İtham pazarlığı, iddia makamı ile savunma makamı arasında, mevcut deliller ışığında, itham edilecek bir suç ve bu suç dolayısıyla uygulanacak ceza için yapılan müzakere sürecidir. Anlaşmaya varılması halinde, sanığın daha hafif bir suç ile itham edilmesi veya daha az ceza alması sağlanmaktadır⁹².

⁸⁷ Montana, R. (2016). Procedural tradition in the Italian Criminal Justice System: The Semi-adversarial Reform in 1989 and the inquisitorial cultural resistance to adversarial principles, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1365712716655164>

⁸⁸ Amoido, E. (2004). The Accusatorial System Lost and Regained: Reforming Criminal Procedure, *The American Journal of Comparative Law*, 52(2), 489-500, s. 490

⁸⁹ Alschuler, A.W. (1979). Plea Bargaining and Its History, *Columbia Law Review*, 79(1), 1-43, s. 6

⁹⁰ Alschuler, A.W. (1979). A.g.e., s. 6

⁹¹ Viano, E. C. (2012). Plea Bargaining In The United States: A Perversion Of Justice, *International Review of Penal Law*, 83(1-2), 109-145, s. 110

⁹² Ildırar, E. (2020). A.g.e., s. 18

d. Fransa

Fransa'da kanun koyucu diğer ülkelerdeki gibi, muhakeme sürecine hız kazandırmak ve süreci olabildiğince sadeleştirmek maksadıyla farklı uygulamaları sisteme getirmiştir. Bu uygulamalardan ilki, "composition penale" olarak düzenlenen uygulamadır. Bunu "yaptırım anlaşması" olarak çevirmek mümkündür.⁹³ Bu anlaşmanın yapılması için suça uygulanacak yaptırımın 5 yıl ve daha az süreli hapis cezası olması veya sadece para cezası olması gerekmektedir lakin siyasi suçlar, basın suçları ve taksirle öldürme olmaması gerekir. Yine şüpheli veya sanığın ikrarı temel olan bu sistemde, savcının kamu davasını henüz açmamış olması gerekir. Fransız ceza adaleti sistemine 2004 yılında dahil edilen anlaşma sistemi üç yönlü kabulü gerektirir. Savcı ile sanığın arasında yapılan anlaşma hâkimin inceleme yapması ve ön koşul olan ikrarın kesinleşmesinin ardından hüküm haline getirilmelidir. Mağdurun bu anlaşmaya taraf olmadığı lakin tazminat hakkının saklı olduğu belirtilmelidir.

Fransız ceza yargılamasında beş yıldan az hapis cezası (beş yıl dahil) ya da sadece para cezası belirlenmiş olan suçlarda, eğer sanık suçu kendisinin icra ettiğini ikrar ederse savcı belirlediği bazı yaptırımları şüpheliye teklif eder. Savcının tayin edeceği mahkûmiyet cezasının süresi 1 yılı aşkın olmamalı ve kanunda belirlenen mahkûmiyet cezasının da 1/2sini geçmemesi gerekir. Bu usulde zorunlu müdafilik haline de yer verilmiştir. Yani savcı şüpheliye edeceği teklifi mutlak suretle şüphelinin müdafisinin huzurunda gerçekleştirir. Şüpheliye teklifi değerlendirmesi, kabul edip etmeyeceğini düşünmesi amacıyla 10 gün süre verilir. Şüpheli savcının teklifini kabul ettiğini beyan ederse bu konu tutanağa alınır ve şüpheli mahkemenin karşısına çıkar. Mahkemenin huzurunda yapılan duruşmada hâkim bir noksanlığa rastlamazsa savcı ve sanık arasındaki anlaşmayı onaylar ve kararını verir. Fakat burada mahkemenin anlaşmaya onay verme zorunluluğu yoktur. Anlaşmayı uygun bulmazsa ret yetkisine de sahiptir.

Fransız ceza hukuk sistemlerinde uygulanan ceza sözleşmesi ile şüpheliye mahkûmiyet cezası verilmez, sadece adli para cezası ve eşya müsaderesi veya el koyma biçiminde güvenlik tedbirleri kararları verilir. Yaptırım sözleşmesi üzerine uygulanabilecek yaptırımların neler olduğu yasada alenen sayılmıştır.⁹⁴ Savcı ile şüpheli arasında anlaşma mahkemece onay alırsa kesinleşmektedir. Aksi halde soruşturma genel hükümlere dayanarak çözüme kavuşturulmakta ve kamu davası açılması yoluna gidilmektedir.⁹⁵

Belirtmelidir ki, iki müessese de taşıdıkları maksat bakımından birbirine oldukça benzemektedir. Bu kurumlar ile muhakemenin hızlı bir şekilde çözüme kavuşması

⁹³ TAŞKIN, Mustafa, Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği, Terazi Hukuk Dergisi, C. 5, S. 41, 2010, s. 19.

⁹⁴ Taşkın, Mustafa, 'Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği', Terazi Hukuk Dergisi, C. 5, S. 41, Ocak 2010, s.41.

⁹⁵ Soylu Ünver/ Karaman Engür, s. 179.

amaçlanmıştır. Her iki müessese de alınacak ceza savcı tarafından tayin edilmektedir. Ayrıca, mahkeme onay makamı statüsündedir.

1.8 Seri Muhakeme Usulünün Hukuki Niteliği

SMU'nun hukuki niteliği konusunda öğretilerde farklı görüşlere rastlanmaktadır. Örneğin maddi ceza hukukunda ceza ve yaptırımlar düzenlenirken, ceza muhakemesi hukukunda ise ispat araçları vasıtası ile önceden gerçekleşen ve suç içeren bir eylemle ilgili soruşturma, kovuşturma ve uyuşmazlığının kesin bir hükümle çözümlenmesi söz konusudur⁹⁶. Aslında ceza muhakemesi hukukuyla maddi ceza hukukunu birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Özellikle söz konusu SMU olduğunda, bu usulün hem maddi ceza hukukuna hem de muhakeme hukukuna ilişkin yönlerine sahip olduğu, yani karma nitelik taşıdığı söylenebilecektir⁹⁷.

CMK'da seri muhakeme usulü, soruşturma aşamasının sonucunda uygulanan özel bir kurumdur. Cumhuriyet savcısı soruşturmanın neticesinde kamu davasının açılmasına yeterli olan şüpheye sahip olduğu takdirde ve kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermediğinde, belirlenen suçlarla ilgili olarak SMU'ne başvurmak zorundadır. SMU'ya konu olan herhangi bir suç söz konusu olduğunda Cumhuriyet savcısının bu usule başvurmaması iddianamenin iade gerekçesidir⁹⁸. O halde seri muhakeme usulünün kamu davası açılmasına ön koşul olduğu söylenebilir. Fakat Uzunçakmak, doktrinde yer alan bazı görüşlerin, ceza münasebetinin muhakeme aşamaları dışında ortadan kaldırılması gerekip gerekmediği konusunda ayırım yaptığını belirtmektedir⁹⁹

SMU, özel bir ceza muhakemesi yöntemidir ve klasik yargılamadan ayrı değerlendirilmelidir. Bir diğer ifadeyle 1412 sayılı yasayla düzenlenen sulh ceza yargısının ceza muhakemesi müessesesine benzer birçok özelliği olmakla birlikte farklılıklarının da varlığının altı çizilmelidir. Örneğin SMU'da suçların soruşturulması, delil toplama ve tedbir uygulama olanağı sulh ceza yargısındaki uygulamalar ile aynıdır. Fakat uygulamada şüphelinin rızasının alınması, yeterli şüphe varsa bireyselleştirilmiş ve azaltılmış yaptırım hususunda savcı ile şüpheli ve avukatı huzurunda uzlaşılması sonucunda; düzenlenmiş olan talepnameyle usulün uygulanmasının, yetkili ve görevli mahkeme tarafından yapılan denetim sonucunda verilecek hükümle sona ermesi ayrışma noktalarıdır¹⁰⁰.

SMU, kanunda açıkça belirlenmiş olan suçlar için uygulanabilir. CMK'da sayılan bu suçların işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturan delillerin toparlanmasının ardından şayet kamu davasının açılması ertelenmişse ve şüpheli avukatı huzurunda buna onay

⁹⁶ Yenisey, F. ve Nuhoglu, A. (2021). Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 71

⁹⁷ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 42

⁹⁸ CMK, 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazete (20/1)

⁹⁹ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 42; Ayrıca bkz: Centel, N., Zafer, H., ve Çakmut, Ö., (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, s.758

¹⁰⁰ Uzunçakmak, M. (2022). A.g.e., s. 42

vermiş ve rıza göstermişse, SMU'ya geçilebilir. Burada kararın verilmesinden önce şüphelinin SMU uygulamasından vazgeçme hakkının olduğunu da söylemek gerekir¹⁰¹.

1.9. Seri Muhakeme Usulüne Benzer Usuller

Seri muhakeme usulü gibi hızlı ve özelleştirilmiş yargılama yöntemleri, hukuki sistemlerin etkinliğini artırmak, iş yükünü hafifletmek ve adaletin daha hızlı sağlanmasını amaçlayan yaklaşımlardır. Çeşitli ülkelerde farklı usuller uygulanmaktadır¹⁰²:

i. Özet Muhakeme Usulü: Özet muhakeme usulü, daha basit ve hızlı bir yargılama yöntemidir. Genellikle belirli miktarlardaki maddi talepleri içeren ticari davalar gibi durumlarda kullanılır. Tarafların iddialarını yazılı olarak sunması ve daha kısa süreli duruşmaların düzenlenmesi gibi özellikleri vardır.

ii. Tahkim: Tahkim, tarafların anlaşarak dava konusunu bağımsız bir tahkim kuruluna götürdüğü alternatif bir çözüm yoludur. Hızlı ve özel bir yargılama süreci sunabilir. Ancak tahkim, sadece tarafların anlaşmasıyla uygulanabilir.

iii. Hızlandırılmış Mahkeme Usulleri: Bazı hukuki sistemlerde, belirli türdeki davalar için hızlandırılmış mahkeme usulleri bulunabilir. Bu usuller, daha sadeleştirilmiş prosedürlerle ve daha kısa süreli duruşmalarla işler.

iv. Elektronik Mahkeme Usulleri: Günümüzde birçok hukuki sistem, elektronik mahkeme usullerine geçiş yapmaktadır. Bu yöntemde, dosya sunumu, iletişim ve belge paylaşımı elektronik platformlar üzerinden yapılır. Bu da süreci hızlandırabilir.

v. Hızlı Karar Alma Usulleri: Bazı hukuki sistemlerde, özellikle ceza hukuku alanında, belirli türdeki davalar için hızlı karar alma usulleri bulunabilir. Bu usullerde, delil toplama aşaması daha kısa tutulur ve mahkemeler daha hızlı karar verebilir.

vi. İstinafın İptali: Bazı hukuki sistemlerde, tarafların istinaf mahkemesine başvurma hakkının sınırlı olduğu veya istinaf mahkemesinin verdiği kararların temyize taşınamayacağı özel durumlar olabilir. Bu da süreci hızlandırabilir.

Ülkemiz mevzuatına göre ise seri muhakeme usulüne benzer olan iki farklı usul öne çıkmaktadır. Bunlar Basit Yargılama Usulü ve Uzlaştırmadır.

¹⁰¹ Centel, N., Zafer, H., ve Çakmut, Ö., (2021). A.g.e., s.758

¹⁰² Dereli, A. (2022). Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 929-972, s. 937-939

1.9.1. Basit Yargılama Usulü

Basit yargılama yöntemi, belirli ciddiyetteki suçlar için geçerli olan bir usuldür. Yazılı belgelere dayanır ve zaman ile emek tasarrufu sağlar. Savunma ve ifadeler yazılı olarak kaydedilir, genel olarak düşünülen duruşma yapılmaz. Mahkûmiyet durumunda ceza miktarında indirim yapılır. Basit yargılama usulünde, duruşma aşaması atlandığı için sanığın savunma hakkının sınırlı olduğu söylenebilir¹⁰³.

Ceza muhakemesi sisteminde, hafif ve ciddi suçlar için ayrı bir yargılama yöntemi belirlenmiş olması, ağır suçların yargılanmasında daha verimli olunabilmesi anlamına gelmektedir. Basit yargılama usulünün temel hedefi, seri yargılama yönteminde olduğu gibi yargı sistemindeki iş yükünü hafifletmek ve daha ciddi suçlara odaklanarak zaman ve emek tasarrufu sağlamaktır. Her iki yöntem de 7188 sayılı yasa ile ceza muhakemesi hukukuna dahil edilen alternatif prosedürlerdir. Basit yargılama yöntemi, yer itibarıyla geleneksel ceza muhakemesi kurallarından farklı olan özel bir yargılama prosedürü olarak görülmektedir¹⁰⁴.

CMK md. 251/1 gereğince, basit yargılama usulü, iddianamenin kabul edildiği ancak duruşma tarihinin henüz belirlenmediği bir aşamada uygulanabilir. Basit yargılama, bu nedenle kovuşturma aşamasına özgü bir yargılama usulüdür. Öte yandan, seri muhakeme usulü, temel olarak soruşturma aşamasında etkili bir rol oynayan bir prosedürdür. Cumhuriyet savcısının yaptırımları belirleyebilmesi ve bu doğrultuda mahkemeden hüküm çıkarmasını isteyebilmesi açısından önemlidir. Seri muhakeme usulu, kovuşturma yerine bir alternatif sunarken, basit yargılama usulu kovuşturmanın alternatif bir yolunu temsil eder¹⁰⁵.

7188 sayılı yasadaki geçici 5. maddeye göre, her iki yöntemin 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren uygulanacağı ve bu tarihe kadar kovuşturma aşamasına geçilmiş, karara bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda bu prosedürlerin uygulanmayacağı öngörülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi, ceza muhakemesi kurallarındaki değişikliklerin geçmişe etkili olmamasının, suçta ve cezada yasallık ilkesi ile çeliştiği gerekçesiyle, basit yargılama usulünün, zaman açısından uygulanmasına dair düzenlemeye ilişkin iki farklı iptal kararı vermiştir. Bu kararlar, kovuşturma aşamasına geçilmiş ve karara bağlanmış dosyalarda basit yargılama usulünün kullanılabilmesinin yolunu açmıştır. Ayrıca, AYM, söz konusu düzenlemenin seri muhakeme usulü için de Anayasa'ya aykırı olduğunu belirterek, 1 Ocak 2020 tarihinden önce kesinleşmiş dosyalar dışında bu yöntemin uygulanabilmesini sağlamıştır¹⁰⁶.

¹⁰³ Koca, M. (2020). Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(2), 173-196, s.191

¹⁰⁴ Karakehya H. ve İnce Tunçer, A. (2021). Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Ve Adil Yargılanma Hakkı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 9(17), 303-354, s. 342

¹⁰⁵ Karakehya H. ve İnce Tunçer, A. (2021). A.g.e., s. 344

¹⁰⁶ Akgül, T. (2023). A.g.e., s. 34

1.9.2. Uzlaştırma

Özünde Anglo-Amerikan hukukuna ait bir kurum olan uzlaştırma, Türk ceza hukukuna TCK ve CMK ile girmiştir. Uzlaştırma, kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaşılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecidir¹⁰⁷.

Uzlaştırma hakkında literatürde çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Öğretideki farklı açıklamalar göz önüne alındığında, uzlaştırma özetle, yasal koşulların mevcut olduğu durumlarda, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, yasalara uygun bir şekilde anlaşarak davanın sona ermesini sağlayan bir mekanizma olarak tanımlanabilir¹⁰⁸. Uzlaştırmanın temel hedefleri arasında zararın telafi edilmesi, anlaşmazlıkların mahkeme dışında çözümünün kolaylaştırılması ve yargının iş yükünün hafifletilmesi¹⁰⁹ yer almaktadır. Uzlaştırma, ceza hukukunda yer alan, davanın dışında çözüme kavuşturmayı amaçlayan, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. 5271 sayılı Kanunun 253. maddesinin gerekçesine göre, uzlaştırmanın başlıca amaçları zararın giderilmesi, mağdurun tatmin edilmesi ve adaletin sağlanmasıdır¹¹⁰.

Uzlaştırmanın hukuki niteliği ile ilgili olarak literatürde çeşitli farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde öne sürülen bir bakış açısına göre, uzlaştırma, bir yaptırım benzeri bir kurumdur. Bu görüşe göre uzlaştırma, Cumhuriyet savcısının iddianame hazırlamasını imkânsız hale getiren bir uygulama olarak kabul edilir¹¹¹ ve devletin ceza verme yetkisini askıya alır. Maddi ceza hukuku bağlamında, uzlaştırma bir "davanın sona ermesine neden olan bir etken" olarak görülürken, ceza muhakemesi açısından "davanın açılmasını engelleyen bir etken" olarak nitelendirilir¹¹². Maddi ceza hukuku bağlamı dikkate alındığında, uzlaştırmanın lehe kanun ilkesine uygun olarak uygulanması gereklidir. Bu nedenle uzlaştırma, hem maddi ceza hukuku hem de ceza muhakemesi hukuku alanlarına ait karma bir kurumdur. Ancak, uzlaştırma, muhakeme hukuku yönüyle daha baskın olduğu için derhal uygulanmalı ve bu ilkeye uygun bir biçimde işletilmelidir. Doktrinde kabul gören bir başka görüş ise uzlaştırmanın karma nitelikli bir kurum olduğunu savunur ve bu kurumun biçimsel olarak ceza yargılaması ile ilişkilendirildiğini, ancak sonuçları itibarıyla maddi ceza hukukunu da etkilediğini ileri sürer¹¹³.

Seri Muhakeme Usulü ve Uzlaştırma Uygulaması arasında birtakım benzerlikler bulunduğu gibi elbette farklar da vardır. Öncelikle iki kurum da mahkemelerin iş yükünü

¹⁰⁷ Uzlaştırma Yönetmeliği m.4/1-k

¹⁰⁸ Çetin, S. (2009). Ceza Muhakemesi Kanunda Uzlaşma, TBB Dergisi, tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2009-82-516

¹⁰⁹ Özbek, M. (2005). Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(3), 289 – 321, s. 297

¹¹⁰ Ildırar, E. (2020).A.g.e. s. 46

¹¹¹ Ildırar, E. (2020).A.g.e. s. 46,

¹¹² Çetintürk, E. (2017). Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, s. 362

¹¹³ Eriş, U. (2018). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi, TBB Dergisi, 137, 241-271, s. 245

azaltmak, doğru ve isabetli kararların alınmasını sağlamak ve hâkim savcılarının üzerindeki baskıyı azaltmak amacıyla klasik yargılama biçimlerine alternatif olarak getirilmiş çözüm yollarıdır¹¹⁴. Aynı şekilde uzlaştırma hükümlerinin uygulanabilmesi de yeterli şüphenin varlığına bağlanmıştır. Hem uzlaştırma hem de seri muhakeme usul olarak numerus clausus¹¹⁵ yani sınırlı sayıda katalog suçlar için uygulama bulmaktadırlar. Bu usullere başvurulmadan hazırlanan iddianameyi mahkeme iade edecektir. Çünkü her iki usul de yargılama koşuludur. Bu usuller uygulama alanı buluyorsa kullanılmadan iddianame hazırlanamaz. Cumhuriyet savcısının bu usullere başvurması takdirine bırakılmamış olup mecburi kılınmıştır. Uzlaştırma ve Seri Muhakemenin kapsamında olan suç, kapsam dışı başka bir suçla birlikte işlenecek olursa usullere ilişkin hükümler uygulanamaz. Ayrıca ikisi için de gizlilik içinde yürütülmesi bir kuraldır. Usullerin yarıda kalması, bir sebepten uygulanmaması durumunda elde edilmiş bilgi, beyan ve belgeler başka bir amaçla herhangi bir yerde kullanılamaz. Uzlaştırma ve Seri Muhakemenin en temel farkı ise uzlaştırma soruşturma ve kovuşturma aşamasının her ikisinde de uygulanabiliyorken, seri muhakeme yalnızca soruşturma aşamasında uygulanabilir olmasıdır. Ayrıca uzlaştırma esnasında mağdur ve şüphelinin karşılıklı anlaşması söz konusu iken seri muhakeme de sadece şüpheli veya sanığın kabul etmesi hakkında seri muhakeme uygulanabilmesi için yeterli gelecektir. Seri muhakeme usulünde iştirak eden şeriklerin hepsinin kabulü aranırken, uzlaştırma hükümlerinde anlaşmayı kabul eden şerikler için KYOK kararı, anlaşamayan şerikler için ise kamu davasının açılması öngörülmüştür. Bu iki usulün birbirine en çok benzediği kısım uygulanmaları aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Seri muhakeme usulünün uygulanması için öncelikli şart kamu davasını açmaya yetecek kadar yeterli şüphe elde edilmesidir¹¹⁶.

1.9.3. Ön Ödeme

Ön ödeme, belirli bir suçun türü veya miktarı için önceden belirlenmiş bir ceza miktarını ödeyen suç işleyenlerin kamu davasından kaçınması veya var olan davanın düşmesi için kullanılan bir prosedürdür.¹¹⁷ Ön ödeme savcının verdiği bir ceza kararı olarak ya da devletle birey arasında bir anlaşma olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamada devlet, belirli bir ceza miktarının ödenmesi karşılığında cezalandırma isteğinden vazgeçerken, birey de yargılama sürecinin sağladığı güvencelerden feragat eder¹¹⁸. Günümüzde, zorunlu kovuşturma ilkesinin istisnası olarak kabul edilen ön ödemenin, hem ceza hukuku hem de ceza muhakemesi hukuku açısından karma bir yapısı olduğu yorumu yapılabilir.

¹¹⁴ Aydın, D. (2022). A.g.e., s. 470

¹¹⁵ Dereli, A. (2022). A.g.e., s. 945

¹¹⁶ Yaşar, E. (2020). A.g.e., s. s. 260

¹¹⁷ Yokuş Sevük, H. (2004). Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 52, 66- 88, s. 68

¹¹⁸ Yenisey, F. (2013). Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi

Sorunu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 9(2), 453 – 470, s. 456

Ön ödemede, mağdurun zararı tazmin edilmez; bunun yerine, fail, kanunda belirtilen şartları yerine getirerek belirli bir para miktarını ödemeyi kabul ettiğinde, kovuşturma aşaması atlanır. Bu sayede mahkemelerin iş yükü azaltılır ve sanığın mahkûmiyet kararıyla karşı karşıya kalması engellenir. Bu bağlamda, ön ödeme sistemi bir alternatif çözüm yolunu temsil eder ve adalet sisteminin yükünü hafifletme ve suçlunun topluma yeniden kazandırılması amacını taşır. Ancak, şüpheli mahkeme önünde yargılanmadan önce bir karar verildiği için, adil yargılama ilkesi ve mahkeme kararı olmaksızın suçlu hakkında ceza uygulandığı gerekçesiyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği eleştirileri ortaya çıkar¹¹⁹.

Ön ödeme, Avrupa ülkelerinde yürürlükte olan bir sistemdir. Örneğin, İtalya gibi bir Avrupa ülkesinde, Ceza Kanunu ön ödeme hükümlerini içermekte olup, sadece hapis cezasını içeren suçlarda uygulanamamaktadır. Fransız hukukunda ise, ceza uyuşması yöntemi olarak bilinen, şüphelinin belirli bir para cezasını ödemesini içeren bir yöntem de ön ödemeye benzer bir prosedürdür. Türk hukuk sisteminde, ön ödeme kavramı, İtalyan Ceza Kanunu'ndan esinlenerek 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile getirilmiştir ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinde düzenlenmektedir. Türk hukukunda, ön ödeme düzenlemesi uyarınca, şüpheli, belirtilen miktarı soruşturma masraflarıyla birlikte Cumhuriyet savcılığının tebligatı üzerine on gün içinde ödediği takdirde kamu davası açılmamaktadır¹²⁰.

1.9.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Erteleme sözcüğü akıllara ilk olarak cezanın ertelenmesini getirir. CMK'nun 171/2 maddesinde düzenlenmiş olan kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesi uzlaştırma uygulamasına benzer olarak onarıcı adalet anlayışının sonucudur.¹²¹

Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi kararı verilebilmesi kanun koyucu tarafından bazı koşullara bağlanmıştır. İlk olarak şüpheli için bu kararın verilebilmesi (KDAE kararı), isnat edilen suç bakımından kamu davası açılması için yeterli şüphe elde edilmiş ve delillere ulaşılmış olması gerekir. Eğer ki şüpheli/sanık hakkında kamu davası açılmasına yetecek yeterli şüpheye mevcut değilse Cumhuriyet savcısı CMK'nun 172'nci madde hükmüne göre kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermelidir.

Buna göre, KDAE kararı için soruşturma konusu suçun ne olduğunun da büyük önemi vardır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının da uygulanış bakımından bahsettiğimiz diğer ceza muhakemesi kurumları gibi kanun koyucu tarafından belirlenmiş belli tip suçlar da uygulanabileceği belirtilmiştir. Öncelikle, suçun uzlaştırma ve önödeme kapsamında belirtilen suç tiplerinden olmaması gerekir. Yine suçun kanunda belirtilen cezasının üst sınırının 3 yıl ya da daha kısa süreli mahkûmiyet

¹¹⁹ Yılmaz, Y. (2022). A.g.e. s. 190

¹²⁰ Yılmaz, Y. (2022). A.g.e. s. 190

¹²¹ GÜMÜŞAY, Arif, Yeni Değişiklikler Işığında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, C.4, S.1, 2021, s.119

cezasını gerektiren suçlardan olması şartı aranmaktadır. Ayrıca, şüphelinin, daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûmiyet cezası almamış olması, KDAE kararı verilmesi durumunda şüphelinin bir daha suç eğilimi göstermeyeceği konusunda mahkemece kanaat oluşması, KDAE kararının kamu düzeni için faydalı ve mağdurun ya da toplumun uğramış zararın tamamen ortadan kaldırılması koşulları aranmaktadır. Her koşulun sağlanmasına rağmen Cumhuriyet Savcısı takdir hakkını kullanarak kamu davasını açmaya karar verebilir.

KDAE kararı verilmesi için, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı bir suç olması gerekir. Fakat CMK 253. Madde 19. fıkrası hükmü ayrı tutulmuştur. Şüpheli veya sanığın kendi edimini yapması ilerleyen bir tarihe bırakılmışsa, taksidde bağlanmış ise ya da devamlılık gösteriyorsa, KDAE kararı için gerekli koşulları aramadan doğrudan şüpheli için kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. Erteleme kararı verildikten sonra, uzlaşma ediminin yerine getirilmemesi durumunda erteleme süresi boyunca kasıtlı bir suç işlese de işlemese de kamu davası açılacaktır.¹²²

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. Madde hükmünde belirtilen "Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek veya Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu" açısından CMK'nın 171. Maddesinde belirtilen koşullara bakılmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verileceği kanun koyucu tarafından hükme bağlanmıştır.

CMK 171. Madde 2.fıkra hükmünde belirtildiği üzere savcının, KDAE kararı verebileceği süre beş yıl olarak düzenlenmiştir. Öte yandan, Çocuk Koruma Kanunu 19.madde 1.fıkra hükmü gereğince bu süre, on sekiz yaşından küçük kimseler için üç yıldır.

Denetim süresince bir başka suçtan hapis cezası alınması durumunda kamu davası açılacak, suç işlenmezse KYOK verilecek, erteleme süresi içinde de zamanaşımı işlemeyi kesecektir. Fakat, erteleme kararının tatbik edilmesi Asliye Ceza hakiminin kararı onamasıyla olur. Hâkim ilgili kararını beş gün içerisinde vermelidir.¹²³ Buradan anlaşılan kararın uygulanması aşamalarında en son hâkimin onaması gerektiği öngörülmüştür. Buna bağlı olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının mutlak bir suretle savcının yetkisinde olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Bu konuda en önemli husus, soruşturmaya konu olan seri muhakeme usulü kapsamında kalan bir suç aynı anda KDAE uygulamasının koşullarını da taşıyorsa

¹²² Artuk - Gökçen - Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.889.

¹²³ 1412 sayılı CMUK Madde 164: (1) Fiil için Kanunda öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı üç aydan fazla ve iki yıla kadar (iki yıl dâhil) ise, şüpheli hakkında açılacak kamu davası, aşağıdaki koşulların birlikte bulunması hâlinde: a- Şüpheli daha önce hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olmamışsa, b- Yapılan araştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi hâlinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini meydana getiriyorsa, c- Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, şüpheli ve toplum açısından kamu davasının açılmasından daha yararlı ise, d- Şüpheli, suçtan meydana gelen ve Cumhuriyet savcısının saptayacağı zararı ödemişse. (2) Cumhuriyet savcısı tarafından deliller toplandıktan sonra, kabahatlerde bir yıl, cürümlerde beş yıl süreyle ertelenebilir. Erteleme süresi içinde islenen başka bir suçtan mahkûmiyet hâlinde kamu davası açılır. Belirlenen sürede suç işlenmezse Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemeyi. (3) Yukarıdaki erteleme kararının uygulanması asliye ceza hâkiminin onamasına bağlıdır. Asliye ceza hâkimi bu konudaki kararını beş gün içinde verir."

Cumhuriyet savcısının en öncelikle KDAE uygulanıp uygulanmayacağını araştırıp ona göre hareket etmesi gerekmektedir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunu seri muhakeme usulü ile karşılaştırdığımızda; her iki ceza muhakemesi uygulaması için de ön ödeme ve uzlaştırma kurumlarının kapsamadığı yalnızca belirli suçlarda, soruşturma evresinde, yeterli şüpheye ulaşılmaması halinde uygulanıldığı, Cumhuriyet savcısının uygulamada esas kişi olduğu ve alternatif çözüm şekillerinden sayıldıkları görülmektedir.

Seri muhakeme usulünün tatbik edilebilmesi için şüphelinin Cumhuriyet savcısının teklifini kabul etmesi gerekmektedir. Elbette belirtildiği gibi bu kabulün şüpheli veya sanığın müdafisinin yanında olması gerekmektedir. Ancak kamu davasının açılmasının ertelenmesinin uygulanabilmesi için şüphelinin onay vermesi aranmaz.

Seri muhakeme usulünün uygulanmasında kanun koyucu Cumhuriyet savcısına takdir hakkı vermezken KDAE kurumunun uygulanabilmesi bütünüyle Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmıştır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi için şartlar sağlanmış bile olsa Cumhuriyet savcısı bu uygulamaya başvurmayabilir.

Bununla beraber KDAE kararı verilmesi konusunda Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisi bulunmaktadır; fakat bu kararın verilmemesi ve suçun seri muhakemenin kapsamında bir suç olması durumunda seri muhakeme usulünün tatbiki artık mecburi olmaktadır. Bu konuda Cumhuriyet Savcısına tanınmış bir takdir yetkisi bulunmamaktadır.¹²⁴

1.10. Seri Muhakeme Usulünde İtiraz

Hukukumuzda genel kural, mahkemenin verdiği kararlara karşı başvuru olan olağan kanun yolu, istinaftır. Fakat CMK'nun 267'nci madde hükmünde belirtilen "*Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*" ibaresine göre, yasanın açık bir şekilde öngördüğü durumlarda itiraz kanun yoluna başvurulabilmektedir. Mahkemece verilmiş bir karardan bahsetsek de yasa koyucu genel kuralı tercih etmemiş ve bu karara karşı istinaf kanun yolunu kapatıp itiraz kanun yoluna gidilmesinin önünü açmıştır. Bun şekilde CMK'da, mahkemece verilen hükme karşı istinaf yoluna gidileceğine dair genel kuralın ilk istisnasını oluşturmuştur. İkinci istisna ise basit yargılama usulündedir.

Genel ceza muhakemesindeki itiraz kanun yolu kurumunda gerçekleştirilecek inceleme ile seri muhakeme usulü sonucunda verilen kararlara karşı gidilecek itiraz kanun yolu kurumunda yapılacak inceleme aynı olmayacaktır. Çünkü genel muhakeme usulündeki itiraz kanun yolunda kararı inceleyen merci kararı her yönü ile yani hukuki-maddi inceleme yaparak inceler. Fakat seri muhakemede kararların itiraz incelemesinde itiraz makamı yalnızca CMK m.250/3 ile m.250/9'uncu fıkralarında belirtilen şartlar açısından bakımından inceleme yapabilir. Başka bir ifadeyle seri muhakeme usulünde

¹²⁴ Erdoğan, Y.: "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü", Legal Hukuk Dergisi, C. 18, S. 209, Y. 2020, s.2004.

verilen kararlar için yapılan itiraz incelemesinin nasıl yapılacağı 7331 sayılı kanun ile alenen sınırlandırılmıştır.

Seri muhakeme usulünün tatbik edileceği suç tiplerinin özelliklerine bakıldığında, direkt olarak yani doğrudan bir kimsenin mağdur olmadığı, başka bir deyişle herkesin yani kamunun mağdur olduğu suçlar olduğu açıktır.

İtiraz kanun yoluna başvurmaya hak sahibi olanların bu yola başvurmak için mevcut süresi CMK 268. Maddeye göre 7 gün olarak düzenlenmiştir. Bu süre hükmün öğrenilmesinden sonra başlayacaktır. Seri muhakeme bakımından sürenin başlangıcı şüpheli ile müdafisi açısından tefhim ile diğer ilgililer bakımından ise tebliğ ile işlemeye başlayacaktır. Hükme karşı itiraz kanun yoluna, şüpheli, şüpheli müdafî, mağdur, mağdur vekili, suçtan zarar gören veya katılma hakkına sahip kimseler tarafından başvuru yapılabilecektir.

İtirazın haklı görülmediği hallerde mahkeme en çok 3 gün süreyle itirazı incelemeye yetkili merciye gönderecektir. İtirazın incelemesi için hangi makamın yetkisi olduğunu ise yine aynı madde de belirtilmiştir. Seri muhakemede karar evresinde asliye ceza mahkemesi yetkili kılındığından mahkemenin kurmuş olduğu hükme karşı yapılan itiraza mahkemenin bulunduğu yerin yargı çevresinde bulunan ağır ceza mahkemesince bakılacaktır.

Seri muhakeme usulü sınırları içerisinde mahkemece kurulan hükme karşı yapılan itirazı kabul ederek, seri muhakemenin tatbik edilmeyeceğine karar verilmiş ise, bu hallerde genel yargılama usullerine bakılarak soruşturma nihayete erdirilecektir. Fakat burada mahkemece kovuşturma evresine geçilip geçilmeyeceği, dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığına iade edilerek genel hükümlere göre iddianame mi düzenleneceği konusunda kanun koyucu tarafından bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce, bu hallerde, asliye ceza mahkemesince dosya Cumhuriyet Başsavcılığına iade edilmeli ve şüpheliye ilişkin iddianame ile kamu davasının açılması gerekmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse Seri muhakeme usulünde itiraz hakkı da CMK Md. 250 çerçevesinde düzenlenmiştir. Taraflar, seri muhakeme usulüne karşı çıkan veya mahkeme kararlarına itiraz etmek isteyen taraf olarak itiraz hakkına sahiptir. Bu itiraz hakkı da, hızlı yargılama prensipleri gözetilerek işlemektedir. Seri muhakeme usulünün uygulanması sonucunda mahkeme tarafından kurulan hükme karşı itiraz kanun yolu açık olmakla birlikte, CMK 223'üncü maddesinin 5'inci fıkrası kapsamında mahkûmiyet hükmü veya dosyayı Cumhuriyet savcısına geri gönderme kararı niteliğinde yapılabilir. Mahkeme tarafından kurulan hükme itiraz yolu açık olup, yapılan bu itiraz, genel hükümlere göre yürütülen itiraz kanun yolu ile aynıdır¹²⁵

¹²⁵ Kocabaş, E. F. (2023). Seri Muhakeme Usulü (CMK Madde 250), İzmir Barosu Dergisi, Nisan, 75-119, s. 107

2.TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Temel haklar ve özgürlükler, bireylere doğuştan sahip oldukları ve devletin koruması altına aldığı temel insan haklarıdır. Bu haklar, bireylerin yaşam, özgürlük ve refahlarını koruma ve geliştirme amacını taşır. Temel haklar ve özgürlükler, demokratik toplumların işleyişi için hayati öneme sahiptir ve genellikle anayasa veya yasalarla güvence altına alınır. İnsan hakları, üzerinde çok fazla söylem geliştirilen yalnızca hukuki değil pek çok açıdan kullanılan bir kavramdır. İnsan haklarının kodifiye edilmesiyle beraber, insan hakları pozitif hukukun bir parçası haline getirilmiş, devlet tarafından hukuki koruma altına alınmış, soyut olan insan hakları somut temel haklara dönüştürülmüştür¹²⁶. Böylelikle hakları veren devletin hakları ihlal etmesinin de önüne geçilmiştir.

Özünde hukuk sistemlerinin varlığı da temel hak ve özgürlüklerin varlığını korumaya yöneliktir. Tüm bireylerin öncelikle sadece insan olmalarından kaynaklanan hakları ve özgürlükleri vardır. Yasalar ve anayasaların temelinde de insan olmanın gereği olan haklar mevcuttur¹²⁷.

Ancak temel hakların ve özgürlüklerin somutlaştırılması oldukça güçtür. Toplumsal yapının ve siyasi konjonktürün dışında tutularak küresel kurallar halinde ele alınması gereken temel hak ve özgürlüklerin ne olduğu ve sınırlarının nereye ulaştığı konusunda günümüzde tartışmalar halen devam ettiği söylenebilir¹²⁸. Ülkeler özelinde tartışmalar din, teamüller, azınlıklar gibi pek çok unsurun etkisi ile yıllarca devam etmiştir ve etmektedir. Öyle ki özellikle teknolojinin de gelişimi ile bu sınırlar yeniden tartışmaya açılmıştır. Bugün, mahkemelerde dahi (temel hak ve özgürlükler yasalarla tanınmış olmasına rağmen) insan haklarının sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğine ilişkin tartışılan noktalarla karşılaşmaktadır¹²⁹. Bu tartışmalarda yorumların hangi unsurların etkisi ile yapıldığı, hangi etkenlerin sınırlamalar yarattığı konusuna girmeden önce genel kabul görmüş olan temel hak ve özgürlüklerin neler olduğuna kısaca değinmek faydalı olacaktır¹³⁰:

¹²⁶ Abalı, A. (2020). Seyahat Özgürlüğünün Genel Sağlık Nedeniyle Sınırlandırılmasının Anayasaya Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi, Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1(1), 78-100, s. 79

¹²⁷ Dikmen Caniklioğlu, M. (2001). Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız, DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Tefrik Birsal Armağanı, 461-494, s. 462

¹²⁸ Arslan, Z. (2002). Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa'nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler, Anayasa Yargısı, 19, 139-155, s. 143

¹²⁹ Oder, B.E. (2013). Anayasa Yargısında Temel Hak ve Özgürlüklerin Somutlaşması Normatif Kurgular, Teloslar ve Uluslararası Hukuka Açıklık, Anayasa Yargısı, 30, 49-59, s. 53

¹³⁰ Demirkol, M. (2017). Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme Ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi, Balkan Journal of Social Sciences, ICOMEP Özel Sayı, 17-27; s. 19-20; Uygun, O. (1991). 1982 Anayasası'nda Temel Hak ve ÖGenel Rejimi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 25

- i. Yaşam Hakkı: Her bireyin yaşama hakkına sahip olması temel bir hak olarak kabul edilir. Devletler, bireylerin yaşamlarını koruma yükümlülüğüne sahiptir.
- ii. Özgürlük ve Güvenlik: Her bireyin kişisel özgürlüğüne ve güvenliğine saygı gösterilmesi gerekmektedir. Haksız gözaltı, işkence veya kötü muamele kabul edilemez.
- iii. Düşünce ve İfade Özgürlüğü: Bireylerin düşünce, ifade ve basın özgürlüğüne sahip olmaları, fikirlerini serbestçe ifade etmeleri ve bilgi edinmeleri önemlidir. Ancak ifade özgürlüğü, şiddet ve nefreti teşvik etme gibi sınırlamalarla kısıtlanabilir.
- iv. Din ve Vicdan Özgürlüğü: Herkesin inanç ve din özgürlüğüne sahip olması gerekmektedir. Bu hak, dini inançlarını özgürce seçme ve uygulama hakkını içerir.
- v. Örgütlenme ve Birleşme Hakkı: Bireylerin siyasi partilere, derneklere veya sendikalara üyelik hakkı gibi örgütlenme ve birleşme özgürlüğüne sahip olmaları önemlidir.
- vi. Eğitim Hakkı: Herkesin eğitim alma hakkı vardır. Temel eğitim genellikle ücretsiz ve zorunlu olarak sunulur.
- vii. Mülkiyet Hakkı: Kişilerin mülkiyet haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Mülkiyet hakkı, mal ve kaynaklara sahip olma, miras alma ve mülkiyeti koruma hakkını içerir.
- viii. Eşitlik ve Ayrımcılık Karşısı Haklar: Her türlü ayrımcılığa karşı mücadele edilmesi gerekmektedir. Irk, cinsiyet, din, cinsel yönelim veya engellilik gibi özelliklere dayalı ayrımcılık kabul edilemez.
- ix. Adalet ve Hukukun Üstünlüğü: Adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesi önemlidir. Herkes adil bir yargı sürecine sahip olmalıdır.
- x. Çocuk Hakları: Çocukların özel koruma ve eğitim hakları vardır. Çocuk işçiliği, çocuk evlilikleri gibi zararlı uygulamalara karşı önlemler alınmalıdır.

2.1. Genel Olarak

Temel hak ve özgürlükler, bir önceki başlıkta da aktarıldığı gibi, bireylerin doğuştan sahip oldukları ve devletin koruması altında olduğu haklardır. Bu haklar, bireylerin insan onuruna saygı, özgürlük, adalet, eşitlik ve demokrasi gibi temel değerlere dayanan bir toplumda yaşamalarını sağlar. Hukukun rolü ise temel hak ve özgürlükleri korumak, güvence altına almak ve sınırlamalarını belirlemektir. Hukuk, toplumun düzenini sağlamak ve insanların bir arada yaşamasını mümkün kılmak amacıyla kurallar ve düzenlemeler bütünüdür¹³¹. Temel hak ve özgürlükler ise hukukun temel prensipleri arasında yer alır. Hukukun amacı, bu hak ve özgürlükleri korumak ve bireylerin bu haklara sahip olmasını sağlamaktır. Hukuk, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alırken, aynı zamanda bu hak ve özgürlüklerin sınırlarını belirler. Temel hak ve özgürlükler, diğer bireylerin haklarına ve toplumun genel çıkarlarına zarar vermeden kullanılmalıdır. Hukuk, bu dengeyi sağlamak için hakların sınırlanabileceği durumları belirler ve bu sınırlamaların yasalarla düzenlenmesini sağlar¹³². Temel hak ve özgürlüklerin hukukla ilişkisi, hukukun bu hakları koruyan bir yapıya sahip olması ve sınırlamalarını belirlemesinden kaynaklanır. Hukuk, bireylerin haklarını korumak için yasalar, anayasal düzenlemeler ve uluslararası sözleşmeler gibi kaynakları kullanır. Aynı zamanda, hukuk sistemi aracılığıyla temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi durumunda bireylerin adalet arayışında bulunabileceği bir mekanizma sağlar. Demokratik bir toplumun olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Hukukun üstünlüğü ilkesi gereği, devlet ve kamu otoriteleri de temel hak ve özgürlüklere saygı göstermek ve bunları korumakla yükümlüdür¹³³. Bu sayede bireyler, haklarını ve özgürlüklerini kullanırken hukuki güvence altında olur ve hukuk sistemi aracılığıyla bu hakların ihlal edilmesi durumunda adalet arayışında bulunabilirler.

2.2. Temel Kavramlar

Temel hak ve özgürlükleri anlamlandırabilmek için bu kavramları açıklamakta kullanılan temel kavramların literatürde neyi ifade ettiğini irdelemek gerekmektedir:

---

¹³¹ Hukuk kavramına ilişkin türlü tanımlamalar için ayrıca bkz. Erhan ADAL, Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı, Marmara Üniversitesi Yayın No: 428, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 372, İstanbul, 1985, ss. 1-2; H. L. A. HART, The Concept of Law, 2. Baskı, Clarendon Press, Oxford, 1994, s. 3; Adnan GÜRİZ, Hukuk Başlangıcı, 8. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001, s. 23; Ejder YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 364; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 26. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 2007, ss. 4-6

¹³² Karabalık, H. (2016). İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 3434, s. 6

¹³³ Sağlam, F. (1982). Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 506, s. 4

i. Hak Kavramı:

Hak, karşılığı almaya yetkili olma, adaletli davranma gibi anlamlara gelen¹³⁴ bir kavramdır. Aslında insanın ruhsal yaşantısında mevcutta olan bir olgudur¹³⁵. Bu nedenle tanımlanması oldukça güçtür. Hak, bir bilinçtir. Yetkinin kullanımıdır ve ancak düşünebilen varlıklar için kullanılabilir bir kavramdır. Bir varlığın hak bilincine sahip olmaması, onu talep etmesinin de önüne geçecektir¹³⁶.

Hukuki açıdan hak kavramına bakıldığında, konunun temelinde sosyal yaşamı koruma ve insanlar arasındaki ilişkilerde doğru ile yanlış ayırt ederek adaleti sağlama amacı olduğu görülecektir. Modern hukukun varlığı toplumsal yaşama düzenini mümkün kılar. Oluşturulan kurallar insanların bir faaliyeti yapma konusundaki doğruları ve yanlışları şekillendirir. Ayrıca haklar, insana toplum içerisindeki yaşayışında sahip olduğu yetkileri de tanımlamaktadır. Hak ile adalet arasında özsel bir bağ vardır. Hak, adaletin önkoşulu olmazsa olmazdır. Adalet, bir bakıma yalnız başına gerçekleşebilecek bir proje olmayıp, hakların gerçekleşmesi sonucunda beliren bir değerdir¹³⁷.

ii. Hürriyet Kavramı:

Hürriyet kavramını açıklamak ve bunun nerede başlayıp nerede bittiğini net biçimde ortaya koymak oldukça güçtür. Öyle ki hürriyetin ne olduğu sorusuna yanıt arama pratiğinin insanların birlikte yaşamaya başladığı çağlardan günümüze dek süregeldiği düşünülmektedir¹³⁸. Hürriyet, hem insana toplum içinde kendisi olma gücü vermekte hem de onu toplumla bir arada yaşama kuralları ile karşı karşıya getirmektedir. Bu nedenle hürriyet ve hak kavramları birbirlerinden bağımsız düşünülemez olan kavramlardır¹³⁹. Bu yönü ile hürriyetin nerede başladığı ve bittiği, neleri kapsadığı ve toplumsal yaşayışın hürriyeti hem veren hem de sınırlandıran bir olgu olduğu gibi düşünceler felsefi açıdan yüzyıllar boyunca ele alınmıştır¹⁴⁰.

Hukuki açıdan "hürriyet" kavramı, genellikle bireylerin kişisel özgürlüklerini, hareket serbestisini, düşünce ve ifade özgürlüğünü ifade

¹³⁴ TDK, Sözlük, sozluk.gov.tr

¹³⁵ Emimi, M.E. (2004), Hak Kavramı, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1722204> s. 204

¹³⁶ Emimi, M.E. (2004), A.g.e., s. 204

¹³⁷ Yücel, Y.F. (2010). Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme, TTB Dergisi, 91, 335-357, s. 339

¹³⁸ Çuhadar, C. (2007). Hürriyet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 131- 150, s. 131

¹³⁹ Acar, H. İ. (2003). Hürriyet ve Eşitlik Kavramları Ekseninde Demokrasi ve İslam Konusunda Bazı Mülahazalar, TEK-DAV İslami Araştırmalar Dergisi, 16(1), 79-94, s. 79

¹⁴⁰ Çuhadar, C. (2007). A.g.e., s. 132

eder. Hukuki anlamda hürriyet, kişilerin devletin müdahalesi olmaksızın, yasalar ve temel insan hakları çerçevesinde yaşama, hareket etme ve kendi tercihlerini yapma haklarını kapsamaktadır. Haklar, hukuk sistemi tarafından tanındığında, hürriyete dönüşürler¹⁴¹.

iii. Özgürlük Kavramı:

Özgürlük terimi, bir taraftan 'kendi eylemimizin, isteğimizin, inancımızın ve değerlendirmelerimizin kontrolünü elinde bulundurma' anlamında 'irade/istenç özgürlüğünü; diğer taraftan 'inanma ve davranma konusundaki bağımsızlık ve serbestlik' anlamında inanç ve eylem özgürlüğünü içermektedir. Bu iki boyut arasında önemli bir ilişki bulunur ve bu yakın bağ, özgürlüğün bütünsel bir şekilde değerlendirilmesini ve kabul edilmesini gerektirir. Hukukun özgürlük alanında taşıdığı sorumluluk, bireylerin ve toplumların hem isteğe dayalı özgürlüklerinin hem de inanç ve eylem özgürlüklerinin gerçekleşmesi için gerekli koşulları oluşturmaktır. Evrensel hukuk değerlerinin somut bir içeriği olarak kabul edilen özgürlük ilkesi, belirtilen her iki anlamı da içerecek şekilde anlaşılmalıdır¹⁴².

iv. İnsan Hakları Kavramı:

İnsan hakları, bireylerin doğuştan sahip oldukları ve devlet veya diğer bireyler tarafından saygı gösterilmesi gereken temel hak ve özgürlüklerin bütünüdür. Bu haklar, bireylerin insan olmalarından kaynaklanan haklardır ve herkesin eşit bir şekilde sahip olması gereken evrensel değerlerdir. İnsan hakları, modern hukukun ve uluslararası ilişkilerin temel taşıyıcılarından biri olarak kabul edilir ve genellikle ahlaki, hukuki ve siyasi bir perspektiften ele alınır¹⁴³.

¹⁴¹ Cantürk, E. (2022). CHP'nin Parti Programlarında Temel Hak ve Hürriyetlerin Ele Alınma Biçimi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4

¹⁴² Gürbüz, A. (2021). Baskı (Zor) ve Özgürlüğün (İrade) Bireysel ve Toplumsal Yaşamdaki Temel Belirleyiciliği Üzerine, Bingöl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, [https://www.bingol.edu.tr/documents/BASKI%20\(ZOR\)%20VE%20C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9CN%20\(%C4%B0RADE\)%20B%C4%B0REYSEL%20VE%20TOPLUMSAL%20YA%C5%9EAMDAK%C4%B0%20TEMEL%20BEL%C4%B0RLEY%C4%B0C%C4%B0L%C4%B0C4%9E%C4%B0%20C3%9CZER%C4%B0NE.pdf](https://www.bingol.edu.tr/documents/BASKI%20(ZOR)%20VE%20C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9CN%20(%C4%B0RADE)%20B%C4%B0REYSEL%20VE%20TOPLUMSAL%20YA%C5%9EAMDAK%C4%B0%20TEMEL%20BEL%C4%B0RLEY%C4%B0C%C4%B0L%C4%B0C4%9E%C4%B0%20C3%9CZER%C4%B0NE.pdf)

¹⁴³ Cantürk, E. (2022). A.g.e., s. 4

2.3. Hak ve Özgürlük Anlayışları

A. Tabii (Doğal) Hak Anlayışı

Tabii hak anlayışı, insan haklarının evrensel ve doğuştan geldiğini savunan bir felsefi yaklaşımdır. Antik Yunan ve Roma düşünürlerine kadar uzanan köklere sahiptir. Aristoteles ve Stoacı düşünürler gibi filozoflar, insanların belirli haklara ve erdeme doğuştan sahip olduğunu öne sürdüler. Ancak, tabii hak anlayışının daha fazla gelişimi Orta Çağ'da yaşandı. İslam hukuku, Hristiyan düşünce ve Scholastik felsefesi, bu anlayışın oluşmasında etkili oldu. Orta Çağ'da, Thomas Aquinas gibi düşünürler, Tanrı'nın yarattığı dünya düzenine dayalı olarak tabii hakları savundular. Bu düşünceye göre, insanlar akıl sahibi varlıklar olarak belirli haklara sahipti ve bu haklar Tanrı tarafından verilmişti. Aydınlanma Çağ'ında ise tabii hak anlayışı daha da güçlendi. Filozoflar, özellikle John Locke, Jean-Jacques Rousseau ve Immanuel Kant, insanların doğuştan sahip olduğu hakları vurguladılar. Locke, yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını savunurken, Rousseau toplumsal sözleşme teorisiyle bireysel ve toplumsal hakların ilişkisini açıkladı. Kant ise ahlaki yasağa uymanın insanların tabii haklarına saygı göstermeleri anlamına geldiğini öne sürdü¹⁴⁴.

Tabii hak anlayışı, şu temel prensiplere dayanır¹⁴⁵:

- i. **Doğuştan Gelen Haklar:** Tabii hak anlayışına göre, insanlar doğuştan belli haklara sahiptirler. Bu haklar, herhangi bir otorite veya hükümet tarafından verilmez, sadece tanınır.
- ii. **Evrensellik:** Tabii haklar evrenselidir, yani her insan, ırk, cinsiyet, din veya köken fark etmeksizin bu haklara sahiptir.
- iii. **Hakların Üstünlüğü:** Tabii haklar, devletlerin veya diğer otoritelerin müdahalesine karşı korunmalıdır. Bu haklar, yasalar tarafından tanınmış olsa bile değiştirilemez veya ihlal edilemezler.
- iv. **Özgürlük ve Adalet:** Tabii haklar, özgürlük ve adaletin temelini oluşturur. Her bireyin haklarına saygı gösterilmediği bir toplum, özgürlük ve adaletin eksik olduğu bir toplumdur.

Tabii hak anlayışı, tarihsel olarak evrim geçirmiştir. Başlangıçta, bu anlayış sınırlı bir grup insan için geçerliydi ve toplumsal sınıflandırmalar tarafından belirlenen hakları

¹⁴⁴ Bix, B.H., Çev: Uzun, E. (2004). Doğal Hukuk: Modern Gelenek, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 291-343, s 292

¹⁴⁵ Güller, A. (2021). Tabii Hukuk Anlayışının Klasik ve Modern Dönem Görünümleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Hacettepe HFD, 11(2), 1284-1314, s. 1288

içeriyordu. Ancak zamanla, Aydınlanma Çağı'nda bu anlayış daha evrensel hale geldi. 18. yüzyılda, John Locke, insanların yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarına doğuştan sahip olduğunu savundu. Bu düşünce, Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlık bildirgesine ve Fransız İnsan Hakları Bildirisi'ne ilham kaynağı oldu. Köleliğin kaldırılması ve kadın hakları hareketi gibi olaylar, tabii hak anlayışının daha fazla evrensel ve kapsayıcı hale gelmesine katkı sağladı. Sonrasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ile insan hakları evrensel bir şekilde tanındı ve koruma altına alındı. Bu belge, tabii hak anlayışının uluslararası bir boyuta taşındığını göstermektedir¹⁴⁶.

B. Pozitivist Hak Anlayışı

Pozitivist hak anlayışı, hakların yasalar tarafından tanımlandığı ve korunduğu bir perspektifi yansıtır. Bu anlayışın kökenleri, modern hukuk sistemlerinin evrimine dayanmaktadır. Antik Roma hukuku ve Orta Çağ'daki hukuk anlayışı, pozitivist hak anlayışının temelini atmıştır. Roma hukukunda, yasa (lex) tanrısal bir kaynaktan gelir ve bu yasalar insan haklarını ve toplumsal düzeni korur. Orta Çağ'da ise, hükümdarlar ve krallar yasaları oluşturan ve uygulayan otoriteler olarak kabul edilmiştir¹⁴⁷. Ancak, modern pozitivist hak anlayışı daha çok 17. ve 18. yüzyıllardaki Aydınlanma Çağı'nda etkili oldu. Aydınlanma düşünürleri, insan haklarının doğuştan gelen, evrensel ve devletler tarafından korunması gereken birer hukuki norm olarak kabul ettiler. Bu dönemde John Locke, Jean-Jacques Rousseau ve Montesquieu gibi düşünürler, pozitivist hak anlayışının temellerini attılar¹⁴⁸.

Pozitivist hak anlayışı, temelde aşağıdaki prensiplere dayanır¹⁴⁹:

- i. **Yasaların Üstünlüğü:** Pozitivistler, yasaların herkes için eşit ve adil bir şekilde uygulanmasını savunurlar. Yasalar, toplumun düzenini sağlamak ve hakların korunmasını sağlamak için vardır.
- ii. **Yasal Güvence:** Pozitivistler, hakların yasalar tarafından tanımlandığını ve korunduğunu kabul ederler. Bu nedenle, bireyler haklarını yasal yollardan ararlar ve bu hakların yargı tarafından korunmasını beklerler.
- iii. **Devlet İdaresi:** Pozitivistler, hakların korunmasının devletin sorumluluğunda olduğuna inanırlar. Devlet, yasaları oluşturur, uygular ve ihlalleri cezalandırır.

¹⁴⁶ Güller, A. (2021). A.g.e., s.1289

¹⁴⁷ Demirdal, M. B. (2014) Ronald Dworkin'in Hukuk Teorisi Işığında Yargıçların Rolü, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XVIII(3-4), 789-820, s. 797

¹⁴⁸ Torun, Y. (2008). Ronald Dworkin'in Hukuk ve Siyaset Felsefesi'nde Adalet, Eşitlik ve Özgürlük Sorunu, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, s. 3

¹⁴⁹ Yüksel, M. (2013). Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Bağlamında Hukuk Öğretimine Bakmak, Hacettepe Hukuk Fak. Dergisi., 3(2), 1-8, s. 3

- iv. **Evrensellik:** Pozitivistler, hakların evrensel olduğuna inanırlar. Bu, her insanın doğuştan sahip olduğu hakların her yerde aynı şekilde tanınması gerektiği anlamına gelir.

Pozitivist hak anlayışı, zaman içinde evrim geçirmiştir. İlk başlarda, bu anlayış sınırlı hakları tanımlayan ve sadece belirli bir sınıf veya cinsiyete ait kişiler için geçerli olan bir perspektifi yansıtıyordu. Örneğin, antik Roma'da sadece vatandaşlar belirli haklara sahipti. Ancak, Aydınlanma Çağı'ndan itibaren pozitivist hak anlayışı daha evrensel ve kapsayıcı hale geldi. Fransız İnsan Hakları Bildirisi (1789) ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Bill of Rights (1791) gibi belgeler, insan haklarının evrensel ve doğuştan gelen olduğunu vurguladı. Bu dönemde, kadın hakları ve köleliğin kaldırılması gibi önemli gelişmeler de yaşandı. 19. yüzyılın ortalarında ise pozitivist hak anlayışı uluslararası arenaya taşındı. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ve diğer uluslararası sözleşmeler, insan haklarının evrensel olarak kabul edilen standartlarını belirledi¹⁵⁰.

C. Marksist Özgürlük Anlayışı

Marksist özgürlük anlayışı, Karl Marx ve Friedrich Engels'in eserlerine dayanan ve kapitalist toplumun sınıfsal yapılarına ve ekonomik ilişkilere odaklanan bir felsefi ve siyasi perspektifi ifade eder¹⁵¹. 19. yüzyılın ortalarında Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından geliştirildi. Bu düşünce, kapitalist toplumun eleştirisine dayanır ve sınıf mücadelesini temel alır. Marx ve Engels, kapitalist toplumun sınıflara ayrıldığını ve bu sınıflar arasında ekonomik ve sosyal eşitsizliğin bulunduğunu savundular. Marksist özgürlük anlayışı, kapitalizmin insanların özgürlüğünü sınırladığı ve ekonomik bağımlılık yarattığı argümanına dayanır. Kapitalizm altında, sermaye sahipleri (burjuvazi) ve emekçiler (proletarya) arasında bir çatışma ve eşitsizlik söz konusudur. Marksistler, kapitalist sistemin insanların işgücünü sömürdüğünü ve insanların üretim araçlarına erişimlerinin sınırlı olduğunu iddia ederler¹⁵².

Marksist özgürlük anlayışı, aşağıdaki temel özelliklere sahiptir¹⁵³:

- i. **Sınıf Mücadelesi:** Marksistler, sınıf mücadelesini toplumsal değişimin itici gücü olarak görürler. Bu mücadele, burjuvazi ve proletarya arasındaki çatışmayı ifade eder. Marksistler, proletaryanın kapitalist sömürüye son

¹⁵⁰ Torun, Y. (2008). A.g.e., s. 3

¹⁵¹ İnce, M. (2018). Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Karşılaştırılması, Ankara, Akademisyen Yayınları, s. 79

¹⁵² Keskin, F. (2012). Marks'ın Özgürlük Anlayışı, <https://www.sosyalistisci.org/index.php/arsiv/90-427-3-ocak-2012/1139-marksn-oezguerluek-anlay>

¹⁵³ İnce, M. (2018). A.g.e., s. 45

vermek için sınıf mücadelesi yoluyla özgürlüğünü elde etmesi gerektiğini savunurlar.

- ii. **Ekonomik Bağımsızlık:** Marksistler, ekonomik bağımsızlığın özgürlüğün temel bir unsuru olduğunu iddia ederler. Kapitalist toplumda, işçiler üretim araçlarına erişimlerinin sınırlı olduğunu ve bu nedenle ekonomik olarak bağımlı olduklarını savunurlar.
- iii. **Sınıfsız Toplum:** Marksistler, kapitalist toplumun sona ermesi ve sınıfsız bir toplumun kurulması gerektiğine inanırlar. Bu toplumda, üretim araçları kolektif olarak sahiplenilir ve sınıflar ortadan kalkar.
- iv. **İnsanın Gerçek Potansiyeli:** Marksistler, kapitalist toplumun insanların gerçek potansiyelini engellediğini ve insanların yaratıcı ve üretken yeteneklerini serbest bırakacak bir ortamın oluşturulması gerektiğini savunurlar.

2.4. Temel Hak ve Özgürlüklerin Tarihsel Gelişimi

a. Urgakina ve Hammurabi Kanunları

Yazının icat edilmesi ile beraber milattan önce 3000 yıllarında Sümer Kralı olan Urgakina ilk yazılı hukuk kuralları niteliğine sahip bir adaletname düzenlemiştir. Sümerler, bir tarım topluluğu olmaları sebebi ile belirli bazı hakları yalnızca sütü sağana, tarlayı sürene vermekteydiler. Bu kuralların mülkiyet hakkının ortaya çıkmasında öncü olduğu söylenebilir. Sümerlilerin ardından Babil Kralı Hammurabi'nin yapmış olduğu yasalar da önemli bir özelliğe haizdir.

Hammurabi yasalarının dikkat edilmesi gereken en mühim özelliği Mezopotamya coğrafyasında yaşamış eski uygarlıkların; inanç, örf, kültür ve adetlerinin çeşitliliği ile meydana gelmiş olmasıdır. Günümüz hukukunda da olan arazi ve ticaret hukuku, aile ve ceza hukuku, işçi işveren hukuku gibi alanlara ait kurallar da Hammurabi kanunlarında yer almaktadır.

Hammurabi kanunları masumiyet karinesi, ispat yükü ve "Göze göz, dişe diş" usulüne dayalı olarak tanımlanmıştır. Çoğunlukla kişilerin hukuki menfaatlerini koruyan bir düzenleme olduğu söylenebilmektedir. Bireyleri keyfi cezalandırmanın önüne geçilerek, adil yargılanma hakkının da temelleri atılmıştır. Tarihten günümüze kadar

süre gelen bu bilgiler ışığında, bu yasalar ile kişiler hak ve özgürlüklerinin yapıtaşlarının oluşturulduğunu belirtmek kanımızca mümkündür¹⁵⁴.

b. Antik Yunan ve Roma’da İnsan Hakları

Antik Yunan ve Roma’da birey sayılabilmek için insan olmak yeterli görülmemiş, erkek vatandaş olmak ve köle veya başka bir ülkenin vatandaşı da olmamak şartı aranmıştır. Dolayısıyla kadınlar, yabancılar ve köleler birey olarak kabul edilmemiştir. Yalnızca bu vatandaş sınıfa, o dönemin hukuk düzenince sınırlı bazı hukuki menfaatler tanınıyordu. Bu hakları insan hakları olarak tanımlamak mümkün değildir. Çünkü soyut olarak tanınan bu haklar aslında toplumsal eşitliği önemli ölçüde etkileyecek bir olgudur.

Antik Yunan’da felsefe, Sokrates ile birlikte doğmuş olup; Platon ve Aristo ile gelişerek stoacı görüş ile sonlanmıştır. Ardından Roma İmparatorluğu kurulmuştur. Stoacı görüşün hukuk anlayışına göre, devleti oluşturan bireylerin her biri hem bağlı oldukları devletin hukukuna hem de evrensel hukuk kurallarına uymakla yükümlüdürler. Stoacı görüşün hukuk anlayışında 3 tür hukuk sistemi vardır. Bunlar; doğadan kaynaklanan uluslararası hukuk, tanrının iradesinden kaynaklanan ilahi bir hukuk ve kaynağını akıldan alan bir doğal hukuk vardır¹⁵⁵. Bu felsefi akımlar aydınlanma çağı ve orta çağ Avrupa’sında oldukça önem arz etmektedir.

Felsefi ve teorik açıdan gerek Common Law hukuk düzeninde gerekse kıta Avrupası hukuk sisteminde büyük etkisi olan ve Stoacılık’tan doğan Roma hukukunda, insan hakları olgusunun geliştiğini söyleme pek mümkün olmayacaktır. Esas olarak Romalılar istilacı bir toplum yapısına sahip olmaları sebebi ile askerliğe felsefeden daha çok önem vermiş; sadece günlük problemleri çözmesi öngörülen bir hukuk sistemi geliştirmişlerdir.¹⁵⁶

c. Magna Carta Libertatum

İnsan hakları ve özgürlükle adı ile İngiltere kralı yurtsuz John’un yetkilerini sınırlayarak temel hak ve özgürlükler açısından atılan ilk adım olmuştur. Ayrıca tarihin ilk yazılı Anayasa metni olma niteliğine haizdir. Bu metin içeriği itibari ile İngiliz kral John’un sınırsız haklarından vazgeçmesi sonucunda aslında monarşinin gücünü yitirdiği ve hukukun üstünlüğünün ön plana çıktığını görmek mümkündür¹⁵⁷.

Magna Carta’nın çıkış sebebinin temeline baktığımızda, kralın devlet idaresini gerektiği gibi sağlayamaması ve sınırsız yetkileri neticesinde zarar gören burjuvazi halk,

¹⁵⁴ “İnsan Haklarının Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi”, Democratic Citizenship and Human Rights Education in Turkey (14 – 16 Nisan 2015), Council of Europe Yayınları, sayfa 4

¹⁵⁵ "Stoacılıkta Doğal ve Pozitif Hukuk İlişkisi"

¹⁵⁶ Üskül Engin, “Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları”, s. 202.

¹⁵⁷ Örmeci, "Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması", sayfa 2

<https://www.academia.edu/7915797?bulkDownload=true>

bu gidişe bir son vermek istemişlerdir. Burjuvazi sınıfı, ekonomik çıkarlarının zarar görmemesi için arkasına kiliseyi ve insan hakları sloganları atarak işçi niteliğinde olan köylü sınıfını alıp; bu köylü sınıfa insan hakları vaatlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda Magna Carta her ne kadar insan hakları metni olsa da aslında burjuvazi sınıfının çıkarlarını koruma niteliğine sahip olduğu söylenebilir. Bu sebeple feodal yönetimler krallık karşısında dokunulmaz bir güze sahip olmuş, parlamenter sisteme geçiş konusunda İngiltere'ye kolaylık sağlamıştır.¹⁵⁸

d. Fransız İhtilali

Magna Carta'nın ilanı ile Avrupa'da feodalite güç kazanmıştır. Bu dönemde, skolastik düşünceye sahip olan kilise ve ekonomik gücü ile feodal yapı, halkı büyük bir yoksulluğa, sefalete, salgın hastalığa ve savaşa sürüklemektedir. Ancak reform ve rönesans hareketleri ile bu döneme son verilerek, aydınlanma çağına geçiş sürecine başlanmıştır. Kilisenin etkisi azaltılarak; özgür düşünce ortamı bireylere sunulmuştur. Bu değişime, tarihte oldukça önemli bir yer tutan haçlı seferleri ve coğrafi keşifler öncü olmuştur.¹⁵⁹

Bu değişim süresince ilk defa 1689 yılında John Locke'un etkisi ile İngiliz haklar bildirgesi ilan edilmiştir. Bu bildirge ile temel mülkiyet hakları, temel yaşam hakları ve hürriyet hakları tanınmıştır. Devamı yüzyılda ise Amerikan bağımsızlık bildirgesi ile temel hakların dışında mutluluğu arama ve sahip olma haklarından da söz edilmiştir. Son olarak tarihte çağ atlatan niteliği ile Fransız vatandaş ve insana hakları bildirgesi yayınlanmıştır.¹⁶⁰

Magna Carta'dan bu Fransız vatandaş ve insan hakları bildirgesine kadar tanınan haklara doktrinde birinci kuşak haklar adı verilmektedir. Fransız ihtilali ile birlikte bu haklar tam anlamıyla ancak 1789 yılında vücut bulmaktadır. Tarih sahnesine ise adalet, eşitlik ve özgürlük anlayışının topluluklar tarafından dile getirildiği ilk siyasal örnek olarak yerleşmiştir.¹⁶¹

e. Doğu Toplumdaki İnsan Haklarının Yeri

İnsan hakları kavramının yalnızca Batılı toplumlarda geliştiğini söylemek ve düşünmek doğru olmayacaktır. Her ne kadar Batı toplumları kendilerini "demokrasinin

---

¹⁵⁸ Örmeci, "Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması", sayfa 2

<https://www.academia.edu/7915797?bulkDownload=true>

¹⁵⁹ Örmeci, "Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması", sayfa 13

<https://www.academia.edu/7915797?bulkDownload=true>

¹⁶⁰ Örmeci, "Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması", sayfa 5

<https://www.academia.edu/7915797?bulkDownload=true>

¹⁶¹ Örmeci, "Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması", sayfa 5

<https://www.academia.edu/7915797?bulkDownload=true>

beşiği” olarak nitelendirip; Doğu toplumlarını ilkel ve geri kalmış olarak görseler dahi bu kuram oldukça yanlış olmakla birlikte önceki senelerde meydana gelen etkileşimlerle Batının karanlık orta çağdan çıktığı gözden uzak tutulmamalıdır. Bütün bu olgulara rağmen toplumları bölmeye, ayırtırmaya ve dünyayı bölmeye yönelik geleneklerini dayatmaktadırlar¹⁶².

İran'ın Pers imparatorlarından olan Büyük Kiros, modern haklarla bağdaşan bir dizi düzenleme içeren Kiros Silindiri'ni yayınladı. Büyük Kiros'un bildirisinde temel olarak Babil kölelerinin hür ve hür olması gerektiğinden söz edildiğinden, bazı uzmanlar da bunu ilk insan hakları belgesi olarak kabul etmektedir. Yaklaştığımızda İslam dünyasının insan haklarına katkısı görülmektedir. Medine ve ona tabi olan Müslümanların, Yahudilerin, Putperestlerin ve diğer tüm toplulukların haklarını güvence altına alan ve bazı uzmanlara göre ilk anayasal örnek olan 622 tarihli Medine Misakı veya Belgesidir. Aynı şekilde tüm insanların eşitliğini vurgulayan ve kadın haklarından bahseden 632 tarihli Veda Hutbesi de insan haklarının kaynağı olan tarihi bir belge olarak kabul edilmektedir.¹⁶³

f. Tanzimat ve Islahat Fermanları Sonucunda Kanun-u Esasi

1839 yılında çeşitli reform hareketleri ile tanzimat fermanını, 1856 yılında ıslahat fermanı takip etmiştir. Hak ve özgürlükleri tanıma ve güvence altına alma konusunda oldukça önemli olan bu hukuki çalışmalar dolayısı ile Kanun-u Esasi'yi gerektirmiştir. Kanun-u Esasi, günümüz Türkçesi ile esas kanun anlamına gelip Osmanlı Devleti'nin ilk ve tek anayasası niteliğine haizdir. O yıllarda Osmanlı Devleti, hasta adam adı ile çok uluslu bir yapıya sahip olması sebebi ile Fransız devriminin etkilerini doğrudan hissetmiştir. Balkan toprakları Osmanlı'dan ayrılıp özerkliğini ilan etme sürecindeyken, dönemin padişahı II. Abdülhamit; ayaklanmaları bastırmak için Kanun-u Esasi ile azınlık niteliğindeki fertlere belirli haklar tanımıştır.¹⁶⁴

f. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Ulu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün I. Dünya Savaşı'ndan sonra “ Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” sözü ile kolektif bir güvenlik ve milletlerarası barışı işaret ettiğini söylemek mümkündür. Bütün hayatı harpler ve mücadeleler ile geçen Ulu önderin bu sözü hümanist ve barışçıl bir ülküyü benimsediğini göstermektedir¹⁶⁵. Ancak, bundan 20

¹⁶² 1 Amartya Sen, “Evrensel Doğrular: İnsan Hakları ve Batılılaştırma Yanılgısı”, Liberal Düşünce Dergisi 14, sy. 55 (2009): sayfa 149

¹⁶³ “İnsan Haklarının Kavramsal ve Tarihsel Gelişimi”, Democratic Citizenship and Human Rights Education in Turkey (14 – 16 Nisan 2015), Council of Europe Yayınları, (s. 4)

¹⁶⁴ Ömer Faruk **Atagün**, “ Temel Hak Ve Özgürlüklerin Tarihsel Gelişimi Ve Anayasal Güvencesi, <https://www.omeratagun.com/files/Temel%20Hak%20ve%20Ozgurlukler.pdf> (2019),sayfa 11-12

¹⁶⁵ 3 Hamza Eroğlu, “Yurtta sulh cihanda sulh”, Atatürk Kültür, Din ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları 1, (2015): s. 718

yıl sonra kurulan Birleşmiş Milletlerin düsturunun da yalnızca ‘‘cihanda sulh’’ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Milletler cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin birbirleri ile olan sorunlarını çözmek için oluşturulmuştur. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında, harp sırasında yaşanan sorunları gören dünya ülkeleri buna duyarsız kalmayarak Birleşmiş Milletleri kurmuşlardır. 10 Aralık 1948 yılında yayımlanan bu evrensel beyannamede her ülkedeki bütün insanlığın asıl hakları başta olmak üzere ekonomik, kültürler, sosyal ve siyasi haklarından bahsedilmektedir. Bu sebeple İkinci Dünya Savaşı sonrası bu dönemde faşist ve militarist görüşlere karşın ikinci kuşak hakların ehemmiyeti artmıştır. En ihtiyaç duyulan yaşam ve mülkiyet haklarının yanında sosyal güvenlik, çalışma, emeklilik ve sağlık hakkı gibi sosyal ve ekonomik nitelikteki haklar, ikinci kuşak haklar sınıfına girmektedir.¹⁶⁶

Bildirge, toplumsal adalet, özgürlük ve insan haklarının evrenselliği temelinde hazırlanmıştır. İçerisinde siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel haklar olmak üzere geniş bir yelpazede hakları kapsar. İşkenceye karşı korunma, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, din ve inanç özgürlüğü, eşitlik, yaşama hakkı, eğitim hakkı gibi birçok temel insan hakkı bu bildirgeyle güvence altına alınmıştır.¹⁶⁷

Bildirge, 30 maddeden oluşur ve bu maddelerde yer alan haklar, tüm insanların doğuştan sahip oldukları haklar olarak tanınır.¹⁶⁸ Bildirge, devletlerin bu hakları koruma ve teşvik etme sorumluluğunu vurgular. Ayrıca, her bireyin haklara sahip olduğunu ve hiçbir ayırım gözetmeksizin bu haklardan eşit şekilde yararlanması gerektiğini belirtir. Bildirge, uluslararası hukukta büyük öneme sahiptir. Birçok ülke, bu bildirgeyi kendi anayasalarına veya yasalarına dahil ederek, insan haklarını koruma amacıyla hukuki temel sağlamıştır. Ayrıca, birçok uluslararası sözleşme ve belge de bu bildirgeye atıfta bulunarak insan haklarının korunmasını hedeflemektedir.¹⁶⁹

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan haklarına ve temel özgürlüklere ilişkin evrensel standartları belirlemesi ve tüm ülkelerin bu standartlara uymalarını teşvik etmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. İnsan haklarının evrensel niteliği ve korunması, demokratik değerlerin ve insan onurunun temelini oluşturur.

¹⁶⁶ Alpay Hekimler, ‘‘İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi’’, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri, (2009): s. 6-9

¹⁶⁷ BM'nin kuruluş sözleşmesine ilgili linkten ulaşılabilir
http://www.unric.org/index.php?option=com_content&task=view&id=108&Itemid=196&lang=de .

¹⁶⁸ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Türkçe tam metni için
<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>

¹⁶⁹ Alpay Hekimler, ‘‘İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi’’, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri, (2009): s. 24

2.5. Temel Hak ve Özgürlüklerin Anayasal Güvencesi

Hukukun üstünlüğü ilkesi ve normlar hiyerarşisi gereğince milletlere tanınmış olan temel hak ve özgürlüklerin; her türlü tehdit ve saldırıya karşın anayasa ile güvence altına alınması oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2. Maddesinde de gördüğümüz üzere " Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir." ibaresi ile hukuk devleti ilkesinin benimsenerek; en üst norm olan anayasa ile temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığını görmekteyiz.

a. Genel İlkeler ve Özgürlüklerin Anayasal Tanınması

İnsan hakları ve özgürlüklerin ana ve esas teminatı bağımsız ve tarafsız yargıdır¹⁷⁰. Anayasanın 9. Maddesinde yargının bağımsızlığının tanımlandığını görmekteyiz. Bu hususta yargının bağımsızlığından bahsedebilmek için iki olgudan bahsetmemiz gerekmektedir.

Bunlardan ilki, mahkemelerin bağımsızlığı; ikincisi ise hâkimlerin bağımsızlığıdır. Bu her iki olgunun da Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında düzenleme altında olduğunu söylememiz gerekir. Böylelikle yargının tarafsızlığı anayasal bir ilke olup temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınmasında oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Bunun yanı sıra çoğunlukçu demokrasi anlayışında yalnızca çoğunlukların değil bununla birlikte azınlıkların da haklarının teminat altına alınması gerekir. Buna ilave olarak birincil nitelikte olan eşitlik ve ölçülülük ilkesi de insan hakları konusunda önemli ilkelerdir.

a.a. Temel hak ve özgürlükleri kullanırken içerik ve şekilsel olarak bazı usullere dikkat etmek gerekir.

a.a.a İzin usulüne göre temel hak ve hürriyetlerin kullanılması bazı idari makamların iznine bağlıdır. Örneğin bir yapının inşası için inşaat ruhsatı gibi.

a.a.b Bildirim usulüne göre izin alınması gerekmeksizin temel hak ve hürriyetler kullanılabilir. Burada amaç idari makamların durumdan bilgilendirilmiş olması ve ilgili tedbir ve önlemleri almasıdır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmak için 48 saat önceden o bölgenin en yüksek yetkili mülki amirine bildirim yapılması gerekir.

a.a.c Serbestlik usulüne göre bildirim veya izin almak önem teşkil etmemektedir. Burada mesuliyet temel hak ve özgürlükten yararlanan bireye aittir. Zarar doğuran bir sorumluluğun ortaya çıkması halinde, temel hak ve özgürlükten yararlanan kişinin tazmin ve cezai sorumluluğu doğmaktadır¹⁷¹.

¹⁷⁰ Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948.

¹⁷¹ Örmeci, (Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması), sayfa 4

a.b. Temel hak ve özgürlüklerin tasnif edilmesinde ise negatif (olumsuz) statü hakları, pozitif (olumlu) statü hakları ve aktif (katılma) statü haklarını görmekteyiz.

a.b.a Negatif statü hakları, bireyin tabii yani doğal haklarını ifade etmektedir. Bu haklar bireyi devlete karşı korumakla birlikte bireyin müdahaleye kapalı özgürlük alanını kapsamaktadır. Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı olan haklardan yaşam hakkı, can ve mal güvenliği, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti ve konut dokunulmazlığı gibi haklardır.

a.b.b Pozitif statü hakları, sosyal devlet anlayışının bir sonucu olan haklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin devlete belirli ödevler yüklemesi sebebi ile bireyin de devletten olumlu davranış beklediği hakları oluşturmaktadır. Devlet desteğini gerektiren; sağlık hakkı, konut hakkı, eğitim hakkı gibi haklar bu sınıfa girmektedir.

a.b.c Aktif statü hakları, doğrudan demokrasi anlayışı ile, bireylerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Seçme ve seçilme hakkı, siyasi faaliyette bulunma ve kamu hizmetine girme gibi haklar bu sınıfta tanımlanan haklardır.¹⁷²

b. Özgürlüklerin Sınırlandırılması ve Kamu Düzeni

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. Maddesinde ve yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 15. Maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama usulüne göre temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulmaksızın yalnızca kanunlar aracılığı ile sınırlandırılabilirliği öngörülmüştür. Bu anayasal norm gereğince temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ancak ve ancak kanunlara tanınmış bir yetkidir. 13. Maddede temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında o hakkın özüne ve ruhuna dokunulmaksızın yapılması gerektiği hüküm altına alınmış olsa dahi; mevcut durumun gereklerine göre yoğun derecede sınırlama mümkün olabilecektir. Örneğin olağanüstü hâl ilan edilen durumlarda çıkarılan kanun hükmünde kararname ile temel hak ve özgürlükler ciddi düzeyde sınırlandırılabilir.

---

¹⁷² Örmeci, (Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması), sayfa 4

b.a Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanmasında Genel Hukuk Kurallarına İlişkin Esaslar

Temel hakların anlatılması ve tanımlanmasına ilişkin özel maddelerin yanında, özgürlüklerin genel hukuki bakış açısı altında 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası arasında önemli ölçüde farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkların en büyük nedeni ise her iki anayasanın da kaynaklarının farklı olmasıdır.¹⁷³

1982 Anayasası kanun koyucusu, 1961 Anayasasında benimsenen “öze dokunma yasağı” ilkesinden uzaklaşarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nden alınan “demokratik toplum düzeninin gerekleri” ilkesini benimsemiştir. Aynı zamanda yasa koyucu, Anayasa’nın 15. maddesindeki temel hakların olağanüstü hallerdeki rejimi ile ilgili olarak, 17. maddesindeki kişi dokunulmazlığı ve 19. maddesindeki kişi güvenliği gibi bazı temel hak ve özgürlüklerin korunmasında yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nden esinlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁷⁴

1982 Anayasası’nın temel haklara ayrılan 2. Kısmının “Genel Hükümler” başlığı altındaki 1. Bölümü, özgürlüklerin genel hukuki rejimini düzenlemektedir. Bu kısımda yer alan diğer üç bölümde ise doğrudan doğruya temel hak maddelerine ve onların özel hukuki nitelendirilmesine ayrılmıştır.

Genel Hükümler bölümünde beş konu düzenlenmiştir. Bunlar:

- 12. Maddede yer alan “Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği “
- 13. Maddede yer alan “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması “
- 14. Maddede yer alan “ Temel Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılmaması “
- 15. Maddede yer alan “Temel Hak ve Özgürlüklerin Kullanılmasının Durdurulması “
- 16. Maddede yer alan “Yabancıların Durumu “ dur.

1982 Anayasası’nın “Genel Hükümler “ bölümünün “Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği” başlığını taşıyan maddesi, 1961 Anayasası’nda “Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması” olarak ele alınmış olup bu farklılık yalnızca isim olarak değil nitelik itibari ile de birbirlerinden ayrılmaktadır.

Yine 1982 Anayasası’nın 13 ve 14. Maddelerinde düzenlenen “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması” ve “ Temel Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılmaması” başlıkları; 1961 Anayasası’nın 11. Maddesinde birlikte düzenlenmiştir.¹⁷⁵

¹⁷³ Örmeci, (Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi ve Korunması), sayfa 9-11

¹⁷⁴ Ergün ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yay., 2. bası, Ankara 1990, s.80-100. Aynı görüş için Bkz. Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986, s.20-40.

¹⁷⁵ Bahsi geçen temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmaması ilkesi 1961 Anayasası’na doğrudan değil, 1971 yılında yapılan değişiklik ile girmiştir. Bu değişiklikten önce yasa maddesi yalnızca temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin esasları düzenlemekte olup; değişiklikten önce kanun maddesi, “Temel hak ve hürriyetler, Anayasa’nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.” şeklinde idi.

Başka bir farklılık ise 1982 Anayasa'sında "Genel Hükümler" kısmında yer alan "Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması" hükmüne benzer bir hüküm 1961 Anayasası'nda yer almamaktadır.

1961 Anayasası'nın "Genel Hükümler" içinde 12. Maddede hüküm altına alınan "eşitlik" başlığı, 1982 Anayasası'nda "temel hak ve özgürlükler" bölümünün dışında, Anayasa'nın 10. Maddesinde düzenlenmiştir.

"Yabancıların Durumu" başlıklı bölüm her iki anayasada da "Genel Hükümler" bölümünün son maddesi olarak hüküm altına alınmıştır.¹⁷⁶

Temel Hakları genel hukuk kurallarına ilişkin hükümler yalnızca bundan ibaret değildir. Genel hükümler başlığında olmayıp ancak genel hüküm niteliğinde olan bazı haklar anayasada diğer bölümlerde yer almaktadır.

1982 Anayasası'nın Başlangıç bölümünde yer verilen bazı haklar öyledir ki, temel hak ve özgürlüklerin genel hukuk kurallarına ilişkindir. Temel haklar, Anayasa metninde kısa bir şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımlama ise bahsi geçen hakların genel hukuk kurallarınca bir niteliğe haiz olduğunu göstermektedir. Bu sebeple yargısal içtihatların ve bunu oluşturarak geliştiren temel hak kuramının etkisi yadsınmaz.¹⁷⁷ Anayasa metninde tanımlanan temel hak ve özgürlükleri ve bu tanımlamanın açıklaması amacına hizmet eden hukuk rejimi, olan ve oluşacak yargı içtihatlarıyla yeniden biçimlenmek ve yorumlanmak suretiyle gelişmek açısından dinamik bir yapıya sahip olduğu şeklinde yorumlamamız gerekmektedir. Burada temel hak ve özgürlüklerin hukuki güvencesi olarak Anayasa Mahkemesinin etkisi tartışılmazdır.

b.b Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması

Temel hak ve özgürlüklere sahip olan bir bireyin, bu hak ve özgürlüğü denetimsizce ve aşırı şekilde kullanması kamu otoritesinin dışına taşarak kamu yararını zedeleyecek ve aynı zamanda bu temel hak ve özgürlüklere sahip bir başka birey ile sınırlar ihlal edilerek çıkarları çatışabilecektir. Bu halde temel hak ve özgürlüklere bir müdahale ve belirli sınırlar içerisinde yararlanmayı meşrulaştırma ihtiyacı doğmuştur. Bir bireyin temel haklar güvencesi ile korundan davranışın, devlet tarafından yasaklanması halinde devletin o hakka yönelik bir müdahale, bir sınırlamasından söz edilmektedir.¹⁷⁸

Yukarıda 1982 Anayasası ile birlikte 1961 Anayasasını temel hak ve özgürlüklerin; ele alış biçimini ve diğer hususlarını da farklılıklar ve benzerlikler olarak incelemiştik.

Temel hak ve özgürlüklerin ilk hayata geçmesi anında dahi belli bir sınırı vardır. Bu sınır, başkalarının hak ve özgürlüğü ile çizilen bir koruma alanı içindedir. Pozitif

¹⁷⁶ 1961 Anayasası'nın 13. Maddesinde / 1982 Anayasası'nın 16. Maddesinde

¹⁷⁷ Zafer GÖREN; Temel Hak Genel Teorisi; DEÜHF yay., 3. bası, Ankara 1995, s.2.

¹⁷⁸ Z. GÖREN; Temel Hak Genel Teorisi, s.78.

anayasal belgeler bu sınırları koruyabilmek adına bu temel hak ve özgürlüklerin kullanımına bazı sınırlar getirmek saikiyle kaleme alınmış metinlerdir.

1982 Anayasasında da bu eğilimin bulunduğunu çok açık bir şekilde görebilmekteyiz.

1982 Anayasası'nın 12. maddesi, 1961 Anayasası'ndaki 10. madde ile benzer özellikler göstererek; "herkes benliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" der. Fakat mevcut maddenin ikinci fıkrasında ise temel hak ve hürriyetlerini bireyin topluma karşı ödev ve yükümlülüklerinden bahsettiği de görülmektedir. Ergun Özbudun'a göre; Anayasa'nın 'Başlangıç' bölümü "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden... yararlanarak... maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu"nu ifade ederek sanki bir doğal hak anlayışını benimsediği izlenimini vermiş olsa da; "bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetler" deyiminde anlam kazanan "pozitif hak" anlayışının "doğal hak" ile hiçbir surette bağdaşmayacağıdır.¹⁷⁹ Temel haklar konusunda bu yaklaşımın 1982 Anayasa koyucusu tarafından benimsendiğini söylemek mümkün olacaktır.

b.c Sınırlamada Anayasal Kurallar

b.c.a Sınırlamada Anayasa Kriteri

1982 Anayasası'nın 13. maddede kabul ettiği kural, 1961 Anayasası'nın 11. maddede benimsediği sisteme çoğunlukla benzemektedir. Benzer olduğu kısım, temel hak ve hürriyetin sınırlandırılmasının "Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olmaksızın yalnız kanunla yapılması" olup, ondan ayrılan farklı kısmı ise yalnızca sınırlama sebepleridir.

Fakat bu değişikliğin sağlanması ile doktrinde olan tartışmalı görüşler sona ermemiş, bazı hukukçular, maddelerde gösterilen sınırlama sebeplerine ek olarak veya maddede hiç sebep gösterilmemiş olan temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında 11. madde hükmünün uygulanamayacağını ileri sürmüşlerdir¹⁸⁰.

1982 Anayasası'nın 13. maddesi doktrindeki bütün tartışmalı görüşlere son verecek şekilde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre: temel hak ve hürriyetler devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğinin, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel

¹⁷⁹ Ergun ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yay., 2. bası, Ankara 1990, s.81. Aynı görüş için Bkz. Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986, s.31.

¹⁸⁰ Bkz. Fazıl SAĞLAM; Temel Hakların Sınırlanması ve Özünü, s.84-110, Bülent TANÖR; "Anayasamızın Yeni 11. Maddesi Genel Bir Sınırlama Kuralı Getirmiş midir?", Onar Armağanı, İstanbul 1977, İÜHF yayını, s.873-881.

sağlığın korunması amacıyla ve ayrıca Anayasa'nın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gerekliliklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.”

Maddenin son fıkrasında, genel sınırlama sebeplerinin temel hak ve hürriyetlerin tamamı için kullanılacağı ve gerek Danışma Meclisi'nin gerek Milli Güvenlik Konseyi'nin gerekçelerinde de alenen belirtilmiştir¹⁸¹

Aynı düşünce 13. maddenin gerekçesinde de yinelenmektedir¹⁸². Bir temel hak ve hürriyetin hem tanımlandığı maddede gösterilen özel sınırlama sebeplerine, hem de Anayasa'nın 13. maddesinde sayılan genel veya özel sebeplerden bir veya birkaçına dayanılarak sınırlandırılması, 1982 Anayasası'nı, 1961 Anayasası'nın sınırlama sebeplerinden olan ‘‘kademeli sistem’’den uzaklaştırmıştır. ¹⁸³

Bu sistem, bazı temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmaması, bazılarının Anayasada belirtilen ölçüt ve sebeplere dayanılarak sınırlanabilmesi, bazılarının ise yalnızca anayasa koyucusunun takdirine bırakılmış bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Z. Gören, temel hak ve özgürlükleri, bahsi geçen bu sınırlama ölçütlerine göre; basit yasa sınırlamalı, nitelikli yasa sınırlamalı ve sınırlamasız temel hak ve hürriyetler olmak üzere üç grupta incelemektedir¹⁸⁴. 1982 Anayasası, her temel hak ve özgürlüğün kendisine has özellikleri ve nitelikleri ne olursa olsun 13. maddede öngörülerden herhangi birisi ile de sınırlanabileceğini öngörmektedir. Bu sebeple de 1982 Anayasası'nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda basit yasa kaydını kabul ettiğini söylemek mümkündür. Bu 1982 Anayasası'nın noksanlığıdır. İnsan haklarına saygı

¹⁸¹ Bkz. Ergun ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku s.83. “ Danışma Meclisi Anayasa Tasarısı'nın “Temel Haklar ve Ödevler” kısmına ilişkin genel gerekçesine göre; “temel hak ve hürriyetlerin kayıtlanması konusunda kabul edilen bu sınırlama sebeplerinin bir grubu genel nitelikte, yani bütün hak ve hürriyetler için geçerlidir. Bu “genel sebepler”den birinin yahut birkaçının belli bir hak ve hürriyet konusunda uygulanabilmesi için, o hürriyete ait özel maddede ayrıca belirtilmelerine gerek yoktur. Sınırlama nedeni olarak kabul edilen bir diğer grup sebep ise ‘özel’ niteliktedir. Kullanılan ‘özel’ teriminden de kolayca anlaşılacağı gibi bu sebepler, her hak ve hürriyete ait bulunan maddelerde yer almaktadır. Eğer herhangi bir hak ve hürriyete ait bulunan maddede, böyle ‘özel’ bir sebep gösterilmemişse o hak ve hürriyet yalnızca genel sınırlama sebebi teşkil eden kavramlara dayanılarak sınırlanabilecektir. Bu duruma göre hak ve hürriyetler ‘genel’ ve bunlara ilaveten mahsus maddelerde yer alan ‘özel’ sebeplere dayanılarak sınırlanabilecek, kayıt altına alınabilecektir.”

¹⁸² “Hak ve hürriyetlerin sınırlanmasını hüküm altına alan bu genel maddenin birinci fıkrasında önce, bütün hak ve hürriyetler için geçerli yani ‘genel nitelikte’ olan sınırlama nedenleri gösterilmiştir... Bu nedenlerden herhangi birisi tekbaşına yahut birkaçı birarada, belli bir hak ve hürriyetin sınırlanmasına meşru gerekçe teşkil eder... Genel nitelikteki bu sınırlama nedenlerinin belli bir hak ve hürriyet konusunda uygulanabilmesi için o hak ve hürriyete ait özel maddede ayrıca öngörülmüş olması yani açıkça kendisinden sözedilmiş bulunması gerekmez... Temel hak ve hürriyetler genel sınırlama nedenleri yanında ve bunlara ilaveten her bir hak ve hürriyete mahsus özel maddede açıkça öngörülen özel sebeplerle de sınırlanabilecektir.” Bkz. E. ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, s.83- 84

¹⁸³ E. ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, s.83- 88

¹⁸⁴ Bu konuda Bkz. Z. GÖREN; Temel Hak Genel Teorisi, s.87 vd..., F. SAĞLAM; Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, s.29-30, s.99-110.

ilkesini devletin temel ilkeleri arasında sayan bir Anayasa'nın, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasında daha güvenceli bir sistemi özümsemesi gerekirken, bu konuda takdir yetkisinin tamamını yasama organına bırakmasının ne tür olumsuz sonuçlar doğuracağı ortadadır.

b.c.b Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlarına Objektif Yaklaşım

Bir hak ve özgürlüğün sınırları, onu tanımlayan metinde belirtilmemiş olsa bile, niteliğinden kaynaklanan sınırları mevcuttur. Örnek olarak, basın hürriyetinin, kişilerin şeref ve haysiyetine tecavüzünü; düşünce özgürlüğünün, bireyleri suç işlemeye azmettirmeye yönelttiğini söylemek mümkün olmaz¹⁸⁵. Temel hak ve özgürlükleri kullanırken bireyler, bu objektif sınırlama dahilinde haklarını kullanmalı ve bu sınırları aşmamalıdır. Temel hak ve hürriyetleri tanımlayan bir anayasa veya anayasal metin, bu hakkın kullanılması sırasında uyulması gereken objektif sınırları tanımlamamış dahi olsa bireyler haklarını kullanırken sınırları aşmamalı aksi halde sınırların aşılmış olduğuna her bir somut olayda ayrı ayrı yargıcın takdiri ile saptanması gerekmektedir.

b.c.c Temel Hak ve Özgürlüklerin sınırlandırılmasında 1961 ve 1982 Anayasalarının Farklı Görüşleri

1961 Anayasası'ndan sonra ona ek olarak 1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin sınırlama sebepleri daha çok artırılmıştır.¹⁸⁶

Sınırlamada 1961 Anayasası "hakkın özü" kavramına dikkat çekerken; 1982 Anayasası ise "demokratik toplum düzeninin gerekliliği" kıstasını esas almaktadır.¹⁸⁷

1982 Anayasası'nda, hakkın anayasal tanımında yer alan sınırlamalar 1961 Anayasası'ndaki sınırlamalara nazaran çok daha ayrıntılı ve fazladır.¹⁸⁸

Dolayısı ile kamu gücü ile kamu düzeni terazinin bir kefesinde bulunurken diğer kefesinde temel hak ve özgürlükler bulunmaktadır. Bir tarafta hümanist, liberal, insan aklarına saygılı bir görüş yer alırken diğer tarafta otoriter bir devlet yapısı ile kamu düzeni algısı mevcuttur.¹⁸⁹

¹⁸⁵ E. ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, s.86.

¹⁸⁶ Ergun ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yay., 2. bası, Ankara 1990, s.81. Aynı görüş için Bkz. Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986

¹⁸⁷ Ergun ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yay., 2. bası, Ankara 1990, s.81. Aynı görüş için Bkz. Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986

¹⁸⁸ Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986, s.31-45.

¹⁸⁹ Bülent TANÖR; İki Anayasa, 1961-1982, Beta, İstanbul 1986 , s.40-45

Bu hususta yarışan haklar sebebi ile ‘‘toplumsal yarar’’ ilkesi insan haklarının özüne kimi zaman zarar verebilmektedir. Bu sebeple terazinin oluşturduğu denge oldukça hassas ve insan haklarının da bir o kadar kırılğan yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

c. Anayasa Yargısı

Şimdiye kadar temel haklar ve özgürlüklerin günümüze kadar gelirken nasıl gelişip değiştiğini inceledik. Bu süreçte tartışmasız olarak birçok insan temel hak ve özgürlükleri ihlal edilmiştir. Günümüz itibari ile gelişen ve belli bir noktaya gelen bütün hukuk sistemlerine baktığımızda yaşanan bunca ihlalleri önlemek amacı ile gerek içtihat birliği gerekse bu tür ihlallerin yaşandığı durumlarda buna maruz kalan vatandaşların mağduriyetlerini gidermek açısından anayasa yargısı bütün hukuk sistemlerinde gelişmiş durumdadır.

Temel hak ve özgürlüklerin korunmasında bazı kuramlar hukuk sistemimizce yer almaktadır. Bunlar; ‘‘ iç koruma’’ ve ‘‘uluslararası koruma’’ olarak ikiye ayrılmaktadır. İç koruma, devletin temel hak ve özgürlükleri korurken kullanmış olduğu kamu gücüne dayanan bir anayasal düzendir. Bu korumayı devleti oluşturan temel organlara karşı yöneltmek zorunluluğu da doğmaktadır. Bu koruma, ilk olarak yasama organına karşı koruma olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasama organına karşı temel hak ve özgürlüklerin korunması, anayasal yargı sistemi sayesinde gerçekleşir. Yasam organı, temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahaleyi kanunlar eli ile gerçekleştirir ve bu müdahale anayasal denetime tabidir. Yürütme organına karşı temel hak ve özgürlüklerin korunması, anayasa yargısı yolu ile denetlenmektedir. Bu denetim, yürütme organının tüzük, yönetmelik ve idarenin eylem işlemlerine karşı yargı yolunun açık tutulması ile yapılmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin özel kişilere karşı korunması da zorunlu tutulmuş olup, haksız fiil ve suç kavramları etrafında bu koruma yine yargı eliyle sağlanmaktadır.¹⁹⁰

Uluslararası koruma bağlamında ilk adım 4 Kasım 1950’de Roma’da imzalanan dünya barış ve adaletini sağlamayı amaçlayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmuştur. Ardından 1998 yılında ise bu sözleşmeye aykırı ihlalleri yargılamak amacı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuştur. Mahkemeye başvuru şartlarından en önemlisi, vatandaş bulunduğu ülkede bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olmasıdır. Bu kural Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 35. maddesinde yer almakta olup, iç hukuk yollarının olumsuz sonuçlanması sonucunda 6 ay içinde mahkeme başvurabilme hakkı tanınmıştır.¹⁹¹ Ön inceleme aşaması sonucunda sayılan usulden ret sebeplerinin bulunmaması halinde işin esasına girilir, ön koşulları taşımayan başvuru halinde başvurunun reddine karar verilir. Bu karar nihai karardır. (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 35. Maddesinin 2. Fıkrası) Ön koşulların kabul edilmesi halinde davanın esasına girilir ve taraflara ilk olarak sulh önerilir. Taraflarında sulh olma yolunda anlaşamaması halinde yazılı beyanları alınarak gerekli görüldüğü takdirde dava duruşmalı olarak devam edilir, tanık dinlenebilir veya keşif yapılabilir. Sözleşmede

¹⁹⁰ Ergun ÖZBUDUN; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin yay., 2. bası, Ankara 1990, s.80-100

¹⁹¹ Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Mevzuat, Ankara, 2008.

tanınmış hakkın ihlaline kanaat getirilmesi halinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 41. Maddesi dayanak gösterilerek “ Hakkaniyete uygun bir şekilde, zararın bertaraf edilmesine ve zararın tazminine...” karar verilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin hükme bağlayacağı yaptırım ile devlet, tazminat ödeme yükümlülüğü altına girecektir. Her ne kadar mahkemenin vermiş olduğu kararların bağlayıcılığı tartışmaz olsa da bu kararların cebri icrası mümkün değildir. Kararların gereği gibi uygulanıp uygulanmadığının denetimi ise Avrupa İnsan Hakları Komitesine aittir.¹⁹²

d. Anayasa Yargısını Temel Alan, Bir İç Hukuk Yolu Olan Bireysel Başvuru

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 148. maddenin 3. fıkrasında Anayasa Mahkemesinin görevleri arasına bireysel başvuruları karara bağlamak da eklenmiştir. Maddeye lafzi yorum metodu ile yaklaştığımızda anılan ‘kamu gücü’ otoritesinin hem idari makamları hem de yargı organlarını kapsadığını görmek mümkündür. Kamunun bir eylem veya işlemine karşın bireyin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde sayılan haklarından birinin ihlali sonucunda bireysel başvuru hakkı doğmaktadır. Bu yola başvurabilmenin alt şartı ise istinaf ve temyiz yani bölge adliye mahkemelerine ve ardından Yargıtay’a gitme zorunluluğu vardır.

Burada Anayasa’da sayılan ve korunan tüm haklar değil, yalnızca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesince güvence altına alınan haklar koruma altına alınmıştır. Ancak, hürriyetler deyiminden yalnız sözleşmenin içeriğini oluşturan metni değil, onların yorumlanması ile birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları da birlikte değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, bir hakkı ihlaline karar verdiğinde, o ihlale yol açan kanun veya maddenin anayasaya uygunluk denetimini de beraberinde mutlaka yapacaktır.¹⁹³

Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahaleyi gidermenin ikincil ve istisnai bir yoludur. Hukuk Muhakemeleri Kanununa ve Ceza Muhakemeleri Kanununa göre tanımlanmış olan kanun yollarının devamı niteliğinde olmayıp, sadece hak ihlallerinin denetlendiği bir yoldur. “*Kişilerin sübjektif haklarının korunması, objektif anayasa hukukunun geliştirilmesi, yurttaşları anayasa hukukunun etkili bir uygulaması yönünde harekete geçirmesi bireysel başvuru kurumunun amaçlarıdır. Kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminden, kanunların uygulanmasının denetlenmesine doğru bir eğilim şunu göstermektedir ki Anayasa yargısı yasamanın denetlenmesiyle yetinmeyip bununla birlikte yargının da denetlenmesine yönelmiştir.*”¹⁹⁴

Bireysel başvuru yolu, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Anayasa Şikâyeti adıyla hüküm altına alınmıştır. Anayasanın 148. Maddesinin 3. fıkrasında sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ihlali halinde bireysel başvuru yoluna gidilebileceğini öngörse de 6216 sayılı Kanun,

¹⁹² Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Mevzuat, Ankara, 2008.

¹⁹³ Ergun **Özbudun**, Türk Anayasa Hukuku, (Ankara, Yetkin Yayınları, 2011), sayfa 424

¹⁹⁴ Hasan Tahsin **Fendoğlu**, Anayasa Yargısı, (Ankara, Yetkin Yayınları, 2017), sayfa 230

bireysel başvuru hakkını 45. maddesinde ek protokollerin ihlal edilmesi durumlarında da tanımaktadır.

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvurunun değerlendirmesini yaparken şu üç aşamaya dikkat etmektedir. Bunlar; ön inceleme, kabul edilebilirlik ve son esas incelemesi aşamalarıdır. Anayasa Mahkemesinin başvuruya ilişkin re'sen araştırma yetkisi ile delil toplaması onun ikincil nitelikte olduğunu içermez. Hatta bunun aksine bir İstinaf Mahkemesi gibi görev yaptığını gösterir.¹⁹⁵

Anayasanın 90. maddesinin 5. fıkrasına baktığımızda ise karşımıza, “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” hükmü çıkmaktadır. Bu bağlamda genel mahkemelerin, bireysel başvuruların, %70 oranında adil yargılanma hakkının ihlali nedeni ile Anayasa Mahkemesine gitmesinin önüne geçmek amacı ile uluslararası sözleşmeleri yani mevcut yürürlükte bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümlerini esas alarak uygulamaları gerekliliği aşikârdır. Bu uygulamanın neticesinde insan hakları anlayışının bir kül halinde topluma yayılması ve Anayasa Mahkemesinin daha etkin ve derin bir şekilde bireysel başvuruları değerlendirebilme olasılığı bulunacaktır.¹⁹⁶

Ancak, genel mahkemelerin silah eşitliği, gerekçeli karar ve savunma hakkı gibi adil yargılanma hakkının temel ilkelerine uygun bir yargılama faaliyete devam etmesi gerekiyor. Gerekçeli bir kararla sonuca etki edecek kanıtlar ilgili bir değerlendirmenin yapılmaması, ihlalin açık bir nedenini oluşturur. Mahkûmiyetin hangi temelde yapıldığını açıkça haklı çıkarmak gerekir. Etkili bir konuyla ilgili sonuca “ilgili ve yeterli yanıt” olmadığı takdirde bu açık bir ihlaldir. Açık bir şekilde cevaplanması gereken usul ve esaslara ilişkin talepler cevapsız bırakılamaz.¹⁹⁷

Bütün bu anlatılanlara istinaden söylenebilir ki, Milattan Önce 3000 yılından başlayıp günümüze kadar uzanan bu 5000 yıllık süreç içerisinde bireyin hak ve özgürlükleri kavramı bütün insanlığın bir hukuk mirasıdır. Bu kavramın doğmasında, olgunlaşmasında ve gelişmesinde birçok soykırım, savaş, isyan, devrim ve dahası toplumsal fikir ve düşünce akımları ile acı ve şiddet içeren olgular esas olmuştur. Maalesef ki günümüzde dahi bu tür olaylara şahit olabilmekteyiz.

Batılı toplumların insan hakları algısı temelinde oluşturdukları Birleşmiş Milletlerin küresel nitelikte yaşanan insan hakları ihlallerine karşı ne kadar da hayalî bir yaklaşımda olduğunu görmekteyiz. Bu yaklaşım sonucunda Birleşmiş Milletlerin ne kadar da yalnızca göstermelik olarak yol aldığını söylemek ile birlikte; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin de uluslararası sözleşme niteliğine haiz olduğunu söylemek yanlış

¹⁹⁵ Ayhan **Döner**, Yeşim **Çelik**, “Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruyu İnceleme Aşamaları, Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sonuçları”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 9, sy. 9 (2016) sayfa 279

¹⁹⁶ Halil İbrahim **Dursun**, “Bireysel Başvuru Mekanizmasının Kabulü Sonrasında Genel Mahkemelerin İnsan Hakları Konusundaki Rolü ve Bu Bağlamda Anayasa'nın 90. Maddesi 5. Fıkrası”, TBB Dergisi 112, sy. 112 (2014): sayfa 309

¹⁹⁷ **Fendoğlu**, Anayasa Yargısı, s. 267.

olacaktır. Çünkü bu anlaşma, ülkelerin iç hukuk düzeni üzerinde etkisi olan, uluslararası koruma yöntemiyle yapılan hukuki bir anlaşmadır.

Böylelikle ülkemizde yaşanma ihtimali olan ve bununla beraber geçmiş yaşanmış olan ihlallerin neler olduğunun tespiti ile bu tür ihlallere kalıcı çözümler getirmek gereklidir. Bu kalıcı kalıcı çözüm yolları bulunurken hukuk sisteminin imkân tanıdığı yollardan faydalanarak bunlar üzerine yeni çözümler elde etmek gereklidir.

İnsan haklarının tam anlamı ile korunduğu, temel hak ve özgürlüklere saygılı bir hukuk devleti aslında bir ütopyadır. Zira birey/insan kavramı var oldukça bu insani duyguların yanında kötülük de bulunacak olup bu tür ihlaller kaçınılmaz olacaktır. Devleti oluşturan yapı taşlarından birisi de insan olduğu için bunun önüne geçilemeyecektir. Hukuk devletinin bu doğrultudaki temel amacı, yaşanan bu ihlalleri gidermek, oluşan zararların tazmin edilmesini sağlamak ve bunların hepsinden önce bu tür ihlal ve zararların ortaya çıkmasını içtihat birliği yolu ile önlemektir.

2.6 İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde İnsan Hakları Bildirgesi ile korunan ve tanınan bütün hakları güvence altına almak için Avrupa Konseyi üyeleri tarafından üzerinde anlaşılan bir metindir.

Avrupa Konseyi'nin bu anlamda gerçekleştirdiği ilk adım 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren "İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi"'dir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 59 maddeden ve ek protokollerden oluşmaktadır.

AİHS, insan haklarının korunması, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur. Sözleşme, kişisel özgürlük ve güvenliği, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, özel ve aile yaşamına saygı gibi temel hak ve özgürlükleri garanti altına alır. Ayrıca, kölelik ve işkence yasağı gibi evrensel kabul görmüş insan hakları ilkelerini de içerir.

Ayrıca sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireylerin başvurmasını sağlar. Mahkeme, sözleşmeyi ihlal eden devletleri sorumlu tutar ve ihlallerin düzeltilmesini sağlar. Bireyler, iç hukuk yollarını tüketmeleri durumunda mahkemeye başvurarak haklarını savunabilirler. AİHM, üye devletlerin yükümlülüklerini denetler ve kararları bağlayıcı niteliktedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilk bölümünde temel hak ve özgürlüklerden söz edilmiştir. Sözleşmeye taraf olarak bu hakların korunması ve tanınması taahhüdünde bulunan devletler, kendi egemenlik alanları içinde bulunan bireylerin bu hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlarlar.

Sözleşmenin ikinci bölümünde, Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi'nin kuruluşu, yapısı ve yetkileri ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise çeşitli hükümleri kapsamaktadır. Aynı zamanda farklı tarihlerde kabul edilen farklı protokoller sayesinde de birçok hak ve özgürlük, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin birer parçası haline gelmiştir.

Bu sözleşmenin hangi tarihte ve nerede çıktığına dair yukarıda inceleme yapılmış olup sözleşmenin içeriğini ve taraf devletlerin hangileri olduğunu bilmek de tartışmasız bir önem arz etmektedir. 5 Mayıs 1949'da 10 ülke- Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç- merkezi Strazburg olmak üzere Avrupa Konseyi'ni kuran devletler antlaşmayı imzalamıştır. Şu an Avrupa Konseyi'nde 46 üye ülke bulunmaktadır. Türkiye, bu antlaşmayı 1949 yılında imzalamıştır.

Sözleşmenin birinci bölümünde Haklar ve Özgürlükler başlığı ile tek tek bunların ne olduğu tanımlanmıştır.

1. 2. Maddede düzenlenen ‘Yaşam Hakkı’
2. 3. Maddede düzenlenen ‘İşkence Yasağı’
3. 4. Maddede düzenlenen ‘Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı’
4. 5. Maddede düzenlenen ‘Özgürlük ve Güvenlik Hakkı’
5. 6. Maddede düzenlenen ‘Adil Yargılanma Hakkı’ (2. Fıkrasında masumiyet karinesi, 3. Fıkrasında savunma hakkı)
6. 7. Maddede düzenlenen ‘Kanunsuz Ceza Olmaz İlkesi’
7. 8. Maddede düzenlenen ‘Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı’
8. 9. Maddede düzenlenen ‘Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü’
9. 10. Maddede düzenlenen ‘İfade Özgürlüğü’
10. 11. Maddede düzenlenen ‘Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü’
11. 12. Maddede düzenlenen ‘Evlenme Hakkı’
12. 13. Maddede düzenlenen ‘Etkili Başvuru Hakkı’
13. 14. Maddede düzenlenen ‘Ayrımcılık Yasağı’

Bu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 15. maddesi ile olağanüstü hallerde bu yükümlülüklerin askıya alınması usulü ve sebepleri düzenlenmiş olup, bahsi geçen durumlarda bile 2. Maddede sayılı yaşam hakkı, 3. Maddede sayılı işkence yasağı, 4. Maddenin 1. Fıkrasındaki kölelik yasağı ve 7. maddesindeki kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkelerinin askıya alınamayacağı alenen belirtilmiştir.

Demokratik rejimlerin devam ettirilmesi amacı ile ilk olarak asgari düzeyde dahi olsa bazı temel hak ve özgürlükler güvence altına alınarak işe başlanmıştır, zaman içerisinde bu insan hakları listesi genişletilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan çok sivil ve politik hakların korunmasına öncelik vermiştir. Bu sözleşmeyi, sosyal ve ekonomik hakları barındıran ‘Avrupa Sosyal Şartı’ izlemiştir.

3. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

İtiraf Pazarlığı uygulamasının Türk Ceza Hukuku açısından yansıması olan seri muhakeme usulü, hızlı ve etkili bir yargılama sürecini sağlamayı hedeflerken, bazı temel hak ve özgürlükleri kısıtlayabilir. Bu son bölümde seri muhakeme usulü temel hak ve özgürlükler açısından değerlendirilecektir.

3.1. Genel Olarak

Dünya genelinde itiraf pazarlığı uygulaması olarak bilinen Türk Ceza Hukuku'nda oldukça yeni olan Seri Muhakeme usulü, uygulanmaya başladığından beri avantajlar sağladığı gibi birtakım olumsuzluklara da yol açmaya müsaittir. Öncelikle itiraf pazarlığı, genellikle hukuki bir süreçte savcılarla sanıklar arasında gerçekleşen bir anlaşma sürecidir. Bu süreçte sanık, suçunu itiraf ederek ceza indirimini veya diğer hukuki avantajlar elde etmeyi amaçlar. İtiraf pazarlığı uygulaması, bazı ülkelerde yasalara dahil edilmiştir ve uygulanmaktadır.

Buna karşın bu kurumunda eleştirilerin odağı olduğu belirtilmelidir. Çünkü mahkemelerin iş yükünü azaltmak, yargılamaları hızlandırıp makul sürede tamamlamak amacıyla uygulanan bu müessese aynı zamanda uygulanırken bazı temel hak ve özgürlükleri kısıtlayabilmektedir.

İtirafın zorunlu kılınması: İtiraf pazarlığı uygulamasında savcılar, sanıkların suçlarını itiraf etmelerini isteyebilir. Bu durumda sanıkların ifade vermeye veya suçlarını itiraf etmeye zorlandığı argümanı ortaya çıkabilir. Bu, zorunlu bir itiraf durumuyla temel hak olan susma hakkını kısıtlayabilir.

Eşitlik ilkesinin zedelenmesi: İtiraf pazarlığı uygulaması, suçluların suçlarını itiraf etmeleri karşılığında ceza indirimini veya hukuki avantajlar elde etmelerini sağlayabilir. Ancak bu durum, suçsuz insanları suçlarını itiraf etmeye veya masumiyetlerini kaybetmeye teşvik edebilir. Bu da adil yargılama ilkesine ve masumiyet karinesine zarar verebilir.

İtirafın güvenilirliği: İtiraf pazarlığı uygulaması, sanıkların suçlarını itiraf etmelerini teşvik ettiği için, bazı durumlarda gerçeğe uygun olmayan itirafların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu da masum insanların haksız yere suçlanmasına ve hatalı mahkumiyetlere neden olabilir.

İtirafın kamuoyuna etkisi: İtiraf pazarlığı uygulaması, itiraf eden sanıkların tanıklık etmelerini gerektirebilir. Bu durumda, itiraf eden sanıklar diğer suçluları veya organize suç örgütlerini ifşa edebilirler. Bu durum, sanıkların güvenlikleri ve hayatları için risk oluşturabilir.

İtiraf pazarlığı uygulaması, birçok ülkede hukuki bir araç olarak kullanılsa da yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı bazı eleştirilere ve tartışmalara yol açabilir. Her ülkenin yasaları ve hukuk sistemleri farklı olduğundan, itiraf pazarlığı uygulamasının kısıtladığı hak ve özgürlükler de ülkelere ve durumlara bağlı olarak değişebilir.

İtiraf Pazarlığı uygulamasının Türk Ceza Hukuku açısından yansıması olan seri muhakeme usulü, hızlı ve etkili bir yargılama sürecini sağlamayı hedeflerken, bazı temel hak ve özgürlükleri kısıtlayabilir. Bu kısıtlamaların adil yargılama ilkesiyle dengelemesi önemlidir.

Seri Muhakeme Usulünün sınırlandırılan haklar şunlardır:

- a) **Savunma Hakkı:** Seri muhakeme usulünde, yargılama süreci hızlandığından savunmanın hazırlık süreci sınırlı olabilir. Sanığın savunma hakkını tam olarak kullanabilmesi, tanık dinletme, delil sunabilmesi ve etkin bir şekilde savunma stratejisi geliştirebilmesi gibi önemli aşamalar için yeterli zaman ve imkân sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum, sanığın adil bir şekilde savunulmasını ve savunma hakkının tam anlamıyla kullanılmasını engelleyebilir.¹⁹⁸
- b) **İspat Hakkı:** Seri muhakeme usulünde, hızlı bir yargılama süreci hedeflendiği için delillerin toplanması ve sunulması süreci hızlandırılmış olabilir. Bu durumda, sanığın delil sunma, ispat etme ve lehine olan delillerin eksiksiz bir şekilde değerlendirilmesi hakkı sınırlanabilir. Adil bir yargılama için gerekli olan delillerin eksik kalması veya doğru bir şekilde değerlendirilmemesi, sanığın lehine olan kanıtların yeterince ortaya konulmamasına ve adaletin sağlanmasına zarar verebilir.¹⁹⁹
- c) **Tanık Dinletme Hakkı:** Seri muhakeme usulünde, hızlı bir yargılama süreci sağlanması amacıyla tanıkların ifadelerinin hızlı bir şekilde alınması gerekebilir. Sanık, savunmasını etkili bir şekilde yapabilmek için gerekli tanıkları dinletme hakkından mahrum kalabilir ancak, sanığın savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve adil yargılama ilkesinin sağlanabilmesi için, tanık dinletme hakkının da sınırlamalarla birlikte korunması önemlidir. Bu durumda, sanığın tanıkları dinletme hakkı sınırlanabilir.²⁰⁰
- d) **İtiraz Hakkı:** Seri muhakeme usulünde, itiraz süreçleri ve itirazların değerlendirilmesi daha sınırlı olabilir. Bu durum, sanığın hukuki yanlışlıklara karşı etkili bir şekilde itiraz etme hakkını kısıtlayabilir. Adaletin sağlanması için hukuki hataların düzeltilmesi ve hukuki süreçlerin denetlenmesi önemlidir. Ancak seri muhakeme usulünde, itiraz süreçlerinin sınırlı olması, sanığın hukuki korunma hakkını kısıtlayabilir.²⁰¹

¹⁹⁸ Alparslan DERELİ , ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi’’ (2022), Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XII, Sayı II, 2022, 929 - 972,

¹⁹⁹ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.39-51

²⁰⁰ ER, s. 39-55

²⁰¹ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılama Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’ ,C.11, S.1, s. 37-47

- e) **Hukuki Yardım:** Seri muhakeme usulünde, yargılama sürecinin hızlı olması nedeniyle sanıkların avukat yardımı almak için yeterli süre ve imkan bulması zorlaşabilir. Bu durumda, sanığın adil bir şekilde savunulmasını engelleyebilir. Adil yargılama ilkesinin sağlanabilmesi için, sanıkların avukat yardımına erişebilmesi gerekmektedir

3.2. Adil Yargılanma Hakkı

Seri muhakeme usulü, hızlı ve etkili bir yargılama süreci sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, adil yargılanma hakkı da önemli bir temel hak olduğundan, seri muhakeme usulünün bu hakkı sınırlayabileceği endişeleri bulunmaktadır. Bu durumu adil yargılanma hakkı açısından oldukça önem taşımaktadır.

Adil yargılanma hakkı, ceza adalet sisteminin temel bir unsuru olarak kabul edilen bir insan hakkıdır. Bu hak, bireyin adil, tarafsız ve bağımsız bir mahkeme huzurunda yargılanma imkanını ifade eder. Adil yargılanma hakkı, ulusal yasalar, anayasal düzenlemeler ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri tarafından korunmaktadır.²⁰²

Demokratik bir hukuk devletinin olmazsa olmazı olan adil yargılanma hakkına göre, vatandaşlık gözetmeksizin her bireyin, yasalarla oluşturulan ve yetki verilmiş bağımsız olan ve tarafsız bir mahkeme ile yargıç huzurunda davasının görülmesi hakkına haiz olduğu kabul görür. Öncelikle, ilk olarak bahsedildiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile düzenlenen adil yargılanma hakkı, uluslararası ve ulusal kapsamda birden çok hukuk sistemin etkilemiştir. Anayasal çerçevelerle güvence altına alınmış olan bu hak, her bireyin adil bir biçimde yargılanmaya hakkı olduğunu ve bu sebeple uygulamadan ziyade yasal düzenlemelerin ve yargı teşkilatının da bu hak gözetilerek düzenlenmesi gerektiğine değinir.²⁰³ Bu hak temelde, Anayasa 36. Madde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10. Madde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 6. Madde de düzenlenmiştir.

Adil yargılanma hakkı, ceza adalet sisteminin temel ilkesidir ve her bireyin haklarını korumaktadır. Seri muhakeme usulünün adil yargılanma hakkına müdahale etmemesi ve bu hakkın gerekliliklerini koruması büyük önem taşır. Mahkemeler, seri muhakeme usulünü uygularken adil yargılanma hakkını gözetmeli ve sanığın savunma hakkını, delil sunma hakkını, tarafsız ve bağımsız mahkeme hakkını, itiraz hakkını ve inceleme yolunu etkin bir şekilde kullanabilmesini sağlamalıdır. Bu şekilde, seri muhakeme usulü adil bir şekilde uygulanabilir ve adalete uygun bir sonuç elde edilebilir²⁰⁴.

²⁰² KOPARAN, M. Reşat, Adil Yargılanma Hakkı, Bursa Barosu Dergisi, C. 27, S. 72, 2003, s. 20-29

²⁰³ KOPARAN, M. Reşat, Adil Yargılanma Hakkı, Bursa Barosu Dergisi, C. 27, S. 72, 2003, s. 25-29

²⁰⁴ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, , s. 37-47<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.835957>

Adil yargılanma hakkı kapsamında sayılan haklara ve seri muhakemeyle değinilecek olursa öncelikle; sanığın kendisini savunma hakkını içerir. Seri muhakeme usulü, savunmanın hazırlık sürecini kısaltabilir ve sanığın savunma stratejisini etkin bir şekilde oluşturmasını zorlaştırabilir. Bu durum, sanığın savunma hakkının sınırlandırılmasına ve adil bir savunma yapma imkanının azalmasına neden olabilir²⁰⁵

Adil yargılanma hakkı, sanığın delil sunma ve ispat etme hakkını içerir. Seri muhakeme usulü, delillerin hızlı bir şekilde toplanmasını ve sunulmasını gerektirdiğinden, sanığın delil sunma ve ispat etme hakkı sınırlandırılabilir. Bu durum, sanığın lehine olan delillerin eksik kalmasına veya doğru bir şekilde değerlendirilmemesine yol açabilir. Sanığın, suçlamalar hakkında tam ve anlaşılır bir şekilde bilgilendirilme hakkı vardır. Sanık, suçlamalarla ilgili delilleri ve iddiaları anlamalı ve savunma stratejisi oluşturabilmelidir.

Sanık hakları kapsamında, suçlamaları inkâr etme hakkına sahiptir ve masumiyetini kanıtlama yükümlülüğü devletin üzerindedir. Sanık, kendini suçsuz olduğunu kanıtlayana kadar masumdur.

Adil yargılanma hakkı, tarafsız ve bağımsız bir mahkemede yargılanma hakkını içerir. Seri muhakeme usulünde, mahkeme süreci hızlandığı için mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin endişeler ortaya çıkabilir. Bu durum, adil yargılanma hakkının ihlal edilme riskini artırabilir. Mahkeme kararlarına karşı itiraz etme hakkı sanığa tanınır. Seri muhakeme usulü, itiraz süreçlerini ve inceleme yollarını sınırlayabilir. Bu durum, sanığın hukuki yanlışlıklara karşı etkili bir şekilde itiraz etme imkanını kısıtlayabilir. Sanık haklarının getirdiği başka bir husus ise yargılama sürecinin makul bir sürede tamamlanmasıdır. Uzun süreli tutukluluk veya yargılama süreçlerinin gereksiz uzaması, bu hakkın ihlal edilmesine yol açabilir.²⁰⁶

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu tür alternatif çözüm yolları ile şüpheli veya sanık olan kişiler hakkında mahkûmiyet hükmü verilebilmesini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ve bilhassa 6. maddede düzenlenmiş olan adil yargılanma hakkının bir ihlali olarak değerlendirmemektedir.²⁰⁷ Fakat bunun için bazı koşulların oluşmasını aramaktadır. Aksi halde ilgililerin adil yargılanma hakkı zedelenmiş olacaktır. Alternatif çözüm yöntemlerinden olan seri muhakeme ve basit yargılama gibi müesseseler adil yargılanma hakkı sınırları içerisinde olan alt haklardan pek çoğunu ciddi olarak ihlal etme ihtimali barındırır. Bu tür müesseselerin uygulanmalarında hak ihlalinin olmadığı kabul edilebilmesi için AİHM içtihatları ile bazı önemli noktaların var olması zorunludur.

Öncelikle basit yargılama ve seri muhakeme usullerinin uygulanması için hakkında karar verilecek kimsenin, müessesesinin kendisi açısından ortaya koyacağı sonuçlar ve nasıl uygulanacağı hususunda açık ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kural olarak şüpheli ya da sanığa alternatif çözüm yollarının yani bu

²⁰⁵ KOPARAN, M. Reşat, Adil Yargılanma Hakkı, Bursa Barosu Dergisi, C. 27, S. 72, 2003, s. 25-29

²⁰⁶ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-47

²⁰⁷ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-47

usullerin tatbik edilmesinin kabul etmesi durumunda, cezasında indirim yapılması gibi önemli faydalar sağlanması öngörülmüştür. Bununla beraber birtakım temel hakların temin ettiği güvencelerden de somut olaya bakarak feragat etmesi gerekir. İşte isnat altındaki kimsenin kendisine tanınan tüm bu faydalı uygulamalar ve kullanmaktan feragat edeceği haklar açısından yeteri kadar aydınlatmanın yapılması önemlidir. CMK'da seri muhakeme usulü açısından bu noktalar ayrıntılı biçimde güvenceye bağlanmıştır.

Seri muhakeme ve basit yargılama usulü açısından var olması gereken ikinci şart, bilgilendirmenin ardından tam aydınlatılmış kişinin, bahsedilen usulün uygulanmasına müdafisi huzurunda kabul beyanı etmesi gerekliliğine ilişkindir. Müdafinin şüpheli ya da sanıktan aydınlatılmış kabul alınırken huzurda bulunması, hem şüphelinin usulün uygulanması hakkında detaylı olarak aydınlatıldığı hem de bu bilgilendirmeye ilişkin açık rıza gösterdiğinin güvencesini oluşturacaktır. Buna bağlı olarak hakkında suç isnat edilen kişiden bahsedilen usulünün tatbikiyle ilgili müdafî hazır bulunurken, tam aydınlatılmış bir kabul beyanı alınmalıdır.

Seri muhakeme gibi alternatif çözüm yöntemleri usullerin tatbik edileceği suç tiplerinin kamu menfaatleri açısından büyük önem taşımaması ihtimali yoktur. Kamunun menfaatinin ağır bastığı suç tipleri açısından bu tür usullerin uygulama alanı bulması, ilgilisi rızasını beyan etse bile kabul edilemez. CMK'da bilhassa seri muhakeme için yapılan düzenlemelerde bu noktada ciddi ihtilaflar vardır.

Seri Muhakeme Usulünün adil yargılanma hakkına yönelik sorunları özetleyecek olursak,

- a) CMK 250 madde hükmü ile düzenlenen seri muhakemenin tatbik edileceği katalog suçlar arasında, yaptırımı oldukça ağır olan suçlar da mevcuttur. Bu anlamda bahsedilen suçlarla ilgili olarak, bilhassa ağır cezaların mümkün olabileceği durumlarda seri muhakeme usulünün tatbik edilmesi, kamu menfaatine büyük oranda zarar verecek, bu hale bağlı olarak ise adil yargılanma hakkı açısından hem AİHS'ye hem de Anayasa'ya aykırılık sorunu çıkacaktır. Genellikle seri muhakeme usulünün kapsamındaki katalog suçların ispat edilmesi kolay ve hafif sayılabilecek nitelikte olan suçlar olduğu düşünülmektedir.
- b) Bireyin bağımsız bir mahkeme önünde yargılanma hakkı var olup yargının bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Anayasa 138. madde de ise yargıçların anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak kanaatlerine istinaden karar verecekleri düzenleme bulunmaktadır. Seri muhakemede mahkeme, vicdani kanaatine göre karar vermemektedir. Özellikle maddi gerçeği araştırmak için yetkisi bulunmamaktadır. Seri muhakeme usulü yasaya uygun şekilde tatbik edilebilirse, talepteki belirlenen yaptırımı uyarak hüküm kurmaktadır. Yani sonuç olarak aslında gerçek bir yargılamadan söz edebilmek için gerekli faaliyetler yapılmamaktadır bu usulde ve en büyük sorunlardan birisi de maalesef bu durumdur.
- c) Seri muhakemede savcının bu usulü başlatabilmesi için şüphelinin suçu icra ettiğine yönelik yeteri kadar şüphe mevcut olması yeterlidir. Bunlardan sonra şüpheli usulün tatbik edilmesini kabul ederse ve süreçte hukuka aykırılıklar olmadan ilerlerse, mahkemenin yeterli şüpheye istinaden mahkumiyet kararı vermesi söz konusu olacaktır. Bu suçsuzluk karinesini önemli biçimde zedeleyen bir haldir.

- d) Seri muhakeme usulü de benzeri olan basit yargılama usulü gibi çifte karakterli bir müessesedir. Bunun yanı sıra basit yargılama usulünün tatbik edilmesinde mahkemenin takdir yetkisi mevcutken, seri muhakeme usulünün şartları bulunduğu uygulanması mecburidir. Seri muhakeme usulünün uygulanması, usulün kapsamda kalan uyuşmazlıklar açısından yargılama şartı olarak değerlendirilebilir. Burada maalesef basit yargılama usulünde ki gibi bu usulü uygulamak veya uygulamamak için bir takdir yetkisi tanınmamıştır.

3.3. Savunma Hakkı

Savunma hakkı hem ceza hukuku hem de uluslararası hukuk açısından önemli bir haktır. Burada savunma hakkını ceza hukukumuz ve uluslararası hukuk bağlamında değerlendireceğiz.

Türk Hukuku açısından Anayasanın 36. maddesi, savunma hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, herkes kendisi hakkında yapılan suçlamalarla ilgili olarak savunma hakkına sahiptir. Savunma hakkı, sanığın kendini savunabilmesi, deliller sunabilmesi, tanıkları sorgulayabilmesi ve avukat yardımı alabilmesini içerir. Savunma hakkı, adil yargılanma ilkesinin temel bir unsuru olarak kabul edilir²⁰⁸ ve sanığın masumiyetini kanıtlama yükünü devletin üzerine koyar.

Savunma hakkı, CMK'nın pek çok maddesinde karşılığını bulur. Örneğin, sanığın sorgu sırasında susma hakkı vardır. Ceza muhakemesinde bu hak temel bir hak olarak değerlendirilmektedir. Susma hakkı, kişinin suçlanması veya soruşturma altında olması durumunda ifade vermeme hakkını içerir. Sanık, kendisi hakkında suçlayıcı veya zarar verici ifadelerde bulunmama, kendini incitecek ifadeler yapmama veya suçlamalara katılmama hakkına sahiptir. Bu hak, sanığın suçlamaları kabul etmek veya inkar etmek zorunda olmadığı anlamına gelir.²⁰⁹

Susma hakkı, adil yargılanma ilkesinin bir parçasıdır ve sanığın savunma stratejisini etkili bir şekilde uygulamasına yardımcı olur. Sanık, ifade verme zorunluluğu olmadığı için, suçlamalar hakkında derinlemesine düşünebilir, savunma stratejisini belirleyebilir ve avukatıyla etkileşimde bulunabilir. Aynı zamanda, susma hakkı, sanığın masumiyet karinesinin korunmasına da katkıda bulunur, çünkü sanık, kendi aleyhine ifade vermeksizin masumiyetini koruyabilir. Bu hak Türk Anayasası'nın 38. maddesi tarafından güvence altına alınmıştır. Aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) gibi uluslararası hukuk belgelerinde de yer almaktadır.

Bu hak, kişinin kendi savunmasını etkili bir şekilde yapabilmesi ve adil bir yargılama süreci geçirebilmesi için önemlidir. Ayrıca, zorunlu ifade verme baskısından korunarak, kişinin kendi haklarını koruyabilmesine olanak tanır. Susma ya da bir başka

²⁰⁸ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, s. 61; Yenidünya/ İçer, s. 94.

²⁰⁹ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.39-51

deyişle sessiz kalma hakkına devletin soruşturma ya da kovuşturma mercileri tarafından saygı duyulması zorunlu olup, bu hakkın ihlal edilmemesi teminat altına alınmalıdır.

Ayrıca, CMK sanığın avukat yardımı talep etme hakkını da düzenlemiştir. (CMK madde 149). Avukat yardımı talep etme hakkı, bir kişinin hukuki süreçlerde profesyonel bir avukattan yasal destek alabilme hakkını ifade eder. Bu hak, kişinin adil bir şekilde yargılanma hakkını destekler ve savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesini sağlar.

Avukat yardımı talep etme hakkı, Ceza Muhakemesi Kanunu 149. maddesi ve Türk Anayasası'nın 36. maddesi gibi hukuki düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Bu hak, kişinin suçlanması veya soruşturma altında olması durumunda, bir avukatla iletişim kurabilme ve ondan hukuki destek alma hakkını içerir.

Avukat yardımı talep etme hakkı, adaletin sağlanması ve adil bir yargılama sürecinin temel unsurlarından biridir. Bu hak, kişinin hukuki bilgiden ve deneyimden yoksun olduğu durumlarda bile adil bir savunma yapabilmesini sağlar. Ayrıca, güç dengesizliklerini dengelemeye yardımcı olur ve kişinin savunma stratejisini etkili bir şekilde uygulamasını sağlar. Kişi, avukat yardımı talep etme hakkını kullanarak, yasal süreçlerde adil bir şekilde savunma yapabilme imkanına sahip olur ve hukuki haklarını koruyabilir. Bu nedenle, avukat yardımı talep etme hakkı, adil bir yargılama süreci için temel bir unsurdur.

Savunma hakkı, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve belgeler tarafından da güvence altına alınmıştır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi, adil yargılanma hakkını içerir ve savunma hakkını vurgular. AİHS'nin 6. maddesi, sanığın, kendini savunma hakkı, tanıkları sorgulama hakkı, delilleri sunma hakkı ve avukat yardımı alma hakkını tanıır.

Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si (BM İHEB) ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) gibi uluslararası belgelerde de savunma hakkına vurgu yapılmaktadır. Bu belgeler, adil yargılanma hakkının evrenselliğini vurgular ve her bireyin savunma hakkına saygı gösterilmesini talep eder.

Uluslararası hukuk, bireylerin adil bir şekilde yargılanma hakkını güvence altına alırken, savunma hakkının korunmasını da önemser. Bu hak, sanığın suçlamalara karşı etkili bir savunma yapabilmesi, delilleri sunabilmesi ve adil bir şekilde yargılanabilmesi için önemli bir koruma sağlar.

Sonuç olarak, savunma hakkı ceza hukukumuz ve uluslararası hukuk tarafından korunan bir haktır. Bu hak, sanığın adil bir yargılama süreci geçirmesi ve kendisini savunabilmesi için önemlidir. Sanığın masumiyetini kanıtlama yükü devletin üzerindedir ve savunma hakkı, bu yükün yerine getirilmesini sağlar.

Savunma hakkının temelini oluşturan hususlardan biri olan meramını anlatabilme hakkı, en başta sanığın, yetkili makamlar huzurunda kendisini ifade edebilmesidir.²¹⁰

²¹⁰ KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları, CHKD, C. 3, S. 2, 2015, s. 200.

Meram anlatma ilkesi, bir kişinin kendi düşüncelerini, taleplerini veya itirazlarını açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme hakkını ifade eder.²¹¹ Bu ilke, iletişim sürecinde açıklık, dürüstlük ve anlaşılabilirlik prensiplerine dayanır.²¹² Meram anlatma ilkesi, hukuki süreçlerde ve genel olarak iletişimde önemli bir rol oynar. İnsanların haklarını korumak ve adil bir şekilde ifade etmelerini sağlamak amacıyla bu ilke temel alınır.

Bu ilkenin temel amaçları şunlardır²¹³:

- a. **Etkili İletişim:** Meram anlatma ilkesi, insanların düşüncelerini ve taleplerini etkili bir şekilde ifade edebilmelerini sağlar. Herkesin anlaşılabilir bir biçimde düşüncelerini aktarması, demokratik bir toplumun işleyişi için önemlidir.
- b. **Adaletin Sağlanması:** Meram anlatma ilkesi, adil bir yargılama sürecinin temel unsurlarından biridir. Bir kişinin düşüncelerini, taleplerini veya itirazlarını açıkça ifade etmesi, hukukun önünde eşit bir şekilde temsil edilmesini ve adil bir karar verilmesini sağlar.
- c. **Hukuki Hakların Kullanılması:** Meram anlatma ilkesi, kişilerin hukuki haklarını etkili bir şekilde kullanabilmelerini sağlar. Bir kişinin, hukuki süreçlerde veya diğer iletişim durumlarında kendi düşüncelerini ifade edebilmesi, haklarını koruma ve savunma hakkını güçlendirir.

Bu ilke, insan hakları açısından da önem taşır. Her bireyin düşüncelerini açıkça ifade edebilmesi, çeşitlilik, hoşgörü ve toplumsal gelişimin temelini oluşturan farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlar.

Seri muhakeme usulü, savunma hakkı açısından bazı soru işaretleri yaratabilir. Savunma hakkı ve meram anlatma ilkesinin seri muhakemede nasıl işlediğine bakacak olursak, bu ilkeler kendini usulde bilgilendirme aşamasında gösterir. Şüpheli, kimsenin baskısı olmadan hür iradesiyle usulün tatbik edilmesini kabul etmekte ve kabulü durumunda ise genel hükümlere göre klasik muhakeme şeklinde yargılama merci önüne çıkmayacağını bilmektedir. Şüphelinin mahkeme huzurunda meramını anlatma imkânı sadece usulü özgür iradesiyle kabul beyanından ibarettir. Bu halde, seri muhakeme usulünde şüpheli ya da sanığın, kendisi hakkında iddia edilen suçla ilgili mahkemeye bir açıklamada bulunabilmesi söz konusu olmayacaktır. Şüpheli usulün kendisi hakkında uygulanmasını reddedecek olursa muhakemeye klasik usullerle devam edilir ve yargılama merci huzurunda meramını anlatabilme hakkını kullanma imkanı doğabilir.

Seri muhakeme usulü savunma hakkının sınırlanması sonucunu doğurabileceğinden usulünün savunma hakkıyla dengeli bir şekilde uygulanması önemlidir.

---

²¹¹ KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları, CHKD, C. 3, S. 2, 2015, s. 200-205.

²¹² KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları, CHKD, C. 3, S. 2, 2015, s. 200-205.

²¹³ KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları, CHKD, C. 3, S. 2, 2015, s. 200-220.

Seri muhakeme usulü, suçluların yakalanmasında ve cezalandırılmasında etkili bir yöntem olarak görülebilir. Ancak bu yöntem, bazı temel savunma haklarının sınırlandırılmasına veya ihlal edilmesine neden olabilir. Örneğin:²¹⁴

- a) **Savunma Süresinin Kısıtlanması:** Seri muhakeme usulü, hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla savunma sürecini kısaltabilir. Bu durumda, sanığın avukatıyla yeterli zamanı olmayabilir ve savunma stratejisi hazırlama imkanı sınırlandırılabilir. Bu da adil bir savunma yapma hakkını etkileyebilir.
- b) **Delil Sunma Hakkının Sınırlanması:** Seri muhakeme usulünde delil sunma süreci hızlandırılmış olabilir. Bu durumda, savunma tarafının delilleri toplama, sunma ve değerlendirme konusunda yeterli zamanı ve imkanı olmayabilir. Savunmanın etkili bir şekilde delillerini sunabilme hakkı sınırlandırılabilir.
- c) **İfade Alma Sürecindeki Sınırlamalar:** Seri muhakeme usulü, ifade alma sürecini hızlandırmayı amaçlar. Bu durumda, savunma tarafının tanıkları sorgulama ve ifade alma sürecinde sınırlamalarla karşılaşabilir. Savunmanın, tanıkları etkili bir şekilde sorgulayabilme hakkı kısıtlanabilir.

Bu gibi durumlar, seri muhakeme usulünün savunma hakkını sınırlayabileceği endişelerine neden olmaktadır. Ancak bu yöntemin adil bir şekilde uygulanabilmesi için bazı önlemler alınabilir. Örneğin, sanığa yeterli süre tanınması, savunmanın delil sunma hakkının korunması gibi adımlar atılabilir.

Savunma hakkı, adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biridir ve her bireyin hakkıdır. Seri muhakeme usulü uygulanırken, savunma hakkının sınırlandırılmasına veya ihlal edilmesine neden olabilecek unsurların göz önünde bulundurulması ve denge sağlanması gerekmektedir. Adil bir yargılama süreci için, seri muhakeme usulünün savunma hakkıyla uyumlu bir şekilde uygulanması önemlidir.

3.4. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, hukuki süreçlerde doğru ve objektif bir şekilde gerçeğin ortaya çıkarılmasını hedefleyen bir ilkedir. Bu ilke, adaletin sağlanması ve adil bir yargılama sürecinin temelini oluşturur ve ceza muhakemesinin ana ilkelerinden birisidir.²¹⁵

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, suçlama veya dava konusu olayın gerçekleştiği durumu tam ve doğru bir şekilde belirlemeyi amaçlar. Bu ilke, suçlamaları destekleyen veya çürüten delillerin toplanması, tanıkların ifadelerinin alınması, uzman görüşlerinin değerlendirilmesi ve diğer adli araştırma yöntemlerinin kullanılmasını içerir.

²¹⁴ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.28-35

²¹⁵ KARAKEHYA, Hakan, "Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine", TAAD, Yıl: 7, Sayı: 27,

Fakat maddi gerçeğe erişebilmek için her şekilde yapılabilir değildir. Maddi gerçeğe hukuku aykırı olmadan toplanan deliller aracılığıyla erişim sağlanır²¹⁶

Ceza yargılamasının hukuk yargılamasından farklarından birisi maddi gerçeğin araştırılması ilkesidir.²¹⁷ Zira hukuk yargılamasında maksat maddi gerçeğe ulaşmak değildir. Hukuk yargılamasında yargıç tarafların talep ettikleriyle bağlı olacak, ilgililerin mahkemeye sunmuş oldukları deliller dışında kendiliğinden delil araştırması yapamaz. Fakat ceza muhakemesinde hâkim, tarafların getirmiş olduğu kanıtlarla bağlı olmayıp kendisi her türden delili araştırabilir.²¹⁸

Bu ilkenin temel amaçları şunlardır:²¹⁹

- a) **Adaletin Sağlanması:** Maddi gerçeğin doğru bir şekilde ortaya çıkarılması, adaletin sağlanması için hayati öneme sahiptir. Suç işleyenlerin cezalandırılması veya haksızlığa uğrayanların haklarının korunması için gerçeğin ortaya çıkması gerekmektedir.
- b) **Masumiyet Karinesi:** Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, masumiyet karinesini korur. Suçlamaların kanıtlanmadığı veya delillerin yetersiz olduğu durumlarda, kişi masum kabul edilir. Bu ilke, suçlamaların objektif ve adil bir şekilde değerlendirilmesini sağlar.

Seri muhakeme usulünün uygulanmasının masumiyet karinesini ihlal ettiğine ilişkin doktrinde eleştiriler yapılmıştır. Bu yöndeki eleştiriler başlangıç şüphesi mevcut olmadan soruşturma yapılmaya başlanması mümkün değilse de seri muhakeme usulünün uygulanması için bir özel şüphenin varlığının gerekmediği, bu usulün uygulanmasının şüphelinin itirafı ve kabulüyle ile uygulanmaya başlandığının, bu nedenle şüphelinin savunma hakkının dolayısıyla masumiyet karinesini ihlal edildiği yönündedir.²²⁰

- c) **Güvenilir Sonuçlar:** Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, hukuki kararların güvenilirliğini artırır. Gerçeğin etraflıca araştırılması, adil bir yargılama süreci sonucunda daha sağlam ve adalete uygun kararların verilmesini sağlar.

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, hukuki süreçlerde savunma hakkıyla birlikte işler. Kişinin suçlamaları çürütmek veya masumiyetini kanıtlamak için gerekli delilleri sunabilmesi için gerçeğin doğru bir şekilde ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Bu ilke, hukukun temel prensiplerinden biridir ve hukukun tarafsızlık, objektiflik ve adililik ilkelerine uygun bir şekilde işlenmesini sağlar. Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi,

²¹⁶ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.28

²¹⁷ YILMAZ, Zahit/ APİŞ, Özge: "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1, Haziran 2020, ss.28

²¹⁸ ER, s.28

²¹⁹ CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2015.

²²⁰ AYGÖRMEZ UĞURLUBAY/ HAYDAR/ KORKMAZ, s.287-288

adil yargılama hakkının bir parçası olarak kabul edilir ve hukukun temel amaçlarından biri olan adaletin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur.

İlkenin seri muhakeme usulünde tatbik edilirken tartışılması gereken hususlar vardır. Öncelikle seri muhakeme usulü, hızlı ve etkili bir yargılama süreci sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yöntemde maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin tam olarak yerine getirilmesi zorlu olabilir. Çünkü seri muhakeme usulünde süreç hızlandırıldığı için delillerin toplanması, değerlendirilmesi ve tartışılması için kısıtlı bir zaman dilimi bulunmaktadır.

Seri muhakeme usulünde, delillerin hızlı bir şekilde sunulması ve değerlendirilmesi gerektiği için savunma tarafının delil toplama ve sunma sürecinde sınırlamalarla karşılaşabileceği bir risk vardır. Bu durum, maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkmasını ve savunma tarafının delillerini etkili bir şekilde sunmasını zorlaştırabilir.

Ayrıca seri muhakeme usulünde tanık ifadeleri de hızlı bir şekilde alınır ve sorgulama süreci sınırlı olabilir. Bu da maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin tam anlamıyla yerine getirilmesini engelleyebilir.

Ancak bu durumda dahi, seri muhakeme usulüyle ilgili bazı önlemler alınabilir. Örneğin, delillerin önceden toplanması ve hazırlıklı bir şekilde sunulması, delil sunumunda eşitlik ilkesinin gözetilmesi, savunmanın delil sunma hakkının korunması gibi adımlar atılabilir. Böylelikle, maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin mümkün olduğunca yerine getirilmesi ve adil bir yargılama sürecinin sağlanması hedeflenebilir.

Sonuç olarak, seri muhakeme usulü hızlı ve etkili bir yargılama süreci sağlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Ancak bu yöntemde maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin tam anlamıyla yerine getirilmesi, sürecin hızlı ilerlemesi nedeniyle zorlu olabilir. Bu nedenle, seri muhakeme usulünün uygulanması sırasında maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin gözetilmesi ve savunma hakkının korunması önemlidir.

3.5. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

AİHS'nin "özgürlük ve güvenlik hakkı" ve "adil yargılanma hakkı" başlığı adı altında 5. ve 6. maddelerinde, her bireyin makul bir sürede yargılanma hakkı olduğu belirtilmektedir. Makul sürede yargılanma hakkı, yetkili mercilere de makul sürede yargılama yapma ödevi yüklemektedir.²²¹

Makul sürede yargılanma hakkı, bireylerin hukuki işlemlerinin veya suçlamalarının, adil ve etkili bir şekilde hızlı bir biçimde sonuçlandırılmasını ifade eder. Bu hak, hukuki güvencelerin ve adaletin sağlanması açısından son derece önemlidir. Türk Hukuku ve diğer hukuk sistemleri açısından makul sürede yargılanma hakkı aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

---

²²¹ CENTEL/ ZAFER, s. 178.

Türk Hukuku açısından makul sürede yargılanma hakkı, Türk Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) ve Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. "*Herkes, hukuk önünde eşitlik ilkesine uygun olarak, davasının makul sürede görülmesini isteme hakkına sahiptir*" ifadesi yer almaktadır. Bu hüküm, yargı sürecinin zamanında tamamlanmasını ve uzun süreler boyunca belirsizlik içinde beklemek zorunda kalınmamasını sağlamayı amaçlar.

Türk hukukunda, makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği durumlarda, bireylerin Anayasa Mahkemesi'ne başvurma imkânı vardır. Anayasa Mahkemesi, makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği durumları inceleyerek gerekli tedbirleri alabilir ve tazminat hükümleri uygulayabilir.

Diğer Hukuk Sistemleri açısından makul sürede yargılanma hakkı, uluslararası hukuk ve insan hakları standartları açısından da önemli bir ilkedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ise makul sürede yargılanma hakkını güvence altına alır ve bu hakkın ihlal edilmesi durumunda başvurulabilecek bir uluslararası mekanizma olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru imkânı tanır.

Diğer hukuk sistemlerinde de makul sürede yargılanma hakkı benzer şekilde korunmaktadır. Bu hak, yargı sürecinin aşırı uzamaması, tarafların adil bir şekilde savunma yapabilmesi ve hukuki belirsizliklerin giderilmesi amacıyla vurgulanır.

Buradaki temel sorun makul süre kavramından ne anlaşılması gerektiğidir.

"Makul süre", her davanın özelliklerine ve koşullarına bağlı olarak belirlenen adil bir süredir. Makul süre, davanın karmaşıklığı, delil durumu, tarafların davranışları, yargılama sürecinin etkinliği, mahkeme yoğunluğu gibi faktörler göz önünde bulundurularak belirlenir.²²²

Makul süre, davaların adil bir şekilde sonuçlandırılabilmesi ve tarafların haklarının korunabilmesi için önemlidir. Hızlı yargılama hakkıyla dengelenen makul süre, sürekli gecikmelerin önlenmesi ve adil bir yargılama sürecinin sağlanması amacıyla belirlenir.²²³

Makul süre, ulusal hukuk sistemlerinde yasalar ve mevzuatlarla belirlenir. Örneğin, Türk Ceza Muhakemeleri Kanunu CMK ve Anayasa'da makul sürede yargılanma ilkesine atıfta bulunulur. Ancak, kesin bir zaman dilimi belirtilmez ve her dava için ayrı ayrı değerlendirme yapılır.²²⁴

Makul sürenin belirlenmesinde uluslararası hukuk da etkilidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, makul sürede yargılanma hakkını koruma içerisine alır ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu ilkenin uygulanmasını denetler. AİHM'e göre, makul süreden ne anlaşılacağı ve sürenin aşıp aşılmadığı ile ilgili somut olayın özelliklerine bakarak yapılacak bir inceleme ve değerlendirme sonucunda bir kanaate

²²² KESKİN, Bayram, İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, s. 395-400

²²³ ZABUNOĞLU, Yahya, Adil Yargılanma Hakkı ve İdari Yargı, İzmir Barosu Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, 2000.

²²⁴ AKKURT, Kemal: "AİHM Kararları Işığında Adil Yargılanma Hakkında Makul Süre", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

varmak gerekmektedir.²²⁵ AİHM içtihatları dikkate alındığında, 8 seneden fazla devam eden yargılamalarla ilgili çoğunlukla ihlal hükmü kurulduğu görülmektedir.²²⁶

Özetle, bu süre, davanın karmaşıklığı, delil durumu, tarafların davranışları ve yargılama sürecinin etkinliği gibi faktörlere bağlı olarak değerlendirilir. Her ülkenin yasaları ve uluslararası hukuk belirlemeleri, makul süre kavramını daha da detaylandırır.

Seri muhakeme usulünde makul sürede yargılanma ilkesinin korunması, çeşitli önlemlerin alınmasıyla mümkün olabilir.

- a) **İddianamenin Süresi:** Seri muhakeme usulünde, iddianamenin bir süre içinde düzenlenmesi ve sanığa tebliğ edilmesi önemlidir. Bu sürenin makul olması, sanığın savunmasını hazırlaması için yeterli zaman tanır.
- b) **Delillerin Toplanması ve Sunumu:** Seri muhakeme usulünde delillerin toplanması ve sunumu sürecinin hızlandırılması amaçlanır. Bununla birlikte, delillerin eksiksiz ve adil bir şekilde toplanması ve savunma tarafının delil sunma hakkının korunması gerekmektedir.
- c) **Mahkeme Sürecinin Etkin Yönetimi:** Seri muhakeme usulünde, mahkeme sürecinin etkin bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Mahkemelerin iş yükünün dengeli bir şekilde dağıtılması, sürecin hızlı ilerlemesine yardımcı olabilir.

Bu önlemler, seri muhakeme usulünün uygulanması sırasında makul sürede yargılanma ilkesinin korunmasına yardımcı olabilir. Ancak, her davada farklı faktörler ve koşullar bulunduğundan, duruma göre bu önlemlerin uygulanması ve denge sağlanması önemlidir.

3.6. Silahların Eşitliği İlkesi

Adil bir yargılamadan bahsedilebilmesi için beklenen; her iki tarafa eşit olacak biçimde değil, ancak adaletli şekilde davranılmasıdır.²²⁷ Silahların eşitliği ilkesi, bir yargılama sürecinde taraflar arasında adaletin sağlanması için savunma ve iddia makamlarının eşit şartlarda mücadele etme hakkına sahip olmalarını ifade eder.²²⁸ Bu ilke, adil bir yargılama sürecinin temel unsurlarından biridir ve savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamayı amaçlar. Aynı zamanda adil bir yargılama sürecinin önemli bir parçası olmasının yanı sıra, temel insan hakları ve hukuk devleti prensiplerinden de kaynaklanır.

²²⁵ KESKİN, Bayram, İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, s. 395

²²⁶ ŞAHİN, İ., Makul Sürede Yargılanma Hakkı, s. 235.

²²⁷ YEŞİLOVA, Bilgehan, Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği, TBB Dergisi, S. 86, 2009, s. 54,

²²⁸ YEŞİLOVA, Bilgehan, Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği, TBB Dergisi, S. 86, 2009, s. 54-

59

Silahların eşitliği ilkesi, tarafların delil sunma, tanık sorgulama, argüman geliştirme ve yargıçla iletişim gibi yargılama sürecindeki adımlarında eşit fırsatlara sahip olmalarını gerektirir. Bu, savunma makamının iddia makamına karşı etkili bir şekilde kendini savunabilmesini ve iddialarını çürütebilmesini sağlar. Ayrıca, tarafların yargıçla etkili bir iletişim kurabilmesini ve haklarının savunulmasını imkan tanır.²²⁹

AIHS 6. Madde de işaret edilen hakkaniyete uygun muhakemenin yapılabilmesi, muhakemenin özneleri arasında oluşturulacak denlikle mümkün olmaktadır. AIHS m. 6/3'te düzenlenen ve şüpheli/ sanığın asgari haklarından olan; *“iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek”* silahların eşitliği ilkesinin korunması için getirilen belli başlı uygulamalardır.

Seri muhakeme usulünde, davanın hızlı bir şekilde sonuçlandırılması ve kararın verilmesi amaçlandığından bu süreçte, taraflar arasındaki eşitlik ilkesinin korunması, adil bir yargılama sürecinin sürdürülebilmesi için kritiktir. Silahların eşitliği ilkesi, savunma ve iddia makamlarının eşit fırsatlara sahip olmalarını gerektirir.

Seri muhakeme usulünün kapsamında olan suçların içinde çoğunlukla mağduru belli olmayan suçlar varken mağduru belli olan suçlar da elbette vardır. Mağduru belli olan suçlarda suçtan zarar görenin bu usulün uygulanması ile ilgili görüşünün alınmaması ve mahkeme aşamasında hâkim huzurunda dinlenilmemeleri silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Seri muhakeme usulünde de şüpheli veya sanığın aleyhine deliller araştırılıp toplandıktan sonra hatta delillerin tamamı toplanmadan, CMK 250. madde de yer alan katalog suçlardan birinin icra edildiği varsayımı ile hareket edilebilir.

Teklifin kabulü halinde, klasik bir yargılama usulü tatbik edilmeyeceği için, vasıtasızlık ilkesinin gereğince, hâkim huzurunda savunmanın gerçekleştirilmesi, delil toplanmasının istenilmesi, tanıklara soru sorulması gibi silahların eşitliği ilkesi ile ilişkili işlemler mümkün olmayacaktır. Bu hüküm savunma ve iddia makamının eşit muamele görmesi gerektiğini gösterir niteliktedir. Fakat seri muhakeme usulü açısından bu sürecin uygulanması mümkün değildir.

3.7. Çelişmeli Muhakeme İlkesi

Çelişmeli muhakeme ilkesi, bir davanın tarafları arasında bir anlaşmazlık bulunması durumunda, her bir tarafın iddialarını ve savunmalarını serbestçe sunma hakkını ifade eder.²³⁰ Bu ilke, adil bir yargılama sürecinin önemli bir parçasıdır ve

²²⁹ Dinç G., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Savunma ve Hak arama Sürecinde Silahların Eşitliği, TBBD, İHAUM İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adil Yargı, Sempozyum, Ankara 2004.

²³⁰ Ruiz Mateos v. Spain, 23.06.1993, Ser. A, No. 262-A, 16 EHRR 505, Appl. No. 12952/87, para. 67. Bu bilgi için Bkz.: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adil

tarafların kendi görüşlerini özgürce ifade edebilmelerini sağlamayı amaçlar. Tarafların eşit şartlarda yargılanma hakkını güvence altına alır ve savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesini sağlar.

AİHM'in görüşlerine göre silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli muhakeme ilkelerinin birbirlerini tamamlayan iki ilke oldukları söylenebilir.²³¹

Bu ilkenin güvence altına alınması, delillerin mahkeme huzurunda değerlendirilmesi ile gerçekleşebilmektedir. Tarafların dosyayı bilmesi ve görüş bildirmesi çelişme ilkesi kapsamında açıklanırken; görüş bildirmenin mümkün olması eşit biçimde faydalanıp faydalanmadığı da silahların eşitliği ilkesi bağlamında ele alınmaktadır. Bu sebeple, çelişme ilkesinin ve silahların eşitliği ilkesinin ihlalinin her halde aynı sonucu ortaya çıkarmadığı görülmektedir.²³²

Seri muhakeme usulü uygulanırken şüpheliye yapılacak aydınlatmanın sadece bu usule ilişkin olduğu, şüphelinin kendiyile ilgili toplanan delillerden ve muhakeme bakımından önemli olup kararı etkileyecek olan bilgi ve görüşlerden fikri olmadan hayatının belki de en önemli kararını veriyor olması çelişmeli muhakeme ilkesine aykırılık oluşturma ihtimalini doğurabilecektir. Fakat seri muhakeme usulüyle beraber hukuk sistemimize yeni bir zorunlu müdafilik hali getirilmiştir. Yani bu usulde kabul aşamasından itibaren şüphelinin zorunlu olarak müdafisinin yani avukatının bulunması zorunludur. Kanun koyucu şüphelinin veya hukuki bilgisi daha iyi olduğu kabul gören müdafisinin soruşturma dosyasını incelemelerine imkân tanımıştır. Seri muhakeme usulünde bilgilenmenin açık oluşu ve aydınlatmanın usulün uygulanmasında en önemli safha olmasından da yola çıkarak, bu usulün şüphelinin hür iradesi ile tatbik edilebiliyor olduğundan dolayı çelişmeli muhakeme ilkesinin ihlal edildiği söylenemez.

3.8. Suçsuzluk Karinesi

Suçsuzluk karinesi, bir kişinin suçlu olduğu iddiasının ispat edilene kadar yani suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar o kişinin suçsuz olduğu varsayımını ifade eden bir hukuki ilkedir.²³³ Yani, bir kişi hakkında suçlama yapıldığında, o kişinin suçsuz olduğu kabul edilir ve suçlu olduğu kanıtlanana kadar masumiyeti korunur.

Anayasa m. 38 ve AİHS m. 6/2'ye göre, suçu işlediği sabit oluncaya kadar herkes masumdur. Anayasa Mahkemesi'nin de bir kararında belirttiği üzere, "*Ceza hukukunun*

Yargılanma İlkesi Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu, İstanbul, TÜSİAD yayımları, 2003, s. 81; İnceoğlu, a.g.e., s. 249-251; Grabenwarter, a. g. m., s. 215

²³¹ Niderost-Huber v. Switzerland, 18.02.1997, 25 EHRR 709; Appl. No. 18990/91, para. 23-24, 30. Bu bilgi için Bkz.: İNCEOĞLU, Sibel: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı: Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, İkinci bası, İstanbul, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.

²³² YAVUZ, Zehra, Silahların Eşitliği İlkesine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve İç Hukukumuzda Dönüştürücü Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 17.

²³³ DİNÇ, Güney: Adil Yargılanma Hakkı, İzmir, İzmir Barosu Yayınları, 2006.

temel ilkelerinden olan suçsuzluk karinesi, hakkında suç isnadı bulunan bir kişinin adil bir yargılama sonunda suçlu olduğuna dair kesin hüküm tesis edilene kadar masum sayılması gerektiğini ifade etmekte ve hukuk devleti ilkesinin de bir gereğini oluşturmaktadır.”²³⁴

Suçsuzluk karinesi, adil yargılanma hakkının ve hukukun temel prensiplerinden biridir. Kişilerin suçlu olduğuna dair kesin bir kanıt olmadığı sürece suçlu olarak kabul edilmemeleri ilkesine dayanır.

Suçsuzluk karinesi, hukuk sistemlerinin çoğunda geçerlidir. Anayasanın 38. maddesi, "Suçsuzluk Karinesi" başlığı altında yer alır ve suçlamaların ispat edilmesi gerektiğini belirtir. Aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, "Masumiyet Karinesi" adıyla bu ilkeyi korur.

Bu ilke ile, suçlama altında olan kişinin masumiyeti korunur ve hukuki süreç daha adil bir şekilde işler²³⁵. Suçsuzluk karinesi, kişilerin haksız suçlamalardan korunmasını sağlar ve suçlu bulunmadığı sürece cezalandırılmamalarını temin eder. Bir kimsenin üzerine isnat edilen suç kesin hükümle sabit oluncaya kadar o kimse masum sayılır. Bundan dolayı yargılanan kimse masumiyet karinesi nedeniyle suçu işlemediğini yani suçlu olmadığını ispat etmek zorunda değildir. İspat yükü masum olan ve hukuka aykırı bir şekilde yargılanan kimseye yüklenecek olursa masumiyet karinesinin ihlali doğacaktır.

Ancak, suçsuzluk karinesi mutlak bir ilke değildir. Aksi ispat edilebilir ve bazı durumlarda, suçsuzluk karinesi ilkesi istisnalara tabi olabilir.

Özet olarak, suçsuzluk karinesi, suçlama altındaki bir kişinin suçsuz olduğu varsayımını koruyan ve masumiyetin kanıtlanana kadar geçerli olan bir hukuki ilkedir. Bu ilke, hukuki süreçte adil yargılanma hakkını korur ve suçlamaların ispat edilmesi gerektiğini vurgular.

Seri muhakeme usulünde şüphelinin soruşturmaya konu olan suçu işlediğini ikrar etmesi zorunlu tutulmamıştır. Seri Muhakeme usulü bütünüyle şüphelinin özgür iradesine bırakılmış olup müdafisinin huzurunda vermiş olduğu kabul beyanı ile doğru orantılı olarak uygulanmaya başlanacaktır. Hüküm verilene kadar da şüpheli bu usulün uygulanmasından vazgeçebilme hakkına sahiptir. Bu nedenlerle seri muhakeme usulü masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmez.

3.9. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

"Şüpheden Sanık Yararlanır" ilkesi, bir kişinin suçlu olduğuna dair kesin bir kanıt olmadığı sürece o kişinin masum olduğu ve suçlu bulunmadığına karar verilmesi

²³⁴ Anayasa Mahkemesi, E. 2017/109, K. 2018/39, K.T. 02.05.2018, RG. 06.06.2018, S. 30443

²³⁵ Dönmezer, Sulhi: Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, İstanbul 1998, s. 67.

gerektiğini ifade eden bir hukuki ilkedir. Bu ilke, suçlu olduğuna dair makul şüphe bulunmayan bir kişinin masumiyetini korumayı amaçlar.²³⁶ Şüpheden sanık yararlanır ilkesi yargı kararlarında en çok yer verilen ilkelere olup yüksek mahkeme tarafından da bu ilkenin önemi sıkça vurgulanmaktadır.

Suçsuzluk karinesinin doğurduğu bir sonuç olan şüpheden sanık yararlanır ilkesine göre, bireye ilişkin ortada suçu icra edip etmediğine dair bir şüphe mevcutsa bu şüphenin sanık yararına yorumlanması elzemdir. Bu halde, suçu icra ettiği hususunda vicdani kanaat mevcut değilse şüpheli hakkında beraat hükmü verilir. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin kabul edilmesi, birey hakkında sadece masum olduğunun kanıtlandığında değil, suçlu olmadığı kanıtlanmadığında da beraat hükmü kurulması sonucunu doğurmaktadır.

Seri muhakeme usulü, hızlı ve etkin bir yargılama süreci sağlamayı amaçladığından dolayı şüpheden sanık yararlanır ilkesini bazı durumlarda ihlal edebilir. Bu durumlar şunları içerebilir:²³⁷

- a) **Kısıtlı savunma imkânı:** Seri muhakeme usulünde, savunma süreci hızlandırılarak yargılamanın hızlı tamamlanması hedeflenir. Bu nedenle, savunmanın delil sunma, tanıkları sorgulama ve argümanlarını geliştirme gibi imkanları sınırlanabilir. Bu durumda, şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği savunma hakkının tam olarak kullanılması mümkün olmayabilir.
- b) **Kısıtlı delil incelemesi:** Seri muhakeme usulünde delillerin hızlı bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanır. Bu nedenle, savunmanın delilleri inceleme ve itiraz etme süreci sınırlanabilir. Şüpheden sanık yararlanır ilkesine göre, sanık delilleri üzerinde etkin bir şekilde çalışabilmeli ve bunlara itiraz edebilmelidir. Ancak seri muhakeme usulünde zaman sınırlamaları nedeniyle bu imkanlar kısıtlanabilir.
- c) **İtirafın öncelikli değerlendirilmesi:** Seri muhakeme usulünde, sanığın suçu kabul etmesi halinde yargılama süreci hızlı bir şekilde sonuçlandırılır ve karar verilir. Bu durumda, sanığın savunma hakkı tam anlamıyla kullanılamayabilir ve şüpheden sanık yararlanır ilkesi ihlal edilebilir. Zira, sanığın suçu kabul etmesi durumunda, savunma sürecinin ayrıntılı bir şekilde gerçekleştirilmesine ihtiyaç kalmayabilir.

Bu noktada, seri muhakeme usulünün amaçlarından biri olan etkin ve hızlı yargılama süreci ile şüpheden sanık yararlanır ilkesi arasında bir denge sağlanması gerekmektedir. Yargılama sürecinde savunma hakkının kısıtlanması, delil incelemesinin yetersiz olması veya itirafın ağırlıklı olarak değerlendirilmesi gibi durumlar, şüpheden sanık yararlanır ilkesini sınırlayabilir veya ihlal edebilir. Bu nedenle, seri muhakeme usulü uygulanırken adil bir yargılama süreci ve şüpheden sanık yararlanır ilkesinin korunması için dikkatli bir denge sağlanması önemlidir.

²³⁶ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 543, Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; a.g.e., s. 172

²³⁷ Dereli, A. (2022). Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 929- 972, s. 968-972

Seri muhakeme usulünde, soruşturma safhasının sonunda şüpheliye yapılan teklif ile şüpheli kimseye aslında suçlu gibi davranıldığı kabulü gerekir. Ancak bir kimse hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşmeden kimseye suçlu gibi davranılmayacağı kanunlarla sabitleştirilmiştir. Bu seri muhakemenin uygulanmasının şüpheden sanık yararlanır ilkesine aykırı düştüğü ilk noktadır.

İkinci nokta ise, Cumhuriyet savcısı yürüttüğü soruşturma sonunda dava açmak için yeterli olan şüphe elde ettiğinde eğer koşulları varsa seri muhakeme usulünün hükümlerini uygulamaya başlayacaktır. Yani Cumhuriyet savcısının talepnameyi hazırlamasında yeterli şüphe gerekli olacak ve buna göre hazırlayıp mahkemeye sunacaktır. Mahkemenin de tatbik edeceği incelemenin kısıtlı olması, şüpheyi yok edecek biçimde araştırmaların genişletmemesi nedeniyle seri muhakeme usulünde şüphe ortadan kaldırılmadan hüküm kurulabilecektir. Bu hal ise şüpheden sanık yararlanır ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Bu ilke, masumiyetin korunmasını, adil yargılama hakkının uygulanmasını ve suçlamaların ispat edilmesi gerektiğini vurgular. Dolayısıyla şüpheden sanık yararlanır ilkesini ihlal etmeden usulün uygulanması elzemdir. Seri muhakeme usulünün uygulanabileceği kapsamında kalan katalog suçlar, diğer suçlara nazaran ispatlanması daha kolay suçlar olarak nitelendirilebilir. Durum böyleyken bu suçlarda şüpheyi ortadan kaldıracak şekilde delil toplanması çok da zor olmayacaktır. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin ihlalinin söz konusu olmaması için şüpheyi ortadan kaldıracak kadar delil toplandıktan sonra seri muhakeme usulünün uygulanması düşünülmeli ve kişiye ceza verilmesi yoluna başvurulmalıdır.

3.10. Kovuşturmanın ve Kamu Davasının Mecburiyeti İlkeleri

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suç işlendiği şüphesiyle ilgili olarak kamu otoritelerinin etkin bir şekilde harekete geçmesi ve suçun adil bir şekilde soruşturulup kovuşturulması gerektiğini ifade eder. Bu ilke, suçların caydırıcılığını artırarak toplumun güvenini sağlamak, suçluların cezalandırılmasını ve adaletin gerçekleşmesini temin etmek amacıyla benimsenmiştir.²³⁸

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suçun işlendiğine dair makul bir şüphe bulunduğu, yetkili kamu otoritelerinin suçluyu tespit etmek, delilleri toplamak, suçluyu yargılamak ve gerektiğinde cezalandırmak için harekete geçmesi gerektiğini esas alır. Bu ilke, suçluların adalete hesap vermesini sağlayarak suçluluğun kanıtlanması, masumiyetin ispatı ve adil bir yargılama sürecinin gerçekleşmesi amacını taşır.²³⁹

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suçun şikâyete bağlı olmadan da resen takip edileceği anlamına gelir. Yani, suçun işlendiği durumlarda kamu otoriteleri tarafından

²³⁸ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.39-60

²³⁹ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.39-60

soruşturma ve kovuşturma başlatılması mağdurun veya suçtan zarar gören kişinin şikâyeti olmasa bile zorunludur. Bu ilke, suçun kamu düzenine karşı işlenen bir eylem olduğunu vurgular ve suçun sadece mağdurun talebine bağlı olarak takip edilmemesini sağlar.

İddianamenin kabul edilmesinden sonra yargılamanın sonuna kadar kamu davasının Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesi bu ilkenin bir gereğidir. Cumhuriyet savcısı açılan davadan vazgeçme yetkisine sahip değildir

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, adaletin tesis edilmesi, suçluların cezalandırılması, suçun önlenmesi ve toplumun güvenliği için önemli bir ilkedir. Ancak, bu ilkenin uygulanması sürecinde hukukun üstünlüğü, insan hakları ve adil yargılama ilkelerinin korunması da önemlidir. Kovuşturma sürecinde suçlunun savunma hakkı, delillerin doğru ve tarafsız bir şekilde değerlendirilmesi, adaletin tecelli etmesi gibi prensiplerin gözetilmesi gerekmektedir.

CMK 250. Madde de, “soruşturmanın sonunda” ibaresine yer verilerek kovuşturma mecburiyeti ilkesinin benimsendiği algısı yaratması açısından önemlidir. Cumhuriyet savcılığı araştırma ilkesine bağlı olarak, delillerin tamamını toplamalı ve soruşturma sonunda yeterli şüphenin var olup olmadığı konusuna göre bir hüküm kurmalıdır. Soruşturma aşamasının gereklerini gerçekleştirmeden, direkt olarak seri muhakeme usulünün tatbikine başvurulamaz. Buna bağlı olarak seri muhakemenin uygulanmasının araştırmanın mecburiliği ilkesini ihlal edecek bir yapıda olmadığı görülmektedir.

Ayrıca, seri muhakeme, kamu davasının mecburiliği ilkesine yasa koyucu tarafından getirilen bir istisna olarak nitelendirilebilir. Çünkü yeterli şüphe mevcuttur fakat genel hükümlere göre yargılama yapmak yerine klasik muhakemeden vazgeçilerek farklı bir usul öngörülmüştür. Koşulların varlığı halinde ise uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Seri muhakeme usulünün olumlu olarak sonlanmasıyla kamu davası açılmaya gerek görülmeden uyuşmazlık çözülme kavuşacaktır. Usulünün tatbik edilmesi gerekirken usule başvurulmaması iddianamenin iadesi sebebi sayılır ve bundan dolayı da Cumhuriyet savcısının bu konuda bir takdir yetkisi bulunmadığı sonucu karşımıza çıkar.

3.11. Vasıtasızlık İlkesi

Vasıtasızlık ilkesi, delillerin mahkeme tarafından doğrudan tespit edilmesi gerektiğini ifade eden bir ilkedir. Bu ilke, delillerin mahkemece gözlem, sorgu, keşif veya bilirkişi incelemesi gibi yollarla doğrudan toplanması gerektiğini öngörür. Vasıtasızlık ilkesi, delillerin araçlar veya diğer araçlar vasıtasıyla değil, mahkemece doğrudan algılanması ve değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Hâkim, delillerin hepsini duyu organları ile kavramalı ve vicdani kanaatini buna yönelik oluşturarak hüküm kurmalıdır.²⁴⁰

²⁴⁰ GÖKCAN, Hasan Tahsin, İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 3, S. 10, 2012, s. 400

Vasıtasızlık ilkesi, adil yargılama sürecinin temel bir unsuru olarak kabul edilir ve doğrudan doğruyalık olarak da isimlendirilebilir. Bu ilke, delillerin tarafların etkin bir şekilde katılımını sağlayacak şekilde açıkça ve doğrudan sunulması gerektiğini savunur. Mahkeme, delillerin doğrudan kendisi tarafından değerlendirilmesiyle, tarafsızlık ve objektiflik prensiplerine uygun bir şekilde karar verebilir.²⁴¹

Bu ilke, delillerin toplanmasında tarafların aktif katılımını teşvik eder. Taraflar, delilleri kendileri sunabilir, tanıkları sorgulayabilir ve delillerin değerlendirilmesine katkıda bulunabilir. Böylece, vasıtasızlık ilkesi adil bir yargılama sürecini destekler ve taraflara eşit ve adil bir fırsat sunar.²⁴²

Vasıtasızlık ilkesi, delillerin doğrudan mahkemece tespit edilmesini gerektirdiği için, yazılı belgelerin, bilirkişi raporlarının veya tanık ifadelerinin mahkemeye sunulmasıyla değerlendirilebilir. Bu ilke, delillerin manipülasyon veya yanlış yorumlardan etkilenmeden, doğru bir şekilde değerlendirilmesini sağlamayı amaçlar.²⁴³

Ancak, bazı durumlarda vasıtasızlık ilkesinin tam anlamıyla uygulanması mümkün olmayabilir. Örneğin, elektronik deliller veya teknik uzmanlık gerektiren konular, bilirkişi raporları veya uzman görüşlerinin kullanılmasını gerektirebilir. Bu gibi durumlarda, vasıtasızlık ilkesi esneklik gösterebilir ve mahkeme, delillerin doğru bir şekilde değerlendirilmesi için uygun araçlara başvurabilir. Ancak, temel prensip, delillerin doğrudan mahkemece tespit edilmesi ve değerlendirilmesidir.

Seri muhakeme usulüne ilişkin, 5271 sayılı Kanun 250/9 hükmü ile mahkemenin, şüpheliyi müdafii ile beraberken dinleyeceği düzenlenmiş olsa da bu klasik anlamda sorgu biçiminde olmaz. Şüphelinin hür iradesi ile sürecin devam edip etmediğini idrak edebilmek için hâkimin, huzurunda şüpheliyi dinleyecek olması vasıtasızlık ilkesini karşılayan bir durum olarak değerlendirilmemektedir

3.12. Gerekçeli Karar Hakkı

Gerekçeli karar hakkı, bir mahkemenin verdiği kararın gerekçesini açıklama yükümlülüğünü ifade eder. Bu hak, yargı organlarının kararlarını verirken, hukuki sebeplerini ve dayandıkları gerekçeleri açıkça belirtmelerini gerektirir. Gerekçeli kararlar, kararın nasıl ve hangi kanun hükümlerine dayanarak verildiğini ortaya koyar ve hukukun üstünlüğü ilkesini güçlendirir.²⁴⁴

²⁴¹ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-60

²⁴² Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-60

²⁴³ ER, Elif, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.39-60

²⁴⁴ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-60

Gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olarak kabul edilir. Bir mahkemenin verdiği kararın gerekçesini açıklaması, hukuki sürecin şeffaflığını ve denetlenebilirliğini sağlar. Kararın gerekçesinin açıklanması, taraflara, adaletin nasıl gerçekleştiğini anlamaları ve kararı temyiz etmeleri için gerekli bilgiyi sağlar.²⁴⁵

Gerekçeli karar hakkı, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ilkesini destekler. Kararların gerekçeli olması, hukukun açık ve öngörülebilir olmasını sağlar. Böylece, yargı organları kararlarını verirken hukuka uygunluğu ve mantığı gözetirler. Gerekçeli kararlar, hukukun kaynaklarının yorumlanması ve uygulanması konusunda yol gösterici nitelik taşır.

Gerekçeli karar hakkı, taraflara adil bir yargılama süreci sunar. Taraflar, mahkemenin kararını anlama ve değerlendirme şansına sahip olurlar. Kararın gerekçesi, tarafların haklarını koruma imkanını artırır ve adaletin tecellisini sağlar. Ayrıca, gerekçeli kararlar, mahkemenin hukuka uygunluğunu ve gerekçeli düşünce sürecini göstererek, kararın kabul edilebilirliğini artırır.

Gerekçeli karar hakkı, uluslararası insan hakları belgeleri ve birçok ülkenin anayasal düzenlemeleri tarafından tanınan bir hak olarak kabul edilmektedir. Bu hak, yargı organlarının kararlarının açıklanmasını ve gerekçelendirilmesini zorunlu kılarak adil bir yargılama sürecini temin etmeyi amaçlar.²⁴⁶ AIHS m.6'da düzenlenen adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak görülmektedir.

---

²⁴⁵ Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘‘ Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı Ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi’’,C.11, S.1, s. 37-60

²⁴⁶ YILMAZ, Zahir/ APİŞ, Özge: ‘‘Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi’’, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1, Haziran 2020, ss.28-40

SONUÇ

Dünya genelinde hukuk sistemlerinde ve Türk Hukuk sisteminde mevcut olan en temel sorun mahkemelerin iş yüküdür. Uyuşmazlıkların çözülmesi için mahkemeye başvuran birey sayısı gün geçtikçe artmakta ve bu da beraberinde verimsiz yargılama gibi sorunları getirmektedir. Kanun koyucular zaman zaman bu sorunlara çare olması için bir takım yeni düzenlemelere gitmiş, hukuki çareler aramıştır.

Günümüzde birçok ülkede ve beraberinde bizim ülkemizde de yargı mercilerinin mevcut iş yükünden dolayı hatalı karar verilmesi olağan gelmektedir. Ancak her verilen hukuka aykırı hüküm, uzun süren yargılama süreleri gibi durumlar kamunun adalete ve mahkemelere olan güvenini sarsmaktadır. Bu sebeplerle yargılamanın sürat kazanması amacıyla alternatif çözüm yolları hayatımıza girmiştir. Ancak adaletin hızlı yargılamaya feda edilemeyeceği de bir gerçektir. Yani muhakemeyi ivedi yapmak maksadıyla adil yargılanmaya ilişkin ilkelerden vazgeçilemez ve ihlalleri söz konusu olamaz. Adil yargılanma hakkı ve makul sürede yargılanma ilkesi arasındaki denge korunmalıdır.

Tüm bunlara karşı dünyanın her yerinde ceza yargılamalarında alternatif çözüm yolları aranmaya başlamıştır. Klasik yargılama usullerinin uygulanmayacağı suç tipleri belirlenerek, sanık veya şüphelinin ikrarına, itirafına dayalı sistemler geliştirmek maksadıyla itiraf usulüne geçilmiştir. İtiraf usullerinde şüpheli suçu kabul etmesinin karşılığı olarak cezasında indirim alacağı vaadiyle ikrar etmeye yönlendirilir. Buna bir başka deyişle itiraf pazarlığı ismi verilir. İtiraf pazarlığı oldukça geçmişe dayanarak diğer hukuk sistemlerinde etkin şekilde kullanılmış bir usul şeklidir. Amerika, Almanya, İtalya, Fransa gibi ülkelerde köklerini salmış olsa da Türkiye’de yeni uygulama alanı bulmuştur. Türk Ceza Hukuku Sistemine İtiraf pazarlığı olarak değil, “Seri Muhakeme Usulü” ismiyle dahil edilmiştir.

Seri muhakeme usulü ceza hukuk sistemimize 2019 yılında getirilmiş olan yeni bir ceza hukuku kurumudur. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuzun mülga 250’nci maddesi 17.10.2019 tarihinde 7188 sayılı yasanın 23’üncü maddesiyle tekrardan düzenlenerek bu usul Türk ceza yargılamasında uygulamaya konulmuştur. Seri muhakeme usulü 01.01.2020 tarihinden sonra uygulanmaya başlanmıştır. İlk başlarda Ceza Muhakemesi Kanunu geçici m.5/1-d hükmüne göre kovuşturma aşamasında olan, hakkında karar verilmiş ve kesinleşmiş dosyalarda uygulanamamaktaydı. Fakat Anayasa Mahkemesinin bu konuda bir iptal kararı vermesi ile²⁴⁷ seri muhakeme usulü artık kovuşturma aşamasında olan ve hakkında karar verilen dosyalarda da uygulanmaya başlanmıştır. Başka bir ifadeyle seri muhakeme usulü 21.04.2022 tarihinden beri sadece kesinleşmiş dosyalarda uygulanamamaktadır. Bu usul ile, yargılama sürecini en kısa şekilde tamamlamak ve bu biçimde uyuşmazlığı aynı gün içerisinde çözmek hedeflenmektedir.

Seri muhakeme usulü, kanunda sayılan katalog nitelikteki suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda şüphelinin kabul beyanına bağlı olarak duruşma yapılmaksızın hakkında hüküm kurulması ile sonlandırılan bir usuldür. Ayrıca kurulan hükme karşı

²⁴⁷ Anayasa Mahkemesi 2020/87 Esas ve 2022/44 Karar sayılı iptal kararı

itiraz kanun yoluna başvurulabilme imkânı da vardır. Seri muhakeme usulünün düzenlenme amacı gün geçtikçe artan iş yükü nedeniyle yavaşlayan muhakeme süreçlerine sürat katmaktır. Seri muhakeme usulünün uygulanabileceği suçlar açısından uygulanmaya başlandığı günden itibaren yargılamaların hız kazandığı görülmekte olup nitekim başarılı bir kurum olarak nitelendirilebilir. Çünkü usulün uygulandığı yargılamalar bir gün içinde tamamlanır ve bu da CMK m.250/1’de ki katalog suçlar açısından hız kazandırmıştır. Böylece mahkemelerin diğer suçlara ayıracağı vakit artmıştır ve kanundan sayılmayan suçlar ile ilgili muhakeme süreçleri de dolaylı olarak hızlanmıştır.

Seri muhakeme usulü, soruşturma evresine ait bir müessesedir. Şüphelinin, bu usulün uygulanacağı suçlardan birini işlediğine yönelik yeterli şüphenin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısının yürüteceği süreç ile soruşturmanın kovuşturma aşamasına geçmeden son bulması sağlanmaktadır. Klasik muhakeme usullerinden kendini burada ayıran seri muhakeme, iddianame düzenlenmeden şüpheliyi mahkeme huzuruna çıkarmakta ve şüphelinin kabulüne bağlı tutularak yeterli şüphe esas alınarak bir mahkûmiyet kararı alınmaktadır.

Seri muhakeme usulü, Türk Ceza Sistemi ile bütünüyle zıtlık teşkil edecek biçimde Cumhuriyet savcısına uygulanacak yaptırımı belirleme yetkisi vermektedir. Cumhuriyet savcısının belirlemiş olduğu yaptırımı talepten gören mahkemenin, kanunda yer alan şekilde inceleme yapması gerekir. Buna bağlı olarak mahkeme, klasik yargılamalarda olduğu gibi vicdani kanaatle değil de savcının talepten bağlı kalarak hüküm kurmaktadır. Bu durum Anayasa 138. maddeye aykırılık iddialarının tartışılmasını ortaya çıkarmıştır.

Temelde adil yargılanma hakkı olmak üzere birden çok hakkın esaslarıyla zıt düşen bu usul, savunma hakkı açısından da eleştirilerin hedefi olmuştur. Kovuşturma aşamasının ve yargı merci huzurunda yargılanmanın sağladığı birçok güvenceden, usulün uygulanmasını kabul ederek vazgeçtiğini beyan eden şüphelinin yanı sıra, müdafinin usuldeki önemi hususundaki belirsiz durum savunma hakkının ihlal edilip edilmediğinin tartışılmasına neden olmaktadır.

Şüpheli yargı merci huzurunda delilleri sunarak ya da sunulan delillere cevaplarını sunarak vasıtasızlık ilkesi bakımından mahkûm edilmemektedir. Şüphelinin kendisini açıklaması imkânı veren meramını anlatabilme hakkı, usul tatbik edilirken Cumhuriyet savcısı önünde de güvence altına alınmalıdır. Ayrıca, seri muhakeme usulünde mecburi müdafilik belirlenmesine karşın müdafinin sadece teklifin kabulü evresinde bulunması zorunlu kılınmış; bilgilendirme ve teklif evrelerinde müdafinin huzurda olması zorunluluğuna yer verilmemiş olması da savunma hakkına ters düşebilir. Bilgilendirme ve teklif evresinde şüphelinin herhangi bir şekilde yanlış yönlendirileceği endişesine yol açmaktadır. Buna çözüm olarak, Cumhuriyet savcısının teklifte bulunmadan önce yapacağı bilgilendirmenin başından sonuna kadar müdafinin varlığı mecburi kılınmalıdır. Müdafinin bulunmadan şüpheli ile görüşme yapılmamalıdır. Bu biçimde, müdafinin hukuki yardımından en sağlıklı biçimde yararlanacak olan şüpheli, hür iradesine dayalı olarak usulü kabul ya da reddedebilir.

Seri muhakeme usulünün çözüm yolu olarak hukukumuzda girmesindeki en temel unsur, Türkiye’de makul sürede yargılanma hakkı ihlali olan yargı kararlarının çokluğu

ile kamuoyunda ve uygulamada oldukça uzun süren yargılamaların ortaya çıkardığı problemlerdir. Makul sürede yargılanma hakkı açısından değerlendirildiğinde seri muhakeme usulü yerinde bir uygulama olarak fayda sağlamaktadır.

Seri muhakeme usulünde suçsuzluk karinesi de hayat bulamaz. Çünkü şüpheli, yeterli şüphenin varlığı halinde usulü kabul etmesi ile direkt olarak mahkûmiyet hükmü aldığından suçsuzluk karinesi genel hükümlerde olduğu gibi bu usulde kendini gösterememiştir. Suçsuzluk karinesi kişiyle ilgili adil şekilde yapılan muhakeme sonunda kesin kararlar mahkûm oluncaya dek suçsuz sayılması gerektiğini öngörmüştür. Fakat seri muhakemede klasik anlamda bir yargılama işlemi yapılmaz ve yeterli suç şüphesi kişinin mahkûm olması için yeterli görülmektedir. Bu hal tabii ki suçsuzluk karinesi ile zıttır. Uygulamada seri muhakeme uygulanacak bir suçtan dolayı başlatılmış soruşturmada daha bilgilendirme evresindeyken şüpheli kimseye suçlu gibi davranıldığı haller ile karşılaşılabilir. Ayrıca seri muhakeme usulünün uygulanışı göz önüne alındığında, kapsamındaki suçlarla ilgili yürütülen soruşturmalarda hakimlerin işini bir hayli azaltmış ve işlevsel olsa da savcılarının iş yükünü artırdığı da söylenebilir. Genel hükümlere göre yargılama yapılacak olsa yalnızca iddianame düzenleyip mahkemeye gönderecekken tüm bunlar yerine seri muhakeme uygulanırken şüphelinin davet edildiği, bilgilendirmenin ve teklifin yapıldığı evreler gündeme gelmiştir. Şüphelinin teklifin edilmesinden sonra süre talep edebilmesi ve usulü kabul ettiğini beyan edip daha sonra hükmün verilmesi evresine kadar vazgeçme imkânı bulunması usulün uzamasına sebep olmaktadır.

Seri muhakeme usulü uygulanırken Anayasamız ve yüksek mahkeme içtihatlarımız ile güvence altına alınmış ve taraf olduğumuz milletlerarası anlaşmalarda da korunan adil yargılanma hakkının ihlalinin söz konusu olmaması için yargı mercilerinin bunu uygularken oldukça titiz davranmaları gerekmektedir.

Seri Muhakeme Usulü hukuk sistemimize ilgili çok fazla zaman olmadığından uygulanmasıyla ilgili fazlasıyla soru işaretinin oluşması ve sorunların çıkması olağandır. Lakin, esas olan bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeden yargılama sorunlarına çözümler bulabilmek önemlidir. En temelde adil yargılanma hakkı olmak üzere,

- a) Savunma hakkı
- b) Susma hakkı
- c) Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi
- d) Makul Sürede Yargılanma Hakkı
- e) Silahların Eşitliği İlkesi
- f) Çelişmeli Muhakeme İlkesi
- g) Suçsuzluk Karinesi
- h) Şüpheden sanık yararlanır ilkesi
- i) Kovuşturmanın ve Kamu Davasının Mecburiyeti İlkesi
- j) Vasıtasızlık İlkesi
- k) Gerekçeli Karar Hakkı

hakların ve ilkelerin korunarak usulün düzenlenmesi elzemdir. Ancak temelde önem taşıyan husus bir müessesenin nasıl düzenlendiğinden çok nasıl uygulama

yapıldığıdır. Seri muhakeme usulünün yargı makamları tarafından söz konusu şartlar çerçevesinde, hak ve ilkeler ihlal edilmeden uygulanması gereklidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Alschuler, A.W. (1979). Plea Bargaining and Its History, *Columbia Law Review*, 79(1), 1-43
- Amoido, E. (2004). The Accusatorial System Lost and Regained: Reforming Criminal Procedure, *The American Journal of Comparative Law*, 52(2), 489-500
- Aras, A. (2010). Ortadoğu İnanç Tarihinde İnsan Haklarına Bakış, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 105, (s. 292 – 299).
- Artuk, M. ve Gökçen, A. ve Alşahin, M. ve Çakır, K. (2020). Ceza Hukuku Genel Hükümler (14. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.
- Arslan, Z. (2002). Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa'nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler, *Anayasa Yargısı*, 19, 139-155
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Mevzuat (2008) Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Aygörmez, G.A. ve Korkmaz, M. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, B. 1, On İki Levha Yayıncılık
- Aygörmez, G.ve Korkmaz, M. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri (1. Baskı), On İki Levha Yayıncılık.
- Bakıcı, S. (2007). Ceza Hukuku Genel Hükümleri, (1.Bası), Adalet Yayınevi.
- Carduck, V. (2013). German Criminal Justice System? The Future of Plea Bargaining in Germany, University of Warwick School Of Law Research Paper, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2316828
- Centel, N., Zafer, H., ve Çakmut, Ö., (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, İstanbul
- Centel, N. ve Zafer, H. (2020). Ceza Muhakemesi Hukuku, (17. Baskı), Seçkin Yayıncılık.

- Centel, N. ve Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2017). Ceza Hukuku Genel Hükümler, (10. Baskı), Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Centel, Nur/ Zafer, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2015.
- Ceza Muhakemesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Genel Gerekeçesi
- Çetintürk, E. (2017). Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara
- Demirbaş, T. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler, (14. Baskı) (Genel Hükümler), Yetkin Yayıncılık
- Demirbaş, T. (2021). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Demirbaş, T. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler, (14. Baskı) (Genel Hükümler) Yetkin Yayıncılık.
- Demirkol, M. (2017). Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi, Balkan Journal of Social Sciences, ICOMEP Özel Sayı, 17-27
- Ekici Şahin, M. (2015). İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti, AÜHFD, 64 (3), 637-686
- Ekici Şahin, M. (2020). Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması (§257C STPO), Inonu University Law Review, 11(1), 303-320
- Erdem, M. ve Şentürk, C. (2018). Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, (1.Baskı) Yetkin Yayıncılık.
- Erem, F. (1964). Ceza Usulü Hukuku, Ankara, AÜHF Yayınları.
- Eroğlu, H. (2015). “Yurtta sulh cihanda sulh” Cilt: 1, (s. 717 – 738) , Atatürk Kültür, Din ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Gökçen, A. ve Balcı, M. ve Alşahin, M. ve Çakır, K. (2020). Ceza Muhakemesi Hukuku, (4. Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara.
- Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gözler, K., Elveda Kuvvetler Ayrılığı Elveda Anayasa, Ekin Yayınları, Bursa,

- Güller, A. (2021). Tabii Hukuk Anlayışının Klasik ve Modern Dönem Görünümleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Hacettepe HFD, 11(2), 1284-1314
- Hakan KARAKEHYA, Asuman İNCE TUNÇER, ‘SERİ MUHAKEME USULÜNÜN ADİL YARGILANMA HAKKI VE DİĞER BAZI ANAYASAL İLKELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ’, C.11, S.1, , s. 37-47
- Hakeri, H. (2015). Ceza Hukuku, (18. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.
- Ildırar, E. (2021). Seri Muhakeme Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- İnce, M. (2018). Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Karşılaştırılması , Akademisyen Yayınları, Ankara
- İnceoğlu, Sibel: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı: Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, İkinci bası, İstanbul, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Karabalık, H. (2016). İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 3434
- Karagülmez, A. (1999). Türk Hukukunda Ceza Kararnamesi ve Önödeme, Ankara, Adalet Yayınları
- Karagülmez, A. (1999). Türk Hukukunda Ceza Kararnamesi ve Önödeme, (1.Bası), Adalet Yayınevi, Ankara.
- Karakehya, H. ve İnce Tunçer, A. (2021). Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi, Hacettepe HFD, 11(1), 1-62
- Karakehya, H. (2015). Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları, CHKD, C. 3, S. 2,
- Kaşka, H. (2019). Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi, (1. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.
- Kaşlı, E. (2017). Ceza adalet sisteminde hitam pazarlığı, Seçkin Yayıncılık, Ankara .
- Keskin, F. (2012). Marks’ın Özgürlük Anlayışı,
<https://www.sosyalistisci.org/index.php/arsiv/90-427-3-ocak-2012/1139-marksn-oezguerluek-anlay>
- Kimberlee ,K. (2004). Kovach, Mediation, Principles and Practice.

- Kunter, N. ve Yenisey, F. (2000). Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, (11. Baskı), Yetkin Yayınları, İstanbul.
- Montana, R. (2016). Procedural tradition in the Italian Criminal Justice System: The Semi-adversarial Reform in 1989 and the inquisitorial cultural resistance to adversarial principles, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1365712716655164>
- Oder, B.E. (2013). Anayasa Yargısında Temel Hak ve Özgürlüklerin Somutlaşması Normatif Kurgular, Teloslar ve Uluslararası Hukuka Açıklık, Anayasa Yargısı, 30, 49-59
- Özbudun, E. (2011). Türk Anayasa Hukuku, (12. Baskı) Yetkin Yayınları, Ankara
- Özgenç, İ. (2022). Suç Örgütleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Öztürk, B. (1991). Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti DEÜHF. Yayınları.
- Öztürk, B. ve Tezcan, D. (2022). Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık.
- Peachey, D. (1989). The Kitchener Experiment (Mediation and Criminal Justice :Victims, Offenders and Community, London, s. 14-26)
- Robinson, (1996). Gwen Victim-Offender Mediation: Limitations and Potential, Oxford
- Rousseau, J. (2012). Toplum Sözleşmesi, (9. Baskı). (çev. V. Günyol), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, F. (1982). Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 506
- Sousa, (2019) Marllon, Plea Bargaining In Brazil: [Im]Proving Criminal Trials Through The Balance Between The Utilitarian Justice And The Defendant's Fundamental Rights, Washington, s. 1, www.proquest.com, E.T. 07.11.2019 (Çevrimiçi).
- Taşkın, C. (2020). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü ve Basit Yargılama Usulü (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Uğur, H. (2007). Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine, TBBD, 73, 256-288

- Ünver, Y. ve Hakeri, H. (2019). Ceza Muhakemesi Hukuku (15. Baskı), Cilt III, Adalet Yayınevi, Ankara
- Viano, E. C. (2012). Plea Bargaining In The United States: A Perversion Of Justice, Viano, E. (2012). C., Plea Bargaining In The United States: A Perversion Of Justice , International Review of Penal Law, Vol. 83
- Yavuz, H. A., (2020). Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler, Ankara, Adalet Yayınları
- Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2021). Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yurtcan, E. (2005). Ceza Yargılaması Hukuku, (11. Baskı), Vedat Kitapçılık.

Tezler

- Akgül, T. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
- Akkurt, Kemal: “AİHM Kararları Işığında Adil Yargılanma Hakkında Makul Süre”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.
- Barutçu, A. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı
- Barutçu, A. (2023). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
- Cantürk, E. (2022). CHP'nin Parti Programlarında Temel Hak ve Hürriyetlerin Ele Alınma Biçimi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ildırrar, E. (2020). Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı
International Review of Penal Law, 83(1-2), 109-145

- Torun, Y. (2008). Ronald Dworkin'in Hukuk ve Siyaset Felsefesi'nde Adalet, Eşitlik ve Özgürlük Sorunu, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı
- Tunç, N. (2010). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Bilecik Üniversitesi. <http://abdullahcavus.com.tr/wp-content/uploads/2018/02/CEZA-MUHAKEMESİ-HUKUKUNDA-UZLAŞTIRMA.pdf>
- Uygun, O. (1991). 1982 Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Uzunçakmak, M. (2022). Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı
- Yavuz, Z. (2009). Silahların Eşitliği İlkesine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve İç Hukukumuzda Dönüştürücü Etkileri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi.
<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45574.pdf>
- Yılmaz, Y. (2022). Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü, Doktora Tezi, T.C. Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Diğer Yayınlar

- Abalı, A. (2020). Seyahat Özgürlüğünün Genel Sağlık Nedeniyle Sınırlandırılmasının Anayasaya Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi, Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1(1), 78-100
- Acar, H. İ. (2003). Hürriyet ve Eşitlik Kavramları Ekseninde Demokrasi ve İslam Konusunda Bazı Mülahazalar, TEK-DAV İslami Araştırmalar Dergisi, 16(1), 79-94
- Alparslan Dereli , “ Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi” (2022), Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XII, Sayı II, 2022, 929- 972,
- Altıparmak, C. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları, TBB Dergisi, , S. 63.

- Anayasa madde141: “...Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709-19821018.pdf>
- Atalay, A. (2020). Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukukta Benzer Usuller, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt .19, Sayfa 697.
- Aydemir, S. (2004). Hans Kelsen’in Saf Hukuk Teorisi ve Devlet Anlayışı, Mevzuat Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 76.
- Aygörmez, G. ve Haydar,, N. ve Korkmaz, M. (2019).Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1 Sayı 2.
- Aydın, D. (2022). Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Seri Muhakeme Usulü, KHM Dergisi, 2(2), 463-484
Türk Dil Kurumu Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>
- Balo, Y. ve Çetintürk, E. (2013). Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt XVII, Sayı 1-2.
- Baytaz, A.B. (2020). Seri Muhakeme Usulü. İstanbul Üniversitesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 8(2), 227-273
- Baytaz, (2020). Seri Muhakeme Usulü. İstanbul Üniversitesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, Cilt 2, s 227-273.
- Birleşmiş Milletler, (1948) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>
- Bix, B.H., Çev: Uzun, E. (2004). Doğal Hukuk: Modern Gelenek, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 291-343
- Çelik, F. (2013). Modern Dönemde Cumhuriyetçi “Özgürlük Anlayışı”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, (s. 125 – 163)
- Çetin, S. (2009). Ceza Muhakemesi Kanunda Uzlaşma, TBB Dergisi,
tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-82-516
- Çuhadar, C. (2007). Hürriyet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 131- 150
- Değirmenci, O. 2(020). Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Ankara Batı Adliyesi Dergisi, Ocak-Haziran.

- Demirdal, M. B. (2014) Ronald Dworkın'ın Hukuk Teorisi Işığında Yargıçların Rolü, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XVIII (3-4), 789-820
- Dereli, A. (2022). Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 929-972
- Dereli, A. (2022). Seri Muhakeme Usulünün Savunma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 929-972
- Dinç G., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Savunma ve Hak arama Sürecinde Silahların Eşitliği, TBBD, İHAUM İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adil Yargı, Sempozyum, Ankara 2004.
- Dikmen Caniklioğlu, M. (2001). Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız, DEÜ Hukuk Fakültesi Mahmut Tevfik Birsnel Armağanı, 461-494, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/M.-Caniklioglu4.pdf>
- Döner, A. Çelik, Y. (2016) Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruyu İnceleme Aşamaları, Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sonuçları, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Emini, M.E. (2004), Hak Kavramı, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1722204>
- Emekliler, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 13, (s. 99 – 123)
- Er, E. (2021). Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, 3(1), 55- 111
- Er, E. Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt 3, S.1, 2021, s.28
- Erdem, M. ve Şentürk, C. (2019) Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi, Ceza Hukuku Dergisi, 14(41), 573-601
- Erdem, M. ve Şentürk, C. (2019) Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt 14, S. 41, s. 573-601. (Seri Muhakeme)

- Eriş, U. (2018). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi, TBB Dergisi, 137, 241-271
- Erdoğan, Y. (2020) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Legal Hukuk Dergisi, Cilt 18, S. 209, s.2004
- Er, E. (2021). Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yaşar Hukuk Dergisi, 3(1), 55-111
- Evik, V.S. (2016). Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11, 147-148
- Fendoğlu, H. (2017). Anayasa Yargısı, Yetkin Yayıncılık, Ankara.
- Gedik, D. (2006). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu, Ceza Hukuku Dergisi, 1(1), 323-342
- Gökcan, H. (2012). İstinaf Yasa Yolunda İspat ve Delilleri Değerlendirme Esasları, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 3, S. 10, s. 400
- Göztepe, E. (2011). Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi, TBB Dergisi, Sayı: 95, (s. 14 – 40)
- Gümüşay, A. (2021) Yeni Değişiklikler Işığında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 4, S.1,
- Gürbüz, A. (2021). Baskı (Zor) ve Özgürlüğün (İrade) Bireysel ve Toplumsal Yaşamdaki Temel Belirleyiciliği Üzerine, Bingöl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü,
[https://www.bingol.edu.tr/documents/BASKI%20\(ZOR\)%20VE%20C3%96ZG%20C3%9CRL%20C3%9C%20C4%9E%20C3%9CN%20\(%20C4%B0RADE\)%20B%20C4%B0REYSEL%20VE%20TOPLUMSAL%20YA%20C5%9EAMDAK%20C4%B0%20TEMEL%20BEL%20C4%B0RLEY%20C4%B0C%20C4%B0L%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0%20C3%9CZER%20C4%B0NE.pdf](https://www.bingol.edu.tr/documents/BASKI%20(ZOR)%20VE%20C3%96ZG%20C3%9CRL%20C3%9C%20C4%9E%20C3%9CN%20(%20C4%B0RADE)%20B%20C4%B0REYSEL%20VE%20TOPLUMSAL%20YA%20C5%9EAMDAK%20C4%B0%20TEMEL%20BEL%20C4%B0RLEY%20C4%B0C%20C4%B0L%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0%20C3%9CZER%20C4%B0NE.pdf)
- Karakehya H. ve İnce Tunçer, A. (2021). Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Ve Adil Yargılanma Hakkı, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 9(17), 303-354
- Kaşlı, E. (2022). Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme ve Suç İkrarı İlişkisi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 50, 79-92

- Keskin, B. (2018). İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 9, S. 2.
- Kocabaş, E. F. (2023). Seri Muhakeme Usulü (CMK Madde 250), İzmir Barosu Dergisi, Nisan, 75-119
- Koca, M. (2020). Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(2), 173-196
- Koparan, M. Reşat, Adil Yargılanma Hakkı, Bursa Barosu Dergisi, C. 27, S. 72, 2003,
- Köktaş, M. (2014). Amerikan Aydınlanması: Bir Giriş Denemesi, Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 73-74, (s. 109- 137)
- Özbek, M. (2005). Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(3), 289 – 321
- Kunter, N. (2011). “Hukuk”, “Muhakeme Hukuku”, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 45(1-4), 797 – 807
- Öztürk, M. K. (2022). Türk Ceza Kanunu’nda Bir İştirak Şekli Olarak Faillik (TCK m.37), Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XIII(1), 255-307
- Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2016) Sayı: 9, (s. 275 – 294)
- Şahin, C. (2019) . Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan), Cilt 21,
- Şen, Prof. Dr. E, Yıldız, Prof. Dr. A. (2023) Anayasa Mahkemesi’nin İptali ile Gündeme Gelen Seri Muhakeme Usulünde Görev Tartışmasına İlişkin Çözüm Önerimiz,
<https://sen.av.tr/tr/makale/anayasa-mahkemesinin-iptali-ile-gundeme-gelen-seri-muhakeme-usulunde-gorev-tartismasina-iliskin-cozum-onerimiz>
- Taşkın, M. (2010). Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 5, S. 41.
- T.C. Adalet Bakanlığı, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü (2019). Seri Muhakeme Usulü (CMK Md. 250),
<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/212020145115SER%C4%B0%20MUHAKEME%20SUNUM%2001.01.2020.pdf>

- Tulay, M. E. (2020). Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250), İzmir Barosu Dergisi, Mayıs, 116-157
- Uğurlubay, A. A., Haydar, N. ve Korkmaz, M. (2019). Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2, 254- 306
- Yaşar, E. (2020). Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü, Adalet Dergisi, 2(65), .255-299
- Yenisey, F. (2013). Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 9(2), 453 – 470
- Yeşilova, B. (2009) Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği, TBB Dergisi, S. 86,
- Yıldız, A. (2005). Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi (Y.TCK m. 73) (Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul Üniversitesi Dergisi.
- Yokuş Sevük, H. (2004). Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 52, 66- 88
- Yüksel, M. (2013). Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Bağlamında Hukuk Öğretimine Bakmak, Hacettepe Hukuk Fak. Dergisi., 3(2), 1–8
- Yücel, Y.F. (2010). Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme, TTB Dergisi, 91, 335-357